

העין השביעית

ניליון מס' 13. פברואר 1998

ויסות הידיעות

לפעמים עולה הרהור, האם מצב כלי התקשורת היום אינו מזכיר את מצב הבנקים לפני 16 שנה. במלים אחרות: האם איננו נמצאים בתוך מציאות של ויסות הידיעות, שדומה למצב ויסות המניות, שהוביל, למי ששכח, להתמוטטות הבורסה ולמשבר אמון גדול של קהל הלקוחות?

הכוונה, בראש ובראשונה, לנפח של כלי התקשורת: כל עיתון מציע לקורא מדי יום הבילה עבה של דפים ובהם אינספור מוספים, מדורים ופינות. מי מסוגל להשתלט על שפע המידע הזה? גם כאשר מניחים שהקורא צורך את העיתון באופן סלקטיבי, יש מקום לבדוק אם העיתונים אינם מגזימים בגודש שהם מרעיפים עליו בכל אחד מתחומי הסיקור.

קל וחומר אמורים הדברים בכלי התקשורת האל-קטרוניים: ברדיו מוגשות חדשות 24 שעות ביממה, תוכניות אקטואליה משודרות בזו אחר זו, ערוצי הטלוויזיה מכבירים על הצופה יכול עצום של תוכניות מלל וענייני היום. האם אין מקום להיעצר לרגע ולבחון את ההצדקה וההיגיון של העומס הזה? התוות השופעת אינה מלמדת בהכרח על בריאות. המסגרות האינסופיות שיצרה העיתונות הישראלית (בעקבות העיתונות העולמית) להספקת מידע מאל-צות אותה למלא אותן בתכנים. אורבת לה סכנה של ניפוח מלאכותי ושל מילוי משבצות בכל מחיר. התהליך הזה כרוך מטבע הדברים בירידת רמה ובה-תפטריות מקצועיות.

פרשת מוניקה לוינסקי והמשבר בעיראק המחישו בחודש שחלף את תוקפה של התופעה: בארה"ב הכו כלי התקשורת על חטאי סיקורם את פרשת האהבה בים של נשיאם, ובישראל שאלו עיתונאים את עצמם אם תפקדו כהלכה בדיווחיהם על המתרחש במפרץ: האם, למשל, נהג ערוץ 2 נכון כאשר המחיש את זוועות הנשק הלא קונבנציונלי בהקרנת תמונות ממלחמת עיראק-איראן? האם לא ליבה באופן מחושב את חרדות הציבור במאמציו להעלות את שיעורי הצפייה במהדורות החדשות שלו?

כלי התקשורת בשתי המדינות נדרשו למלא ללא הפסק את מסגרות הדיווח שהועמדו לרשותם. האי-לוץ הזה הכתיב, לא פעם, דיווחים פזיזים, הסתמכות על מקורות לא מהימנים, ניחושם וספקולציות. הנוכחות הטוטאלית של התקשורת 24 שעות ביממה יוצרת סוג של שטיפת מוח, אם לא של רודנות, שאין בצדה שובר מחייב מספיק של נשיאה בעול האחריות הציבורית במובנה המקורי. העיתונות היום מתאימה את עצמה, אם לא משתעבדת, לכללי המשחק של השוק, כשהיא מתרחקת מתפקידה הקלאסי - להיות גורם שיש לו שליחות חברתית חשובה.

מאחורי כל זה מבצבצת, כמובן, תחרות מסחרית לגיטימית בהחלט; צריך רק להיזהר שהיא לא תתפתח לסחרור שיפיל את התקשורת לקרשים שעליהם התרסקו הבנקים ב-1982. ■

עוזי בונימן

4	קירשנבאום: עד היום האחרון - נחום ברנע
7	רוחות מלחמה: התקשורת במשבר העיראקי - תמר ליבס
8	שיטה לא מיחסת: תועבות עיתונאיות בחסות האוף-דה-רקורד - ברוך קרא
12	עין בינלאומית: פרשת מוניקה - רפי מן
14	לכובע שלהם שתי פינות: בידור או עיתונאות בתוכניות האירוח - רוני דגן
17	פחות סימפטיה. יותר רצינות - כרמית גיא
18	המתאבד השיעי של "7 ימים": כתב הרכילות של "ידיעות אחרונות" - ענת באליונט
22	אחרי מות: צנעת הפרט וקברת בהלוויה - אבנר הופשטיין
26	העתיד כבר כאן: ההרגל לדווח על מה שיהיה - רפי מן
28	איפה טעינו: שאלה לאלוף יחום - ישראל סגל
29	קורא מן השורה: תנו לנו סיבה להאמין לכם - עמוס נוי
30	על החיטוט: ידיעות לגלגניות על פסקי הלכה - אשר כהן
32	מעגל סגור: עמודי הפובליציסטיקה חוזרים על עצמם - רוביק רוזנטל
34	מציאות יחסית: אין תיאורי עובדות נקיים מפרשנות - ירון אזרחי
36	כתב חוץ: ללכת עם תווית - סטפני ג'נקין
37	לשון הרע: פיצויים גבוהים לנפועי פרסום - איתן להמן
38	מסיבת עיתונאים
41	אירועי תקשורת: סקירה כרונולוגית

איור השער: דיוויס גרבו

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
 ת.ד. 4702 ירושלים 91040
 טלפון: 02-5618244 שלוחה 206 פקס: 02-5635319

עורך: עוזי בונימן

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
 ייעוץ: פרופ' ירון אזרחי, פרופ' מרדכי קרמיצר
 עריכה גרפית: שמי-בוגרי עיצוב גרפי
 עריכה לשונית: מיכל רוזנטל
 מזכיר המערכת: ארנון לוי
 דפוס: דפוס העיר העתיקה
 כתובתנו באינטרנט: <http://www.idi.org.il>
 דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה
 THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE
 An Israel-Diaspora Enterprise

ום אחד טילפן מנכ"ל רשות-השידור, מרדכי קירשנבאום, אל יוסף לפיד, הקול הבולט בתוכנית הטלוויזיה "פופוליטיקה". לאורך שתי תוכניות רצופות ויתר לפיד על הצעקנויות המוכרות שלו, פתח את פיו רק כשהמנחה, נסים משעל, נתן לו רשות, נימק, איזן.

קירשנבאום היה בלתי מרוצה בעליל. "אני לא משלם לך אלף דולר להופעה כדי שתהיה נורמ-לי", אמר. "כאלה יש לנו הרבה. תהיה לפיד".

השיחה הזאת היתה מחווה קירשנבאומית קלאסית: אמרת-כנף קלילה, צ'פחה מילולית, שמא-חוריה מסתרת דאגת אמת של אמרגן ממולה, שמא דהתה לו פתאום הסחורה; הכרה בעליו-נות השיווקית של התזוית, הדרמה, הרעש, על המלים, על המסר; ובעיקר, שאיפה אדירה להצי-טיין, לנצח, לעורר בהמוני האנשים המשועממים, שיושבים כל אחד בסלון שלו עם שלט-רחוק במצב 'היכון' - ריגוש.

רבין ופרס, שציפו להכרת תודה, לנאמנות, התאכזבו מרה. נתניהו, שייחס לקירשנבאום כוון-נות זדון נסתרות, שמאלניות, ניסה להיפטר ממנו, בטרם עת. נתניהו התעקש להיות השר הממונה על רשות-השידור, אבל נמנע מלפגוש את המנכ"ל. הוא שלח אליו את איוט ליברמן. הפגישה האחרונה בין ליברמן לקירשנבאום היתה בעיצומה של פרשת קופאטש, כשהחרדים נדנדו לנתניהו להוריד את הסטנד-אפיסט התנ"כי מהאוויר.

ליברמן: מתי אתה גומר קדנציה?

קירשנבאום: ב-18 באפריל 1998.

ליברמן: אפשר לעשות סידור?

קירשנבאום: אפילו לא שגריר בארצות-הברית. אם תנסו להוריד אותי קודם, אני אעשה לכם את זה קשה.

נתניהו ויתר, בלית ברירה, והניח לקירשנבאום למלא את חמש שנותיו בהנהלת רשות-השי-דור עד היום האחרון. יש, כמובן, אירוניה לא מבוטלת בכך שקירשנבאום, כמו נתניהו, הפך את ההישרדות בתפקיד לאידיאולוגיה. במקרה שלו, ההישרדות לא היתה כרוכה בויתורים ופשרות. זה היה צומוד-לוקסוס: עיתונאי הטלוויזיה והרדיו הממלכתיים המשיכו ליהנות מחופש ביטוי - לדעת אחדים, מחופש-חוצפה - שלא היה להם מעולם.

קירשנבאום לא היה המחולל היחיד של רוח-הפרצים החדשה. היו נסיבות אובייקטיביות - קודם כול, אובדן המונופול והתחרות הקשה עם הערוץ השני. מקומה של הטלוויזיה הממלכתית בסלון הישראלי - מה שקירשנבאום כינה פעם "מגורת הלילה" הדולקת-תמיד - השתנה כליל. קרה לה מה שקרה לכלי-תקשורת רבים: ככל שפחת מספר האנשים שרצו לשמוע, כך גדל הדחף לצעוק יותר חזק. זאת היתה חירות חדשה: לא היה לטלוויזיה הישראלית מה לאבד, זולת כבליה. קירשנבאום משוכנע שכניסת הערוץ השני השביחה את איכות המוצר הטלוויזיוני. ה"לוק" - מושג חדש בראש סדר הקדימויות - השתפר פלאים. הטכנולוגיה השתפרה. הזריות. המיידיות. גם השתפרה, וגם קצת התבהמה, הוא מודה.

רק כאשר יתחיל המנכ"ל החדש, בחירו של נתניהו, להצהיר הצהרות ולהוריד הוראות, יהיה קנה מידה להשוואה, ואפשר יהיה להעריך נכונה את גודל תרומתו של קירשנבאום לשמירת חירו-יות השידור הציבורי, להעשרת סדר היום הלאומי, לזרימת המידע, לתקנת הציבור ותרבותו.

•••

ערב מינויו הלך קירשנבאום לפגישה עם ראש הממשלה, יצחק רבין. הוא אמר לרבין מה שאמר לאלוני: תחת ניהולו, רשות-השידור לא תהיה של הממשלה, לא של השמאל ולא של מרצ. רבין אמר שזה בסדר, הוא לא מצפה לערוץ-מטעם. הרומן לא האריך ימים.

ההתמודדות הקשה היתה עם הקמת הערוץ השני. המכה הראשונה היתה כספית: הרשות איבדה את הכוח להכתיב מחירים, ותעריפי הייצור עלו במאות אחוזים. הכוכבים קיבלו הצעות עבודה מפתות, וכדי להשאיר אותם בבית נאלץ קירשנבאום לשלם. נפתח מכרו על שידור משחקי הליגה הלאומית בכדורגל. הרשות הבינה שלא תוכל לשלם מה שישלמו הזכיינים, ופרשה מהמירוץ.

בארץ התחילו למדוד רייטינג, ותוכניות הטלוויזיה של קירשנבאום מצאו את עצמן מחוץ לטבלה, אי שם בליגה ב'. המכה ניחתה בכל התחומים: בכידור, בדרמה, בספורט, ואפילו בפני-נה שבכתר, בחדשות.

קירשנבאום חיפש שביל זהב בין הצורך להיות שונה מהערוץ המסחרי - לבין החשש להפוך לערוץ אליטיסטי, דל צופים, לא רלבנטי. אם יהיה תואם ערוץ 2 ישאלו אנשים מדוע הם

נחום ברנע

קירשנבאום, עד היום האחרון

קירשנבאום, שידוע
להעריך כסף, טוען
שחמש שנותיו כמנכ"ל
רשות-השידור עלו לו
אישית שני מיליון
שקל. זה היה שווה כל
שקל, הוא אומר

צריכים לשלם אגרה תמורת אותה סחורה, ויפסיקו לשלם, ואם יהיה תואם ערוץ 8 ישאלו אנשים מדוע הם צריכים לממן שידורים שאינם רואים, ויפסיקו לשלם. הפתרון שנמצא, אמנם לאחר הרבה ייסורים, היה הדגשת החדשות והאקטואליה.

בתחומים האלה נהנתה הרשות מכוח אדם מיומן, מוניטין, ובעיקר זמן: המבנה של ערוץ 2 הקשה על מחלקת החדשות המתחרה לכבוש לעצמה זמני מסך מעבר למסגרת הנוקשה, המצור מצמת, שהוקצתה לחדשות מראש. אלה היו שנים דרמטיות, מאופיינות בשיאי אופוריה בודדים ובאסונות רבים, קשים, שהצטלמו היטב.

ככל שהאדים הדם, הצהיב הערוץ הממלכתי. התחרות, אולי גם ממדי הטרור וקרבתו לאולפני, העבירו את שני הערוצים על דעתם. לשיא הגיעו הדברים בפיגוע בקו 5 בתל-אביב, כאשר צילומי הנספים שודרו בשידור חי, ללא התחשבות במשפחות, ללא התחשבות בכבודם. נוהג בעייתי אחר היה מיחזור הוועות: בהעדר חומר חדש שבה הטלוויזיה ושידרה את התמונות הקשות ביותר. התירוץ היה, שצופים חדשים הצטרפו, ואולי לא ראו את הסרטים ששודרו. האמת היתה, שערוצי הטלוויזיה, כמו העיתונים, השו שדם הוא רייטינג. הערוץ הממלכתי לא רצה לאבד צופים, נרתע מדימוי של תחנה ממוסדת, מצונזרת, חנונית. הוא רחץ בדם.

איורים: מירה פרידמן

שידורי הוועות החוזרים הרתיחו את רבין, ואחריו את פרס. הם הבינו שנגרם נזק קשה, אולי נזק היסטורי, לתמיכה של הציבור בממשלה ובתהליך השלום. לכך הצטרף הכיסוי הנדיב של הפגנות הימין נגד הממשלה. הערוץ הראשון בנה את משה פייגלין וארגונו, "ווארצנו", ואת אבישי רביב ו"כך". העיסוק בשוליים של הימין היה כל-כך אינטנסיבי, שהרגיז אפילו את הליכוד. "מה קרה לקירשנבאום", שאל רבין ושאלה אלוני, עד שהפסיקו לשאול.

כל כלי תקשורת מיטלטל על הציר שבין "חשוב" ל"מעניין", בין "מהות" לבין "צבע". זאת היתה גם ההתלבטות היומית של העורך הראשי של רשות-השידור. הוא משוכנע, במבט לאחור, שהגישה שנקט היתה מאוזנת ונכונה. הביקורת, כך הוא טוען, מקוזזת את עצמה: עד רצח רבין טענו שהוא מגזים בסיקור המחאה נגד אוסלו, ואחרי הרצח טענו שהוא ראה את הסימנים על הקיר, ולא שידר.

האמת היא, שהתקיימו במקביל שתי מלחמות הישר-דות, של רבין ותהליך השלום ולהבדיל, של קירשנבאום והטלוויזיה שעליה הופקד, ובמלחמה כמו במלחמה. אף אחד ברשות-השידור לא ראה את סימני הרצח על הקיר: עיתונאים הם לכל היותר נביאים רטרואקטיביים.

כשנתניהו התמודד על ראשות הממשלה, העניקו לו

ערוצי השידור הממלכתיים את כל הזמן שבעולם. הוא הופיע מצוין. הוא היה סיפור מרתק. נתניהו לא היה מרוצה. הוא רצה יותר.

הליכוד הציג את עצמו כקורבן התקשורת. זה היה אפקטיבי, גם אם לא מדויק. הליכוד ניפח כל-כך את חשיבות התקשורת הממלכתית, עד שיצר ציפיות למהפך מידי בשידורים. מה המשמעות בכיבוש השלטון, אם לא מניפים את הדגל על בית הטלוויזיה? זה כמו לכבוש את בגדאד ולוותר על כיבוש הבונקר של סדאם.

למחרת הבחירות הופיעה לימור לבנת ב"ערב חדש", והבטיחה ש"עכשיו קירשנבאום יתחיל להזיע". לפחות זה. קירשנבאום עלה לשידור ונתן את הצ'פחה התורנית שלו. "ישראל היא ארץ בעלות לחות גבוהה", אמר. "כולם מזיעים".

השרים דיברו על הדתות, אבל נתניהו חיפש דרך משלו לפתרון בעיית רשות-השידור, דרך שתתלב בהשקפת עולמו החברתית. האגרה תבוטל. הרשות תופרט. למעשה, תימכר בחלקים. לא יהיה צורך לכבוש את השידור הציבורי, כי לא יהיה שידור ציבורי.

כאשר ישב נתניהו במשרדו הזמני בכנסת, ערב הקמת הממשלה, וחילק שלל, הוא לקח את

רשות-השידור לעצמו. "לא עשיתי את זה כדי להתערב בשידורים", הסביר. "בדיוק להפך. כל שר שהיה לוקח את הרשות היה מנסה להתערב. עשיתי את זה כדי להפריט".
על-פי קירשנבאום, ליברמן זימן אותו לפגישה, שנמשכה כרבע שעה. "המדיניות שלנו", אמר, "היא למכור את רשות-השידור, ויש לי קונה".
"אם אתה רוצה למכור, אני לא הכתובת", אמר קירשנבאום.

"אני רוצה שנעבוד בשיתוף פעולה", אמר ליברמן. "אני רוצה לדעת על כל מינוי".
"אתה חדש במנהל הציבורי ואתה חדש בארץ", אמר קירשנבאום. "אתן לך עצה. אל תפנה אלי בנושאי מינויים. [שמעון] שבס לא הצליח להתערב, וגם אתה לא תצליח. אין על מה לדבר".
מיד לאחר הקמת הממשלה, נפגש נתניהו עם אנשי רוח תומכי הימין. בפגישה ההיא פירטו נתניהו וליברמן שלוש דרכים להיפטר מקירשנבאום: לפטר אותו, ואז בג"ץ עלול להתערב; לשנות את חוק רשות-השידור, תהליך שעלול להימשך שנים; או לחנוק אותו בתקציב. ליברמן בחר בדרך השלישית. את הדיון בממשלה על תקציב הרשות הוא ניסה להפוך לבית-דין שדה להדחת המנכ"ל. מסמכי הרשות, בעיבודו ובתמצותו של ליברמן, הוצגו לממשלה. קירשנבאום טען שהמסמכים זויפו. ליברמן התבזה. קירשנבאום שרד. תקציב הרשות

קוצץ, בהסכמה, בעשרים מיליון ש"ח.
זמן קצר אחר-כך, פרצה פרשת בר-און. נתניהו וליברמן היו משוכנעים שהמניע הוא נקמה. בפועל היו הדברים מורכבים יותר. הנקמה היתה נקמתו של מקור בקליינט שלו. צדיקים כאלה הם להם-חוקה של העיתונות. קירשנבאום, ששמע על הידיעה בטלפון מרפיק חלבי, בדרכו לניחום אבלים בתל-אביב, הציע להיזהר בניסוח ונסע הלאה. מנהל הטלוויזיה יאיר שטרן היה בחופשה בים המלח. הם לא יכלו לשער לאן יגיעו ממדי הפרשה.

אנשי הטלוויזיה, מהמנכ"ל ומטה, נקלעו לחברת שוע-ליים גדולים מהם, נשכנים מהם, ובראשם הפרקליט, אבי-יצחק, והפוליטיקאי, אריה דרעי. לימים, כאשר הפרשה מיצתה את עצמה, יכלו לראות איך שיחקו בהם, איך, למשל, מכר להם המקור סיפור על בר-און תמורת חברון ואחר-כך התכחש לחשיבות הסיפור הזה בעדותו במשטרה.

הם יכלו להתבסם בעובדה, שהיתה להם פרשה מרעי-שה ביד. שעשו חדשות. שהובילו במשך שבועות את כל התקשורת הישראלית. בתמצית, פרשת בר-און היטיבה עם הערוץ הממלכתי.

לפני שבועות אחדים לקח קירשנבאום חופשה ונסע לקובה, על חשבונו, שכר צוות צילום מקומי והכין

כתבה ל"יומן". זאת היתה כתבה אנושית, חכמה, כתובה היטב, מאלה שרק קירשנבאום יודע לעשות. המבקרים התפעלו, אבל גיל סמסונוב, חבר הוועד המנהל מטעם הליכוד, שאל מה הולך כאן, האם כפה המנכ"ל את עצמו על העורך, והאם קיבל כספים.

אחר-כך באו אנשי המשרד לביקורת המדינה, ודרשו לראות את הקבלות. קירשנבאום, שידוע להעריך כסף, טוען שחמש שנותיו כמנכ"ל רשות-השידור עלו לו אישית שני מיליון שקל. הוא לא מכניס לחשבון אובדן הכנסה פוטנציאלית: רק גירעונות בפועל. זה היה שווה כל שקל, הוא מוסיף. עבודה היא לא רק כסף. צריך להיות ערך בעבודה הזאת. מאוד מומלץ, הוא אומר, לעשות קדנציה אחת בצומת הכרעות מרכזי של המדינה. החוויה "אדירה". הוא משוכנע שהוא משאיר מאחוריו רשות-שידור עצמאית, חזקה, רלבנטית - וחצופה, משהו שהמנכ"ל הבא, אם תהיה בו תבונה, ישמור כבבת-עינו. לפי טבלאות הרייטינג של השבועות האחרונים, ניכרת התאוששות מסוימת במספרי הצפייה מול הערוץ השני. אולי יש כאן תיקון טכני, לקראת המעבר לשיטת חישוב אחרת, ואולי עייפות מהאופי הקליפי של הערוץ המסחרי. ■ כך או כך, לקירשנבאום זוהי מתנת פרידה.

חום ברנע מאשים את ערוצי התקשורת שהם "רוקדים על הגנות" (ידיעות אחרות נות", 6 בפברואר '98) ויוצרים פאניקה לקראת מתקפה עיראקית שאולי לא תבוא, בעוד שהממשלה דווקא מגלה אחריות ומרגיעה. אלא שבמקרה של איום מחודש של סקאדים מעיראק לא ברור כלל שהתקשורת לא עשתה את מה שאנו מצפים ממנה לעשות. להזכיר, הממשלה הרגיעה אותנו גם בסיבוב הקודם. ההבדל הוא שבמלחמת המפרץ, התקשורת הצטרפה להרגעה.

עיתונאי הרדיו והטלוויזיה בגרסת "מפרץ 1991" עשו הסבה לעבודה במשרה מלאה כמרגיעים והעסיקו אותנו בהוראות מדוקדקות, מעין שולחן-ערוך של פולחנים מוזרים לעת מתקפת סקאדים. הריטואלים הללו סייעו לנו להעביר את הזמן בהרגשה שאם רק נקפיד לפעול לפי ההוראות לא יאונה לנו כל רע.

לאחר מעשה נחשפו השקרים של הממשלה והתקשורת למדה את הלקח. הפעם היא לא שיתפה פעולה. הפעם היא אמרה לנו: אל תאמינו להרגעה, שום דבר אינו ידוע, ואין לנו מושג למה לצפות. הפעם הראו לנו את כל הזוועות שבמלאי וגילו לנו את כל האופציות הנוראות שאין ידוע אם הן אכן קיימות בידי סדאם חוסיין. ולמרות שהפעם היתה קיימת אולי מידה גדולה יותר של צדק במסע ההרגעה הממשלתי, צריך לשאול מה אנחנו מעדיפים - תקשורת שדואגת למוראל הלאומי ומתייצבת דום לשירות הממשלה בכל רגע שמסתמן באופק איום על המדינה, או תקשורת שמותירה לנו האורחים את ההחלטה אם ומתי להיכנס לפאניקה, ומעדיפה בלבול וכאוס וחוסר ודאות על פני ודאות כוזבת.

מבלי להכריע מה עדיף ברגעי חירום, יש להזכיר גם את המחיר ששילמנו במשך השנים משום שהיתה לנו תקשורת ממלכתית, פטרנליסטית וצייתנית. זו היתה תקשורת שגילתה נאמנות לשלטון, ובכל מה שקשור לתחום הרחב של "הביטחון" לא ייצגה את זכותו של הציבור לדעת מה שהממשלה אינה מעוניינת לחשוף בפניו. כך, כזכור, נענתה העיתונות לבקשת הממשלה ולא התריעה לפני מלחמת יום הכיפורים על סימנים לכוונות המצרים והסורים לתקוף. ולעורמת זאת, כאשר החליט שמעון שיפר, שהיה הכתב המדיני של קול-ישראל לפני מלחמת לבנון, לדווח שבהצבעה בממשלה על ההחלטה לצאת למלחמה היתה התוצאה תיקו, ידע שהוא צפוי עקב כך לאבד את תפקידו.

יחד עם זאת, התקשורת שיש לנו היום איננה, כמוכח, תקשורת שטובה הציבור בראש מעייניה. כידוע, עיתונות מסחרית וטלוויזיה מופרטת הן קודם כול עסק, שמטרתו לרכוש את מרב הקוראים והצופים כדי למוכרם למפרסמים, ודילוג מהיר בשלט יוכיח שהחדשות בסי.אן.אן, בבי.בי.סי ובסקאי גם הן עסקאות מדי יום בהעצמת המלודרמה התורנית. Media frenzy הוא הכינוי המקובל במסדרונות המקצוע לעיסוק הכפייתי בסיפור המרטיט של הרגע - הנסיכה דיאנה, מוניקה לוינסקי או המפרץ הפרסי. אין ספק שאימת המלחמה, פחד הסקאדים, ההסלמה לקראת הבלתי ידוע ואופני ההשמדה הספק-דמיוניים שאין יכולת לומר מה טיבם, כל אלה הם חומרים טלוויזיוניים חמים, התורמים לרייטינג.

לא ניתן לתחום את הגבולות, ולציין ש"עד כאן התקשורת ממלאת את תפקידה למסור לנו מידע מלא ועדכני כמידת האפשר, ומכאן ואילך היא מחפשת רק ללבות את היצרים, או "להגביר את הפאניקה של הצופים". את הפרופורציות נותר לנו הצופים לספק בעצמנו. שהרי ליצירת פאניקה, כמו לריקוד טנגו, דרושים שניים. ולציבור הצופה ב"פופוליטיקה" יש חופש בחירה מלא להחליט איך להתייחס לצעקותיה של הספרית שהכריזה שהיא עוזבת את הארץ. ביום עיון שנערך לפני כשנה הגיב מרדכי קירשנבאום, מנכ"ל רשות-השידור, על האשמות המוטחות בטלוויזיה נגד פלישתה לתחומן של משפחות נפגעות טרור, וטען שיש כאן צורך הדדי: המשפחות בכאבן מבקשות להשמיע בציבור את זעקתן, וחיילים וקצינים, חבריהם של הנופלים בלבנון, ממררים בבכי לעין המצלמה. קירשנבאום הביע געגועים לתקופה שבה איפוק היה הנורמה, כשהציבור הציב גבולות בפני התקשורת. זכורה גם ההתפעלות שהבענו בשנה שעברה מהתנהגותם של אנשי נבחרת אוסטרליה לאחר התמוטטות גשר המכבייה. בעיתונות נכתב אז שהם שייכים לתרבות אחרת, תרבות של קפיצת שפתיים. לא רק התקשורת אשמה אפוא בחשיפת הרוגז והעצבנות, הישראליים כליכך, בתורים למסכות.

נראה לי שמה שאנחנו מפסידים יותר מכול באופן הסיקור התקשורתי של משבר מהסוג של האיום העיראקי הוא, שנושאים אחרים שהם בנפשנו - בראש ובראשונה תהליך השלום עם הפלסטינים - נדחקים הצדה ונשכחים. ובכך נראה שהתקשורת באמת משרתת את מטרתה של הממשלה. ■

תמר ליבס היא פרופסור חבר במחלקה לקומוניקציה באוניברסיטה העברית בירושלים

תמר ליבס

רוחות מלחמה

לא רק התקשורת
אשמה בחשיפת הרוגז
והעצבנות, הישראליים
כל-כך, בתורים למסכות

איור: אפרח בלוטסקי

שיטה לא מיוחסת

בחסות הכלל של שיחות-לא-לציטוט נעשות תועבות

עיתונאיות ומופץ מידע כוזב. מדוע השתפת התקשורת פעולה

בתקשורת המערבית מקובל ה"אוף דה רקורד" ככלי מוסכם בין המקור לעיתונאי. הוא יכול להיות "בלון ניסוי" לבדיקת דעת קהל, הוא יכול להיות מעין "תרכיב מחסן", שמטרתו לחשוף רק חלק משערורייה ולחפות על עיקרה, והוא גם יכול להיות אמצעי לטיפוח מעמד המדליף. השימושים האלה ב"אוף דה רקורד", וגם אחרים, מוכרים, נפוצים ולגיטימיים ביחסי שבין עיתונאים למקורותיהם. בעוד שבארה"ב משמעות הכלל הזה היא "לידיעתך בלבד", בארץ הוא התאזרח ככלי לפרסום מידע מבלי לייחס אותו למקור מזהה. האנונימיות שמאפשר השימוש ב"אוף דה רקורד" יצרה הסתאבות: בתרבות הפוליטית והתקשורתית הרווחת בארץ מרשים לעצמם אנשי ציבור להפיץ, באמצעות עיתונאים, מידע נבזי, כוזב, מגמתי, פוגעני, בלי שיהיה עליהם לעמוד מאחורי דבריהם. להלן כמה המחשות.

"הסיפור הזה מסופר בחדרי חדריים", פותח, בנימה דרמטית, בן כספית את כתבתו במוסף לשבת של "מעריב", 16 בינואר 1998. "כפוף רומים הסגורים, בצמרת המדינית והבטחונית בישראל. מעשה ביועץ המדיני של ראש הממשלה, עוזי ארד, שיצא לפני כחודשיים וחצי ללונדון, לפגישה עם בכירים במשרד החוץ, שם, במהלך השיחה, עלה גם נושא מירון החימוש האיראני. וזה מה שהבריטים הבינו מדברי ארד: ישראל לא מוציאה מכלל אפשרות מצב, שבו תשקול אופציה צבאית, או הנחתת מכת מנע על איראן, על מנת למנוע ממנה השגת יכולת השמדה המונית. לסתותיהם של המאזינים הבריטים צנחו..."

בהמשך מביא כספית, בקצרה, את גרסתו של ארד לסיפור, "על פיה, היה זה השגריר הבריטי בתל-אביב שפנה אליו לראשונה באמצע אוקטובר '97, בשאלה מפורשת, האם ישראל מתכננת מכה צבאית על איראן? ארד, לגרסתו, שלל את האפשרות מכול וכול... במשרד החוץ הלונדוני הועלתה השאלה בפניו פעם נוספת. ארד, משועשע, ענה בבדיחות דעת. דיבר על 'אם אתם מעלים את זה שוב ושוב, אולי זה רעיון טוב'".

עוזי ארד נפגע קשות מפרסומו של כספית. הוא טען כי הציטוטים "מהדרי החדריים" לא היו ולא נבראו. הוא סבר שמדובר באחת מהשתיים: או שכספית בדה מלבו את הסיפור, או שמקור הסיפור הוא הבדאי. הדברים כה קוממו את ארד, עד שהחליט להגיש תלונה לאומבר-דסמן של "מעריב", אברהם תירוש. לקובלנתו צירף ארד מסמכים שלטענתו מוכיחים את מופרכות התיאור שהביא כספית בכתבתו. שבוע לאחר שהגיש את התלונה, נתקל ארד בפרסום הבא: ב"סופשבוע" של "מעריב",

בתוך כתבה של כספית שסקרה את ביקורו של בנימין נתניהו בארצות-הברית, הופיעה מסגרת שכותרתה: "בכיר אחד ממורמר". מתחת סופר כי "בפמליית ראש הממשלה ניתן היה להבחין בשני קולות עיקריים. הראשון... דיבר בלשון זהירה (על תוצאות הביקור; ב"ק). הקול השני היה שייך לדובר אחד בלבד. אחד מבכירי הלשכה, שדיבר בלשון אחרת לגמרי. הציטוטים על "מסע השפלות" ו"טרטורים" שעבר נתניהו בושינגטון שייכים לאיש הזה. גם ההערות, שעל פיהן הביקור נכשל כישלון חרוץ, וטוב היה לו לא היה יוצא לפועל מלכתחילה, מקורן מפיו. האיש, הוסיף בן כספית, "ממורמר מאוד לאחרונה, לאחר שהורחק ממעגל מקבלי ההחלטות, נשמע מתבטא מספר ימים לפני היציאה לוושינגטון, בפורום אינטימי ביותר, בגנות עבודת הלשכה. הוא אמר, באותו פורום, שהביקור מועד לכישלון, שהאנשים סביב נתניהו לא יודעים לעבוד, שחלק מהם, ובמיוחד אחד, חסרי ניסיון ויצערים מדי" וש'חבל על הזמן של כולנו'... מעמדו של הבכיר הזה כבר אינו בכיר כבעבר".

צרכן התקשורת המצוי, שיטרח לקרוא את

עקיבא אלדר: בעיתונות האמריקאית לא מתפרסמים דברי בלע "אוף דה רקורד"

המסגרת הזו, לעולם לא יבין מה רצה לספר הכתב. מי הוא הבכיר הממורמר? ומי משמיצו? מי הוא הבכיר שנחשב לצעיר בעיני הבכיר האחר? מי הם הבכירים שנמצאים בתוך מעגל מקבלי ההחלטות ומי נפלט מתוכו? מי נמנה עם משמיצי הקול האחד בלשכה ומי הוא בעל הקול השני? לכן כספית פתרונים. אנונימיות המקורות שבצלה חסה הביאה אותו לפרסם תיאור כה סתום מבלי שיידרש להעמיד במבתן אלמנטרי את אמינות סיפורו.

זו לא היתה הפעם הראשונה שבעזרת ה"אוף דה רקורד" מצאו סיפורים עסיסיים על עוזי ארד את דרכם מתוך לשכת ראש הממשלה אל כלי התקשורת: מקורות בלתי מזהים גילו שהוא היטיב את לבו במסעדה בתשעה באב, שהוא שונא מוסיקה מזרחית, שקופת שרצים מתקופת שירותו במוסד תלויה מאחוריו, ועוד כהנה וכהנה.

בן כספית מוחה נמרצות על תלונתו של ארד ואומר: "הדברים, כפי שהוצגו בכתבה, היו מדויקים. המעשים של עוזי ארד הוצגו באופן מינורי. הדברים הוצלבו מארבעה כיוונים שונים, וארד מוזמן לבדוק אותם בבית-משפט". המסגרת שפרסמת שבוע אחרי כן מרמזת

על מאבקים שקיימים בתוך הלשכה, ובאה אחרי שקיבלת את התלונה מעוזי ארד. הבוקסה שפרסמתי מדויקת לחלוטין. כל הנסיונות להעמיד את הדברים שנכתבו בה ככלי של השמצה במאבק בתוך הלשכה הם קשקושים שלא ראויים לתגובה, ואני באמת מצטער שהגבתי על השאלה. אני עיתונאי, אני חוקר ומשפטן ואני יודע להביא מידע מהדרגים הרלבנטיים. אני לא שופר של אף אחד. כל הסיפורים האחרונים שהבאתי הם תולדה של עבודה סיופית. אני לא מחפש את עוזי ארד ואני מוכן להיבדק במכונת אמת. בפועל חוסלה המחלוקת בדרכי שלום: האומבודסמן של "מעריב" לא נדרש בסופו של דבר לטפל בתלונה וגם לא לבדוק את מסמכיו של ארד. אברהם תירוש: "הם נפגשו ויישרו ביניהם את ההדורים וביקשו לפתוח דף חדש". ה"סולחה" הזאת התקיימה לאחר שבן כספית מסר לכותב שורות אלה את תגובתו החריפה, המצוטטת לעיל.

בתקופת כהונתו של בנימין נתניהו בראשות הממשלה, נשברו שיאים בחופש המניפולציות על כלי התקשורת. מקרה שממחיש זאת היטב אירע באמצע חודש ינואר. הכתבים המדיניים דיווחו על ביקורת שמותח "מקור מדיני" על הדרג הצבאי בדבר אופן הכנתו של המזכר הבטחוני שנועד ליצור בסיס מחדש למשא-ומתן עם הרשות הפלסטינית. המקור המדיני היה, כך הסתבר, ראש הממשלה. בתגובה חסרת תקדים הביע דובר צה"ל תמיהה על "הדרג המדיני" והתנהגותו.

כשפנו עיתונאים אל לשכת ראש הממשלה וביקשו לדעת כיצד זה העזה לפגוע כה קשה באלוף בצה"ל, נענו כי הקצף על האלוף ינאי יצא מ"מקור בירושלים", שתדרך באותם ימים שלושה כתבים מדיניים. המקור הזה היה שר החוץ (והותו נחשפה על-ידי חבר-הכנסת עוזי ברעם), שאכן מתח ביקורת על הדרג הצבאי, אך את רוב ביקורתו הפנה אל ראש הממשלה. לאנשיו של נתניהו היה נוח להטיל על לוי את האחריות להדלפה בנוגע לחוסר שביעות הרצון של הדרג המדיני מתפקודו של האלוף ינאי במו"מ עם הפלסטינים.

בשיטה הישראלית נוהגים עיתונאים בגישות שונות כשהם עושים שימוש במידע שנמסר להם על בסיס "אוף דה רקורד". יש שמוסרים את המידע ללא ייחוסו לשום מקור. באופן זה הם לוקחים על עצמם אחריות לדיווחיהם, ועל כן הם, באופן טבעי, רגישים יותר למניפולציות שנעשות עליהם ולשקרים שמקורות אינטרסנטיים מעוניינים להפיץ באמצעותם. עיתונאים אחרים, בעיקר בתקשורת האלקטרונית, עושים שימוש רב יותר בייחוס המידע למקורות עלומים. כך, במידה מסוימת, הם פוטרים את עצמם מאחריות לשימוש שעושים בהם מקורות המיוזנים אותם במידע מגמתי. דן סממה, הכתב המדיני של הערוץ הראשון,

שנוהג לא פעם בדיווחיו להסתמך על "מקור רות בכירים" או "מקורות מדיניים", איננו רואה בכך פסול: "עיתונאי צריך לסמוך על הידיעות שלו ועל אמינות מקורותיו. לא פסול להשתמש ב'אוף דה רקורד'. אני נוהר מלהיות בלדר של מסרים".

עקיבא אלדר, פרשן מדיני ב"הארץ": "עור- שים שימוש רב ב'גורמים מדיניים' כדי להטיל בוך על האמריקאים או לנהל התקפות של שרים אחד על השני. הדברים האלה נעשים מתוך תרבות פוליטית שהתרגלנו אליה. בעי- תונות האמריקאית לא מתפרסמים דברי בלע 'אוף דה רקורד'".

הנה דוגמה נוספת למניפולציה מבית היוצר של ראש הממשלה: בעת ביקורו האחרון של נתניהו בווינגטון שידר אביב בושינסקי, הכתב המדיני של גלי-צה"ל, בשם גורם מפמלייתו של ראש הממשלה, שהאמריקאים מתישים את נתניהו בכך שהם מנהלים אתו ברציפות דיונים במשך למעלה מ-14 שעות, כדי לסחוט ממנו ויתורים. כשיצא ראש הממשלה מפגישותיו ונשאל על כך, הוא בז לשאלה ואמר כי כולם עיפים מהדיונים ואין לו שום טענות.

בושינסקי: "תפקידי לדווח על מה שקורה בפגישות, או בשטח, וגם להעביר לקהל המא- זינים את הלך הרוחות. אני בטוח שמאזיני גלי-צה"ל יידעו לשפוט מה קורה, באמת, בחדרי חדרים. אני עיתונאי, אני לא שופט שצריך לקבוע בפסקנות מי אמין יותר: ראש הממשלה? יועצו? או, לצורך העניין, נשיא ארצות-הברית שאתו הוא נפגש? אם אני אחסוך מהמאזין דברים מסוימים, אני חושב שאעשה עוול לעבודה שלי. גם אם היה למי-ש- הו אינטרס (לספר על פעולת ההתשה האמ- ריקאית, ב"ק), ראוי שאנשים יידעו את זה. זה מלמד משהו על סביבתו (של ראש הממשלה); ב"ק. דבר שני, מחובתי לעשות הערכת מקורות. ליועץ אחד אני אתייחס בכובד משקל ולשני פחות. במקרה הנדון מדובר בגורם אמין במיוחד, שהזין את התקשורת לא פעם ולא פעמיים".

אבל אולי זו היתה מניפולציה מתואמת בין ראש הממשלה ליועצו? יכול להיות.

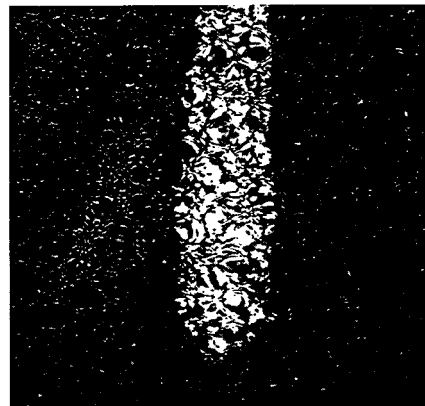
המקורות המדיניים מיומנים בשימוש ב"אוף דה רקורד". מכל תחומי הסיקור, התחום המדי- ני הוא הפרוץ ביותר. אביב בושינסקי, שעד לפני זמן לא רב היה הכתב הפלילי של קול- ישראל, מסביר את הפיתוי שבהיענות למני- פולציות של המקורות המדיניים: "בניגוד לתחומי סיקור אחרים, ששם הכללים ברורים, בתחומים המדיניים תמיד ניתן לאתר את האדם שיחזק ויאשר לך כל תזה שתוכל להדביק אותה ל'מקור מדיני'. זה דבר מסוכן ביותר". דיוויד מקובסקי, הכתב המדיני של "הא- רץ", הכיר בעברו גם תרבות עיתונאית

אחרת: "יש לנו בעיה קשה בארץ. אין המסור- רת שיש בארצות-הברית - מסיבת-עיתונאים קבועה עם הנשיא, שבה עולה כל נושא ונושא. זה מביא למצב, שמלבד ראיון עיתונ- אי שאתה מקבל פעמיים בשנה, אתה יכול רק לחטוף שאלה פה, שאלה שם, ולהתבסס על שיחות רקע".

נסיעותיו של ראש הממשלה לחו"ל מספקות הזדמנויות נוחות לביצוע מניפולציות על העיתונאים הנלווים אליו. יש בהם שמסתמכים על התדריכים שהוא נותן במסעו ועל המידע

גדי סוקניק: בגלל ה"אוף דה רקורד" יש אחוז גדול של פרסומים שאין בהם ממש

שמסננים עוזריו. כתבים אלה צמודים, בדרך- כלל, לפמליה, יוצאים וחוזרים אתה. ויש כתבים שמחפשים מידע גם אצל מקורות במדינה המארחת. מקובסקי: "ראש הממשלה חוזר על עמדותיו המוצהרות, אף פעם לא נותן תחושה מה אמר הצד השני, ויותר מזה - יוצא דבר מעוות. התדריכים משקפים רק מה שראש הממשלה רוצה. הוא בונה על כך שבגלל אילוצי זמן לא יהיה לנו זמן לבדוק מה באמת היה בשיחה, ולכן זה חמור במיוחד, בעיקר כשיש מתיחות בין ראשי מדינות".

מקובסקי ממחיש: "כשהייתי ביפן עם ראש הממשלה, באוגוסט, היה תדריך. כשהסתיים, ישבתי עם היפנים וקיבלתי תמונה אחרת לחלוטין. הנושא שעלה היה אם יש לינקג' בין מידת התקדמות התהליך המדיני לבין מידת שיתוף הפעולה הכלכלי בין ישראל ליפן. ביבי ניסה לטעון שאין קשר. היפנים טענו להפך. הם אמרו, בפירוש, ששיתוף הפעולה הכלכלי מותנה בתהליך המדיני. הרושם שלי היה, שביבי בונה על זה שלכתבים הישראלים אין מקורות זרים וזה נותן לו חופש בתדריכים. מאז הביקור הראשון בחו"ל של ראש הממשלה ב-96, קבעתי לעצמי שאחרי כל פגישה לא אסתמך רק על דבריו, אפילו אם זה ייקח עוד יום-יומיים, עד שאחזור לארץ".

המקורות של הכתבים הפוליטיים רבים יותר וחופשיים יותר, ולכן מעטים יותר המקרים שבהם הכתב מסתמך רק על מקור אנונימי אחד. גם כשנעשה שימוש בשיטת ה"אוף דה רקורד" בתחום הסיקור הפוליטי, יש לכתב אפשרות טובה יותר להצליב את המידע עם מקורות נוספים. במצב כזה, הכתבים מוסרים את המידע מבלי לייחס אותו למקור כלשהו ולוקחים על עצמם אחריות מלאה לדיווחיהם. עם זאת, גם בתחום הסיקור הפוליטי נפוץ מאוד הניצול לרעה של ההסתמכות על מקור רות עלומים. הנה, לתזכורת, מקרה זבולון המר ז"ל. כבר נכתב על הדרך המכוערת שבה נהגו בכירים במפד"ל כאשר ניהלו את מאבקי הירושה בעוד המר שוכב על ערש דווי. הדי- ווח על הנושא, מתחילתו עד סופו, היה מבוסס על כללי ה"אוף דה רקורד". הרבה מלים קשות נכתבו ונאמרו וכולן היו יתומות מאב. אף שהמידע שפורסם לא היה בדיוני לחלו- טין, המרחק בין הכותרות לבין המציאות היה גדול. בפועל ניסו מקורביהם של זבולון אור- לב, יצחק לוי ויגאל ביבי (ולא הם עצמם) להטיח האשמות קשות איש ברעהו. הם עשו זאת באמצעות כלי התקשורת, כשהם מסתת- רים מאחורי מחסה ה"אוף דה רקורד".

לדוגמה: תחת הכותרת "המר חולה וכבר רוצים להרוג אותו" ("ידיעות אחרונות", 14 בדצמבר '97) פורסמה ידיעה, שסיפרה על מאבקים שמתנהלים במפד"ל על הירושה. בין השאר נאמר בידיעה ששר התחבורה, יצחק לוי, יחליף את המר כשר החינוך וח"כ שאול יהלום יתמנה לשר התחבורה. "הגורמים המעוניינים בפרישתו של שר החינוך", כתבו משה סוויסה ותמר טרבלסי-חדד, "ציפו שהוא יודיע על התפטרותו ביום המישי שעבר, במהלך ועידת המפד"ל, אולם, לאכזבתם, המר אפילו לא רמז על כוונה כזו. מקורביו של שר החינוך הגיבו אמש בועם על המגעים המתנהלים במפד"ל". הידיעה ביקרה קשות את להיטותו של השר יצחק לוי לתפוס את עמדת המנהיגות במפד"ל.

למחרת ב"מעריב" הופיעה הידיעה הנגדית.

הכתב מנחם רהט סיפר: "גורמים במפד"ל הזכירו אתמול את שמותיהם של מוכ"ל המפד"ל זבולון אורלב וסגן השר יגאל ביבי כמי שבוחשים בקדירת השמועות ולוטשים עיניהם לירושה. השניים דחו בתוקף טענות אלה. בהמשך נאמר: "מקורבי אורלב טענו, שהאחראים לחרושת השמועות בעניין מצבו של המר הם דווקא מקורבי השר יצחק לוי, שמבקשים לקדם אותו".

הכתבה המקורית ביותר בעניין המר נכתבה בידי יעל גבירץ ופורסמה במוסף השבת של "ידיעות אחרונות". בניגוד לשאר המסקרים, גבירץ שרטטה את מפת האינטרסים במפד"ל והראתה כיצד מקורבי האחד מכפישם את השני. למעשה, התעלמה ממוסכמת ה"אוף דה רקורד" וחשפה, בפעם הראשונה, את העסק-נים שעמדו מאחורי הפצת המידע על מלחמת הירושה: "מדובר באנשים כאציק רט..., נחום לנגנטל..., עוזרו אלדד מזרחי ואבי קוסטלין... הם שמחו לשגר את המתעניינים עם פרטים מסייעים רבים למגרשם של זבולון אורלב ויגאל ביבי. שם, הבטיחו, נמצאות כל ההוכחות". ומנגד: "אורלב מיהר לכדרר בחזרה אל מגרשם של רט ולנגנטל. הם כינו אותו 'נבוזה'. הוא כינה אותם 'שועלים קטנים ומנוולים'". גבירץ הוסיפה ותיארה: "מתנגדיו של יהלום טענו שמי שהפיץ את השמועות בחצרו של לוי, פעל גם מטעמו".

גבירץ: "לאחר ששמעתי את כל ה'אוף דה רקורד', היה ברור לי שיש מניפולציה מאוד ברורה. החלטתי להחזיר במניפולציה. העברתי את האינפורמציה ביניהם וכל אחד כידרר לשני".

שאר העיתונאים נכשלו במשימתם?

אני לא חושבת שהם נכשלו. היתה אי-נוחות כללית. כשהעיתונאים החלו להתע-שת, הם התבלבלו קצת באופי הדיווח וקנו סחורה שהסותר החליט להוריד מהמדפים מסיבות טובות.

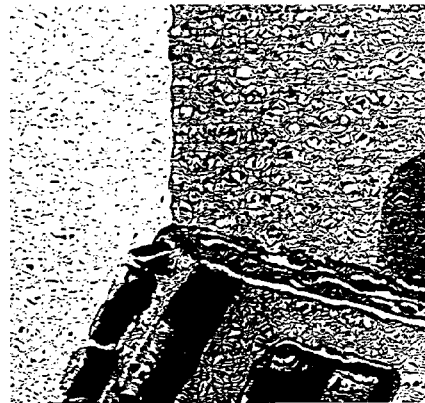
שלום ירושלמי מ"מעריב" שלם עם הגישה שנקט במקרה של המר. "פה נעשה ניסיון מכוער לרשת את המנהיג עוד בחייו. לא המצאנו את זה. אנשים הזמינו אותנו לשיחות רקע על מנת להגיד לנו כמה המר חולה, כמה המצב שלו גרוע, כמה הוא לא מתפקד, כמה ראוי שמישהו אחר ימלא את מקומו וכמה מוצלחים אלה שמבקשים את התפקיד".

אבל האם זה לגיטימי להשתמש כך להע-ביר אינפורמציה כזאת "אוף דה רקורד"? אין ברירה. הבטיח הוא שאנשים לא רוצים לפרסם בשמם השמועות.

היו עיתונאים שבחרו לא לטפל כלל בפרשת המר ז"ל. רינה מצלית, הכתבת הפרלמנטרית החדשה של הערוץ השני, החליטה שאין מקום לשדר את הדברים וכי בסך-הכול מדובר בכמה עסקנים שמפיצים את השמועות. גדי סוקניק, העורך הפוליטי של חברת החדשות: "לא

טיפלתי בעניין בכלל. ישנה הדילמה בין הרצון הטבעי של 'לעשות סיפור' לבין להגיד את האמת. כל הסיפור הזה התרחש בתוך הבצה הקטנה של העוזרים הפרלמנטרים. זה לא בעיה לסבך פוליטיקאים, כשאתה אומר להם להגיב על שמועות. אתה שואל אותם והנה הם מגיבים. לא היה למלחמת הירושה הזו בסיס של ממש ולכן לא טיפלתי בעניין. אם תחפש בכוח, תמיד תמצא אנשים שמחטטים באף".

ירון דקל, הפרשן הפוליטי של קול-ישראל ושל הערוץ הראשון: "כל מאבק הירושה

דיוויד מקובסקי: יש לנו בעיה קשה בארץ; לא קיימת כאן המסורת הנהוגה בארה"ב

במפד"ל היה מניפולציה של 'אוף דה רקורד'. אף אחד לא אמר: אני רוצה לרשת אותו. גור-מים הצביעו לעבר זבולון אורלב ויגאל ביבי. המטרה שלהם היתה לקטוע את המירוץ שלהם: אם היה כזה - שיפסק, ואם לא היה - אז 'לכלכנו אותם'. אותו גורם במפד"ל לכלך על כל מפלגתו, הזין את כולם, תדלק את כל העיתונאים. הוא יצר אירוע שלם שייחרט בזכרונו הרבה זמן. הדברים שאמר לא היו משוללים כל יסוד, אבל אותו גורם החריף את הדברים ללא פרופורציה".

ה"אוף דה רקורד" הוא כלי יעיל להעברת מידע מגמתי, אם לא כזבים של ממש, במי-חד אם הם משתלבים בדעה הרווחת. הסיקור שניתן לאביגדור ליברמן ממחיש זאת היטב. לליברמן יש תדמית שטנית שהיא, במידה רבה, תוצאה של מידע אנונימי שבו הוזנה התקשורת. בפועל הוכח, שהכוח שיוחס ללי-ברמן לא עמד לרשותו כאשר נאבק על מעמדו במשרד ראש הממשלה או על תפקידים מרכזיים בסוכנות היהודית, לאחר התפטרותו.

גדי סוקניק: "איווט הוא דוגמה קלאסית לאחד שמקורות אנונימיים יכולים להדביק לו הכול. הוא לכאורה לא טרף קל, אבל הוא בעצם טרף קל מאוד".

ירון דקל: "כל ועידת הליכוד היתה בסימן שרים שמאשימים את ליברמן. הוא היה אשם בכול".

לא הרגשת שאתה משרת את השרים, שמפחדים לתקוף באופן ישיר את ראש הממשלה?

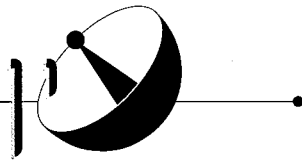
לעולם השרים יפתחו לדבר ואני אעשה להם את העבודה. יש עורכי חדשות שאומרים לי שאני לא יכול לשדר "בכירים אומרים", אני חושב שיש אפשרות לשדר ידיעה כזאת, אם אני שלם באמיתותה.

סימה קדמון, בעלת טור ב"מעריב": "רבים השמיצו את ליברמן מאחורי הגב. רק אחרי שהוא היה על הקרשים, הם העזו לומר את הדברים ולהזהות".

עוד מניפולציה כוזבת שהצלחה למצוא דרכה אל חלק נכבד מאמצעי התקשורת היתה סבב התיקים האפשרי בעקבות פרישתו של דוד לוי מהממשלה. וכך נכתב ונאמר: נאמן ייכנס לתפקיד שר החוץ; סילבן שלום לתפ-קיד שר האוצר; משה פלד לתפקיד סגן שר הביטחון; הרב אברהם רביץ לתפקיד סגן שר החינוך; לראשות ועדת הכספים ייבחר הרב פנחס מ"ש"ס. מקור הידיעה היה ב"ש"ס, שהע-ביר אותה לכתב לענייני חרדים של הערוץ השני, מתי כהן, והוא מסר אותה לעורך הפו-ליטי גדי סוקניק. לאחר התלבטויות החליט סוקניק כי הידיעה תשודר. במקביל שידר את הידיעה גם בערוץ הראשון ניצן חן, שהוא גם כתב פרלמנטרי וגם כתב לענייני חרדים. סבב התיקים היה כולו פרי דמיונם ושאפותיהם של אנשי ש"ס שמייחלים מזה זמן למצוא לרב פנחס תפקיד חלופי לראשות ועדת הכנסת, שמעליה מרחף סימן שאלה.

גדי סוקניק: "בזכות ה'אוף דה רקורד' יש אחוז גדול של פרסומים, שבחלק ניכר מהם אין ממש. בפועל, אנשים ממציאים בדות. הם ייראו טוב ולא יהיה מי שיגיב. צריך להפחית את השימוש במקורות עלומים, למרות שזה קל ומפתה". ■

ברוך קרא הוא בוגר לימודי תקשורת

"כבר מזמן לא ראיתי מצב כזה", התלונן בסוף ינואר עיתונאי אמריקאי ותיק, "כל-כך מעט עובדות - וכל-כך הרבה טיפול תקשורתי". מבחינת היקף הסיקור, מוניקה לוינסקי ועלילת-תיה (שהיו או לא היו) בבית הלבן העניקו לווינסקטון ולעולם כולו חגיגה תקשורתית חסרת תקדים בהיקפה. ה"ווינגטון פוסט" בדק ומצא ששום משבר קודם בבית הלבן - לא פרשת ווטרגייט, לא איראנגייט (פרשת מכירת הנשק לאיראן בשנות השמונים) ולא פרשת וייטוטר (עסקת הקרקעות השנויה במחלוקת של משפחת קלינטון בארקנסו) - לא עורר התפוצצות תקשורתית אדירה כזו. אפילו השיא הקודם של טיפול תקשורתי באירוע דרמטי - פרשת מותה של הנסיכה דיאנה בתאונת דרכים בפריס בשנה שעברה - נשבר בתוך ימים ספורים. אבל מבחינת העובדות, זה כבר סיפור אחר.

תחילה היו היסוסים. אחרי הכול, מדובר בעניין רגיש ועדין. מין אוראלי אינו נושא לדיוחי שגרה בעיתונות האמריקאית, גם לא בשידורי הטלוויזיה. אבל מעבר להתחסדות הרגילה של התקשורת האמריקאית בענייני מין, מדובר היה בחזירה בוטה אל מתחת לחגורתו של נשיא ארצות-הברית. ולא פחות מכך, גם אל חייה הפרטיים של מוניקה לוינסקי, הצעירה היהודייה מבוורלי-הילס. שהרי לא היא עצמה, ככל הידוע, העבירה את המידע לתקשורת: היא, לכל היותר, חלקה את סודותיה (או את הפנטזיות שלה) עם חברתה(?) לעבודה, לינדה טריפ - וזו האה-רונה טרחה להעביר את הדברים לחוקר המיוחד, קנת סטאר, ולאמצעי התקשורת. והאם הדב-רים שלוינסקי מתארת באותן שיחות, כולל האשמה שביל קלינטון ניסה לשכנע אותה לשקר, אכן התרחשו במציאות?

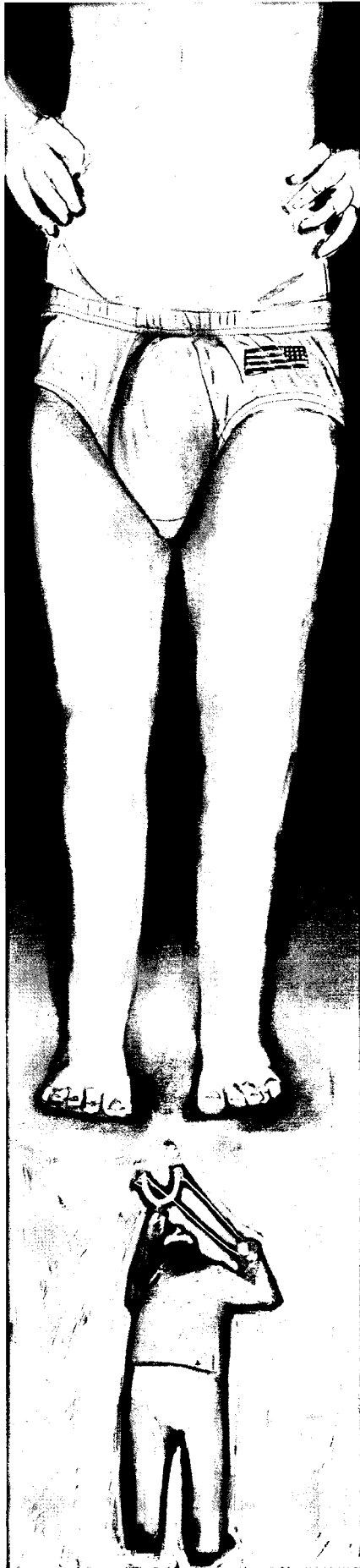
ההיסוסים הלגיטימיים הללו עלו למגזין החדשות "ניווייק" באובדן הסקופ. העיתונאי המתוס-כל ביותר בפרשה, מייקל איסיקוף, כתב השבועון, הספיק אפילו להאזין לקטעים מאותן קלטות מפורסמות של שיחות לוינסקי-טריפ. הוא שמע את הדברים והתלבט יחד עם כמה מעורכי השבועון אם לפרסם או לא. אבל לא רק המצפון העיתונאי עיכב את הפרסום: "ניווייק" נענה לפנייתו של החוקר המיוחד סטאר להמתין עוד קצת, כדי שלא לשבש את תוכניתו להקליט בחשאי פעם נוספת שיחה בין לוינסקי לבין רונן ג'ורדן, יועצו של הנשיא ואחד מפרקליטיו. איסיקוף היה משוכנע, כנראה, שהוא יושב על סיפור בלעדי, ושדחייה קטנה לא תגרום לו נזק. אלא שבשלב זה נכנס שחקן חדש למגרש העיתונאי: מאט דרוג', בעל טור רכילות פופולרי באינטרנט, דיווח למגזין על כך שאיסיקוף השיג את "סיפור חייו", אלא ששעות ספורות לפני ההדפסה החליט עורכי "ניווייק" לדחות את הפרסום. עיתונות האינטרנט, אגב, משחקת בפרשה הזו תפקיד חשוב: כשהתחרות גוברת, העיתונים ממהרים לנצל את מהדורות האון-ליין שלהם כדי להריץ סיפורים לפני המתחרים. גם "ניווייק" פרסם - אמנם באיחור - את הסיפור המלא באינטרנט. במקרה הזה, לדרוג', רכילאי שאוסף "טיפים" חדשניים דרך הדואר האלקט-רוני, לא היה מידע מפורט על הפרשה, אלא רק קצה חוט. אבל הרמו של דרוג' העניק את האור הירוק ל"ווינגטון פוסט" להשלים סיפור ראשוני על הפרשה ולחשוף אותה בכותרת ראשית. אמצעי התקשורת באמריקה הסתערו על הפרשה במה שהוגדר על-ידי כמה עיתונאים "היסט-ריה חסרת תקדים". זכות הראשונים של ה"ווינגטון פוסט" העניקה לסיפור ממד "מכובד", שהרי אין מדובר בטבלואיד סופרמרקטים כדוגמת ה"נשונל אינקוויירר" אלא בעיתון שכבר הפיל נשיא אחד. למרות זאת נותרה המבוכה שאחזה במגישי טלוויזיה ובכתבים כל אימת שהיה עליהם לדווח על מין אוראלי, או להביא ציטוטים מסרטי ההקלטה, שבהם חולמת מוניקה לשוב מן הפנטגון לבית הלבן לתפקיד "עוזרת מיוחד ל...". (בעיתוני ארה"ב נזהרים שלא לכתוב את המלה המפורשת, העממית, ל"מין אוראלי").

פיטר ג'ינגס, מגיש חדשות הערב של רשת אי.בי.סי, פתח אמנם כמה מהדורות חדשות במעין התנצלות על הצורך להמשיך לעסוק בפרטים אינטימיים מחדרי החדרים של הבית הלבן, אבל הוא, כמו מרבית עמיתיו, התגבר יפה על הבושה ודיווח בהרחבה על כל שביב מידע. אלא שאחרי יום-יומיים התברר כי רשימת המלאי של העובדות הבדוקות בפרשה היא מצומצמת למדי.

רפ"מ

זכות מתחת לחגורה

העיתונות האמריקאית מכה על חטא: האופן שבו תפקדה בפרשת מוניקה לוינסקי לא יירשם בספרי התהילה

ככל הידוע, רק לעיתונאי אחד, איסיקוף מ"ניווייק" (יחד עם כמה מעורכי השבועון), היתה גישה ישירה לקלטות הלוהטות. כל שאר העיתונאים נאלצו להסתפק במעט מאוד מידע ובהרבה ספקולציות. בפרשה הזו, קבע מבקר התקשורת של ה"ווישינגטון פוסט", הווארד קורץ, פרסמו אמצעי התקשורת בעיקר האשמות וטענות, שרק שבוע קודם לכן מרבית ארגוני התקשורת האמריקאיים לא היו מעזים לתת להם פומבי. "הדיווח יצא מכלל שליטה", ציטט קורץ את עורך השבועון "יו.אס. ניוז אנד וורלד ריפורט", גיימס פאלוס.

קורץ מנה שורה של דיווחים שפורסמו או שודרו, בלא שלכתבים היתה אפשרות לאמת אותם בהתאם לדפוסי העבודה המקובלים: ידיעות על כך שקלינטון טען כי קיים יחסים עם "מאות" נשים (ומשום כך, הסביר למוניקה לוינסקי, איננו יכול להגיע לפשרה עם פולה ג'ונס); על כך שמישהו הוא בבית הלבן תפס את הנשיא ואת לוינסקי "על חם"; על כך שאנשי השירות החשאי מוכנים להעיד על מה שראו באותו אירוע (ידיעה שהעיתון שפרסם אותה נאלץ להודות תוך שעות כי איננה נכונה); על כך שקלינטון הודה בעדות תחת שבועה שקיים יחסים עם ג'ניפר פלאורס, כמו גם ידיעות על הרומן שניהל עם שילה דייוויס לורנס, אלמנתו של שגריר לשעבר (שגופתו, אגב, הוצאה מבית-העלמין הצבאי בארלינגטון לאחר שהתברר כי פיברק לעצמו עבר צבאי מפואר). חלק מן הטענות הללו הן, מן הסתם, נכונות, או שיתבררו כאלה בעתיד, אבל מבקריה של העיתונות האמריקאית מדגישים כי הן פורסמו בטרם אומתו בהתאם לכללי העבודה המקובלים: שני מקורות לפחות, הצלבה ועוד.

אחת הדוגמאות: הידיעה על כך שברשותה של לוינסקי מצויה שמלה כחולה, ועליה כתמי ורע של הנשיא קלינטון, כמזכרת או כעדות מרשיעה. מאחורי הידיעה הזו עמדה הסוכנת הספרותית לוסיאן גולדברג, אשר אמרה בראיון ל"ניו-יורק דיילי ניוז": "אני חושבת שאני הדלפתי את זה. הייתי מוכרחה לעשות משהו כדי לתפוס את תשומת לבו של המדיה ועשיתי את זה. ואני לא בלתי גאה בכך". זה היה סיפור מצוין, אבל זמן קצר אחר-כך מסר פרקליטה של לוינסקי כי בבדיקת המעבדה לא נתגלה שום כתם מרשיע על השמלה.

על גולדברג מספרים שהיתה קשורה בשנות השבעים למחלקת "הטריקים המלוכלכים" של אנשי ניקסון, והתחזתה עבורם לכתבת כדי לנסות להשיג מידע ממטה הבחירות של מקגוורן. הפעם היא הוינה את התקשורת בכמה סיפורים, שגרמו מבוכה רבה לנשיא, אבל ספק אם היה להם בסיס במציאות. מניפולטור אחר בפרשה - כך משוכנעים בווישינגטון - הוא התובע המיוזן חד קנת סטאר, המבקש בדרך זו להפעיל לחץ לא רק על הנשיא אלא גם על מוניקה לוינסקי, כדי שתמסור את כל המידע שיוכל להביא להגשת תביעה נגד הנשיא על מסירת עדות שקר וניסיון להדיח לעדות כוזב. רוברט שר, בעל טור ב"לוס-אנג'לס טיימס", הזכיר כי פטרונו העיקרי של סטאר הוא הסנטור הארכי-שמרן ג'סי הלמס, יריב מושבע של הדמוקרטים ושל ממשל קלינטון. זה הרקע, קבע שר, למסע צלב בן שלוש וחצי שנים (בתקציב המגיע לשלושים מיליון דולר) שמנהל סטאר בשם החוק כביכול נגד נשיא ארצות-הברית.

עוד בטרם החלה פרשת מוניקה-סקס לדעוך, וכבר היו עיתונאים בווישינגטון שמיהרו להודות ש"הסטנדרטים המקצועיים התרופפו" בה. בחגיגת התקשורת הגדולה שום עיתון, תחנת טלוויזיה או תחנת רדיו לא רצו להישאר מאחור.

כתבים ותיקים מודים בדיעבד שהמהומה התקשורתית כולה היתה מבוססת על "עובדות למחצה". איש סי.אן.אן פרנק צסנו העיד בגילוי לב כי רק למתי-מעט מבין העיתונאים היתה גישה למידע עצמאי בפרשה. ועל סמך המידע הזה נוצר מיד תמהיל בעייתי לא פחות של עובדות, הנחות ופרשנויות בדבר אשמתו של הנשיא, כמו גם האפשרות שבתוך זמן קצר ייאלץ להתפטר ממשרתו או לעמוד בפני משפט הסנאט, בהליך ה"אימפיצ'מנט".

כתב טלוויזיה בכיר לשעבר, מרווין קאלב, העומד היום בראש מרכז שורנשטיין ליחסי עיתונות-ממשל באוניברסיטת הרווארד, מתח ביקורת חריפה בשידור בטלוויזיה הציבורית על תפקוד התקשורת בפרשה. "במשך יותר משבוע השידורים יצאו מתוך הנחת אשמתו של הנשיא. זה נראה כאילו הכתבים מחפשים את האקדח העשן ומנסים לתפוס את הנשיא", אמר קאלב.

ה"ווישינגטון פוסט", שכבר מצא פעם את האקדח העשן, לא היה הפעם שחקן בודד בזירה; בעקבותיו דהר עכשיו עדר שלם של אמצעי תקשורת. אבל בניגוד לפרשה הקודמת שנקשרה בשמו של העיתון, בבניין ווטרגייט ובי"גרון עמוק, את פרשת לוינסקי ספק אם ירשמו בהיכל התהי-לה של העיתונות האמריקאית. "אני חושב שכל עיתונאי יודע בעצמו שכך לא עובדים", סיכם קאלב, עיתונאי מדור אחר. "זהו פרק עצוב מאוד בהיסטוריה של העיתונות האמריקאית". ■

לכובע שלהם שתי פינות

מנחי תוכניות האירוח – בדרנים או עיתונאים

איורים: אפרת בלוטסקי

אה גם סיפורים אנושיים, ולא בתוכנית תחקיריים המחייבת תגובת דוברים. אורן הוסיף, שהם לא צפו התלהטות רוחות נגד המשטרה בתוכנית, אך כיוון שמדובר בשידור חי, לא ניתן לסתום את פיהם של המרואינים. בלי קשר לטענותיו של רב-פקד דוכובני, תגובתם של אנשי שילון-הפקות מחייבת בירור. אם אמנם התוכנית "בשידור חי" אינה תוכנית תחקירים, אלא תוכנית בידור שמביאה סיפורים אנושיים, כיצד עלינו להתייחס לעובדה, שראש הממשלה בחר דווקא בה כדי להתגייס למבצע ההרגעה של הציבור החרד מפני מתקפת טילים? עיראקית? שילון הציג אז לראש הממשלה שאלות נוקבות על מידת האיום העיראקי ומידת המוכנות של העורך.

שונות. דובר מרחב השפלה, רב-פקד יפרח דוכובני, טלפן לאולפן השידור וביקש להעביר את מספרי הטלפון שלו לרחל אברהם, כדי להבטיח לה סיוע, ובה בעת למחות על שהתוכנית מצגיגה תמונה חד-צדדית. אלא שהצופים בתוכנית זכו לשמוע רק את חלקה הראשון של התגובה. החלק השני פורסם למחרת בעיתונים. התברר כי רחל אברהם קיבלה סיוע כנדרש, וכי התמונה שהציגה לא היתה מדויקת. בעלה לשעבר טען, שדווקא היא היתה הצד התוקפן במאבק הגירושים שלהם. משהו על חלוקת הרכוש המשותף. תגובתם של דן שילון ועורך תוכניתו, דן אורן, הופיעה גם היא בעיתונים, והיא מעניינת: מדובר, הם אמרו, בתוכנית בידור, שמבי-

רוני דגן

רחל אברהם קיבלה את הבימה שרצתה, בתוכנית האירוח הפופולרית "בשידור חי", והיא ניצלה אותה לספר על חייה כאשה מוכה בידי בעלה-לשעבר, על מצוקותיה, פחדיה ועל העדר טיפול נאות מצד הרשויות בעיר מגוריה. הנושא היה חם, אייטם חשוב בשבוע שבו נרצחו שתי נשים בידי בני-זוגן. הדמעות זלגו מעיניה. שכניה למעגל של דן שילון האזינו ברוב קשב, והתפתח דיון על אוולת ידה של המשטרה. בתחנת המשטרה של ראשון-לציון צפו בתוכנית והתקשו להשלים עם התמונה שהצטיירה. הם הכירו עובדות

דן מרגלית: סארטר הציע לסוציאליסטים ללמוד מהעיתונות הצהובה, לשלב קצת צהוב גם אצלם, אז אולי היו מצליחים להגיע להמון

עבודתו כמנחה: "מה זה עיתונאי? עיסוק רק בחומרים פוליטיים ומדיניים? האם כתב שמר-איין את ריטה הוא לא עיתונאי?", שאל והשיב: "הוא עיתונאי". תשובה דומה נותן אמנון לוי, מנחה "ערב חדש" בטלוויזיה החינוכית ו"סוף שבוע" בערוץ הראשון: "זה בדיוק הוויכוח שיש לי עם [המבקר] מאיר שניצר, שלא מבין איך אדם יכול להיות עיתונאי וברדן ביחד. אני ממש לא רואה את הסכנה שבוה. לי יש נוסחה נוחה מאוד. באמצע השבוע אני עיתונאי, ובסוף השבוע יש לי פאן". בסך הכול, מסכם לוי, זה לא כל-כך דרמטי: "נכון שלאנשים מסוימים יש ציפייה מסוימת מעיתונאים מכובדים, והם רואים בכך עניין בעייתי, אבל אני לא".

לכן בגרימת מותה של הילדה איה צימרמן. הוא הרדים את הילדה במהלך טיפול שיניים, אך לא הצליח להעירה. במהלך השידור טילפן האב השכול, גדעון צימרמן, לאולפן וביקש להגיב. בקשתו נדחתה, וגם בתוכנית הבאה של "בשי" דור חי" לא ניתן לו להגיב. צימרמן פנה לנציב תלונות הציבור של הערוץ השני, וזה קבע כי התלונה מוצדקת. ובכל זאת סירבה "רשת" לאפשר לו להגיב. צימרמן פנה גם למועצת העיתונות, ורק לאחר שבית-הדין לאתיקה פרסם את פסק-דינו, פרסם שילון התנצלות בתוכניתו ושידר את תגובת האב השכול. מרבית המנחים של תוכניות האירוח סירבו להתראיין לכתבה זו. דן שילון עצמו פרס בראיון ב"דיעות אחרונות" את השקפתו על

האם אז התחפשה התוכנית לתוכנית עיתונ-אית מובהקת, או שמא גם הראיון הוא נפל למשבצת הסיפורים האנושיים, שאינם מחייבים תגובה? ומי בכלל אומר, שסיפורים אנושיים אינם בחזקת נושא המחייב טיפול עיתונאי? לרוב, יש לומר, מובאות בתוכניתו של שילון תגובות על דברי מרואיינים, אך רק אם הזמן מאפשר זאת והעיתוי נכון. התנאי הזה מציין את הקו הדק שבין בידור לעיתונות, שמאפשר דרכי מילוט מגורמות עיתונאיות וגורמות אתיקה מקובלות.

אגב, אין זו הפעם הראשונה שיש בעיה במתן זכות תגובה בתוכניתו של שילון. ב-11 ביוני 1995 הוא אירח את הפרופ' יוסף אנייס, רופא שיניים ירושלמי, שהורשע תשע שנים קודם

דן מרגלית, שותפו של אמנון לוי להנחיית "ערב חדש" ומגיש "על השולחן" ב"קשת", מוצא שאין הבדל של ממש בין השאלות שהוא מפנה לפוליטיקאים בשני המשדרים – העי- תונאי המהוגן מזה והבידורי מזה. ההבדל, לדבריו, נובע אך ורק ממגבלות הזמן, או מהחובה הבלתי נמנעת לעבור לפרסומות. "על השולחן" וכתה לקיתונות ביקורת, בגלל העירוב בין בידור לאקטואליה. רגע אחד מתקיים דיון רציני על השקפות בחייו של איש הציבור, וראיון עם יועץ התקשורת של ראש הממשלה, ומיד לאחריו עולה הסטנד-אפיסט שלום אסייג. מרגלית אוהב את השי- לוב: "לא כל מי שאוהב את שלום אסייג רואה בדרך כלל דיון רציני בנושא האיום העיראקי, ולא כל מי שרואה תוכניות אקטואליה רציני- ות מכיר את שלום אסייג. העירוב מאפשר לנו להגיע ליותר סוגי קהל, וזה חשוב".

הענקת זכות התגובה בתוכנית ממומשת, ואף הפכה לחלק מהמשחק. על השולחן מונח טלפון לתגובות, ומרגלית מציין את מספרו במונולוג הפתיחה. "לפעמים נוצר מצב, שמרואיין אומר משהו בלתי צפוי על אדם שלישי, שלא העלית כלל בדעתך ולא פנית אליו מראש לקבל תגובה. אז נוצרת בעיה, הקשורה למגבלות השידור החי, ולא לאופיו של ז'אנר ה'טוק שאו", מסביר מרגלית, ומביא לדוגמה את אחד המשדרים שיוחדו לשחרורו של עוזי משולם. "באולפן קמו אנשים מתומכיו והתפרצו לשידור. או מה? הייתי צריך לצפות את זה מראש? להציב בקהל שוטרים, למקרה שאולי יקרה משהו?", ואנו נאמר, ייתכן. מי שמביא את תומכיו של עוזי משולם לאולפן כדי ליצור דרמה בשידור, אמור לדעת את הלך הרוחות בקרבם ולהתכו- נן לכל אפשרות.

מני פאר, מגיש תוכנית האירווח של הערוץ הראשון, מודה שהקו העובר היום בין עיתונות לבין בידור עמום. "תחת המטרייה הרחבה של בידור נכנסים הרבה נושאים ועניינים עיתוני- איים, ממשחק כדורגל ועד מבצע להצלת חיים. בכל פעם שאני מדליק תאורה מסוימת, שמאירה פינה לא ידועה, ויש לה חשיבות חברתית, תרבותית או אמנותית, אני עושה מעשה עיתונאי". ההבדל, על-פי פאר, הוא בטונים – "הרוזה" של החדשות לעומת "הר- טוב" והססגוני של הבידור. אשר להקפדה על כללי האתיקה, "אני משתדל לא לגרום עוול. בישיבות המערכת אנחנו בודקים מה מרגש ומעניין, ואני משער שבישיבות מערכת בחד- שות בודקים מה חדש ומה רצוי לגלות. הקריטריון המרכזי שלי הוא לרגש ולבדר, ולהשתדל לא להסית לדבר עבירה ולא לגרום עוול לאיש. אבל זה אינו הדבר הראשוני שעליו אנו חושבים".

אלה דברי העושים במלאכה. ומה חושבים על כך הממונים עליהם? אורי שנער, מנכ"ל

"קשת", מדבר על הבחירה שלא לעשות מיש- מש בתוכנית "על השולחן", אלא ליצור אבחנה ברורה בין קטעי הבידור לקטעים הרציניים יותר. "החיבור בין שני האלמנטים הללו הוא חלק מכללי המשחק של המדיום". וכיצד עלינו לשפוט תוכנית שיש בה חיבור בין השניים? "כמו את 'דיעות אחרונות' – לראות באופן כללי. אף אחד לא שואל למה בעמוד הראשון יש כותרות ראשיות, ולמה חוץ מזה קיים גם מוסף לנשים". דברי שנער. הוא מזכיר את כללי הרשות השנייה, שעליהם נוסף תקנון המגביל כל תוכנית ב"קשת" מבחינת התכנים, נושאי השידור והפרסים, אם יש כאלה. פרט לאלה, ההפקה והעריכה מלוות בהנחיות ההנהלה והיועצת המשפטית. כל ליין-אפ (פירוט התוכנית על-פי סדר הנוש- אים והמראיינים) מקבל את אישור העורך האחראי מטעם "קשת". "לפעמים באמצע שידור חי נתתי הוראות לפעולות מסוימות. אני עורך אחראי, וכך אני פועל". אבל לדב- ריו, המערכת מתורגלת מכפי שנדמה, והיא

מני פאר: בכל פעם שאני מדליק תאורה מסוימת, שמאירה פינה לא ידועה, ויש לה חשיבות חברתית, תרבותית או אמנותית, אני עושה מעשה עיתונאי

עובדת על-פי כללים מוגדרים ופיקוח. אשר לזכות התגובה, מרבית התלונות המגיעות, בעיקר ערב הבחירות האחרונות, התבררו כבלתי מוצדקות.

אילן דה-פריס, מנהל התוכניות ב"טלעד", מדבר על שני מנגנוני פיקוח עיקריים – מראש, ובדיעבד. גם הם עוברים על כל ליין-אפ מראש, ובנוסף לכך המערכת כולה מחויי- בת לכללי אתיקה, לא רק הכתובים, אלא אלו שמשרה כל זכיון וזכיון. "בעבודה שלנו, מול מפקים ועורכים, ובעיקר מפקים חיצוניים, אנחנו מחתימים אותם על הסכמים בחוים, המפרטים עקרונות פיקוח מחייבים, וגם מטי- לים עליהם אחריות, משפטית ולוגיסטית. פירוש הדבר שהם צריכים לא רק לקבל את הביקורת שלנו, אלא גם לקחת אחריות. והם מקבלים ייעוץ משפטי עצמאי וגם מאיתנו". תוכניות מוקלטות נצפות מראש, והיו מקרים, נדירים אמנם, שנעשו שינויים של הרגע האחרון. ואשר לפיקוח בדיעבד, "המערכת המפקחת תמיד צופה. דברים עולים לדיון.

ואם יש תלונה, מהרשות השנייה או מצופה שנפגע, הנושא עולה לבידור פנימי". הפיקוח העצמי טוב, לדברי דה-פריס, והפיקוח החיצו- ני של הרשות השנייה אף קפדני מדי.

לרשות השנייה עמדה חד-משמעית. כל תוכ- נית חייבת לעמוד בכללי הרשות, שבניגוד לכללי מועצת העיתונות, שהם בגדר המלצה בלבד, מכוונים ישירות לזכיונים ומאפשרים התערבות שלטונית בתכני השידור. יואל רקם, נציב תלונות הציבור של הרשות השני- יה, מסתייג. לדבריו יש פער בין הרשות השנייה לבין הזכיונים. האתיקה יוצאת נפגעת בגלל הרצון לחדש בכל מחיר. "התוצאות הן בדרך כלל פועל יוצא של אישיות המנחה והמראיין, ובתוכניות האקטואליה והבידור מחסירים לעתים קרובות פרטים, או פוגעים בצנעת הפרט, תחת מסווה של עזרה לחלכאים ולנדכאים". גם כללי הרשות השנייה הם עניין לפרשנות. הוא מאמין שהפיקוח הקפדני הכר- חי, למרות הפיקוח העצמי של הזכיונים. "הני- סיון שנצבר בארבע השנים האחרונות הביא להבנה של הזכיונים שכדאי להם לאמץ את החוקים, ולהשתדל אף יותר".

מנכ"ל הרשות השנייה, נחמן שי, עומד על היבט נוסף, ואפשר שבו טמונה התשובה לשא- לות שהעלינו. כל תוכנית מוגדרת כתוכנית בידור או אירועי היום. האבחנות האלה קיימות כדי להגדיר כמות של הפקות מקוריות שכל זכיון מחויב בהן. שידורי חדשות, ספורט ואי- רועי היום, היינו אקטואליה, אינם נחשבים להפקה מקורית. כך נוצרו עירובים: תוכניתו של דן שילון מוגדרת "שני שלישי בידור ושליש אירועי היום", וגם "על השולחן" – "שני שלישי בידור ושליש אירועי היום". שי מזכיר מקרה קיצוני של טשטוש גבולות בין חדשות לבידור: בתוכניתו של אברי גלעד ב"רשת", שהציגה "פריצה" כביכול של אנשי החדשות לסקר אירוע חריג. הפריצה היתה מפורקת, והנושא "טופל בהתאם", דברי שי. הוא אינו מקבל את הסבריו של שילון באשר לאי מתן התגובה בעניינה של רחל אברהם, ואומר כי כללי האתיקה חלים על כל תוכנית, ולכל אדם מגיעה זכות תגובה. "אם היינו מקבלים תלונה רשמית, היינו מטפלים בעניין". ואולי היה זה שלישי טיפול, על-פי השליש הנוגע ל"אירועי היום" במינוח התוכנית.

רשות המלה האחרונה לדן מרגלית. הוא מספר על ז'אן-פול סארטר, הפילוסוף הצרפ- תי, שמתח ביקורת על הסוציאליסטים, שהמ- אמרים המייגעים שלהם בעיתונים ה"כבדים" אינם מגיעים להמונים. סארטר הציע להם "ללמוד מהעיתונות הצהובה, לשלב קצת צהוב גם אצלם, או אולי היו מצליחים להגיע לאותו המון". וזה נאמר אפילו לפני שהומצ- אה הטלוויזיה. ■

רוני דגן היא בוגרת לימודי תקשורת

כרמית גיא

פחות סימפטיה, יותר רצינות

חל אברהם היתה מרשימה מאוד. היא דיברה בשקט, באיפוק, וגם הדמעות שזרמו על לחייה לא עצרו את שטף הדיבור שלה. המסובים למעגל של שילון לצדה האוינו לה בפנים מתוחים ורציניים. חבר הכנסת אלי גולדשמידט ושתי מנחות הטלוויזיה, יעל דן ורובי שובל-פורת, שתיהן בעלות ניסיון בדיבור מרואיינים שיש להם סיפורים אישיים נוקבים, האזינו בסבר פנים חמור, הציעו הצעות, הביעו זעזוע מהמערכת האטומה שאינה מתגייסת לבער את נגע האלימות נגד נשים. בקיצור, אייטם מארץ האיטימים. רק למחרת התברר, שהעניינים לא בדיוק כפי שצוירו. שהקורבן אינה רק קורבן, המערכת לא כל-כך אטומה אלא דווקא מעורבת ומטפלת, אבל לא לגמרי לשביעות רצונה של האשה. זה אחד מסכסוכי הגירושים המכוערים, שאף צד בהם אינו נקי יותר מהאחר. מה שכמובן לא מצדיק חלילה אלימות, היא מקורה אשר יהיה. אך לא בכך ענייננו.

ענייננו בתגובתם של שילון ואנשיו, והיא מכעיסה מכמה טעמים. לא רק בשל הולוול בכל-לים המקצועיים הבסיסיים, המחייבים בדיקה של כל סיפור המובא לפנייהם קודם שהם מפרסים מים אותו ברבים, אלא גם בשל ההתייחסות אל הנושא הכאוב והקשה כל-כך של אלימות במשפחה. משום מה היא נכנסת למשבצת הסיפורים האנושיים, המרטיטים, העסיסיים. סיפורים על אנשים שאפשר לרחם עליהם, לבכות אתם ולהתנחם בעובדה, ש"אצלנו זה לא קורה". נכון, בהודמנות חגיגית זו גם צוברים נקודות אצל הפמיניסטיות, אצל הפוליטיקלי-קורקט, אצל כל האנשים היפים.

אבל צריך לשוב ולומר, בפעם המי יודע כמה: האלימות במשפחה אינה נושא לצדקה ולצקצקו קי שפתיים. אלה לא סיפורים מתקתקים או מועזעים סתם, שאפשר להחליק את הקצוות שלהם. שילון ועורכיו לא עשו טובה לרחל אברהם בכך שלא בדקו מראש את הסיפור שלה ולא אפשרו למשטרה להגיב ולפרוס את התמונה המורכבת על כל פרטיה. החלקת הקצוות וטיפול המרשה לעצמו חריגה מהכללים העיתונאיים אינם מעידים על אהדה שופעת לקורבן, אלא על התנשאות, על פטרנליזם, שרואה באשה, במקרה זה רחל אברהם, אמצעי בדרך למטרה שהיא אינה מודעת לה כלל - ליצור דרמה בשידור חי, להרטיט, להסעיר, בכך הופכים אותה לקורבן כפול.

אבל האלימות במשפחה אינה סיפור. זו סוגיה פוליטית, שמחייבת את המערכת כולה לטיפול פוליטי - במסגרת המשטרה, מוסדות הרווחה, המשפט - להעמדת הנושא במקום הראוי לו בסדר הקדימויות הלאומי, בתקציבים, באמצעים, בחקיקה, באכיפה, בחינוך, בכל פינה. ומצד התקשורת, הנושא מחייב לא פחות מדיון בכל נושא מדיני, חברתי או כלכלי תקני, כמו ראיון עם ראש הממשלה על האיום העיראקי, או דיון על עתיד הנשיאות בארצות-הברית. הצגתה של רחל אברהם כקורבן תמים אינה מסייעת למאבק באלימות במשפחה. הרי מחר, כששילון יביא שוב אשה מוכה למעגל, והיא תספר את סיפורה קורע הלב, האמיתי, יאמרו הצופים לעצמם, מילא, שמענו את הסיפורים האלה, ועובדה, בפעם האחרונה זו היתה בכלל אשמתה. אז ודאי גם הפעם זה מגיע לה. ואם המטרה הנעלה היתה העלאת מודעות, לעודד נשים מוכות לפנות לעזרה, גם זו הוחטאה בשל הטיפול הלא מקצועי.

פחות סימפטיה ויותר רצינות וקפדנות היו מועילים לרחל אברהם, כמו גם לנשים מוכות אחרות, חוקות פחות ובעלות פחות תושייה ממנה. הן גם היו מעידות, שאנשי "בשידור חי" מתייחסים אלינו, הצופים - גברים ונשים - במידת הרצינות והבגרות, ולא כמי שזקוקים להורקה של רגשות לפני השינה. ■

איור: יערה עשת

המתאבד

זוגה, דוד אפוטה. ריבה היה הראשון, ובין הבודדים, שפרסם ידיעה המרמזת על רומן שהולך ומתרחק כביכול בין ענת אלימלך לשחקן עודד מנשה. הדברים שכתב במדורו ב-14 בנובמבר '97 קיבלו מאוחר יותר משמעות נוראה. "ושלא תגידו שלא אמרנו", כך כתב. "מסתמן ומתחזק קשר תקדימי בין ענת אלימלך לבין עודד מנשה, וזאת במהלך החודש לתפסטיגל. משום מה, כל פעם שמחפשים

קטעים שתיארו אותו כמי שבהודמנויות שונות אינו שש להוציא כסף, לאחר שהתקשר לביתו של ג'מצי בראש השנה ושאל אותו מדוע אינו מאחל לו שנה טובה, החליט ג'מצי לפנות למשטרה ולהגיש תלונה על הטרדה. התלונה הסתכמה בוימונו של ריבה לחקירה בתחנת המשטרה. שמו של ריבה עלה לא מכבר לכותרות בעקבות רצח ענת אלימלך והתאבדותו של בן-

גיל ריבה, כתב הרכילות של "ידיעות אחרונות", מוכן לעשות הכול כדי להביא סיפור. בדרך הוא מוחיר לא מעט קורבנות

ענת בא ליומ

"...להלנה היה דבר חשוב מאוד לספר לך, כי אתה יקר מאוד בשבילי.

באמת?

כן, כי אתה, בניגוד לאחרים, אין לך נפש רעה, אין לך אף פעם דברים שאתה עושה במזיד, אתה מלאך. נכון.

אתה כולך טוב לב, אתה אנושי, אתה לא צר עין, אתה לא מקנא באף אחד, הטוב-לב שלך מתפרץ מבפנים ומשרה אווירה על כולם, אתה נפש טובה, שרק מחפשת איך לעזור לזולת בשעת צרה, תמיד ידך מושטת."

(מתוך דו-שיח בן השדכנית הלנה עמרם לכותב מדור הרכילות "שליחות קטלנית", מוסף "7 ימים", "ידיעות אחרונות", 12 בספטמבר '97)

הלנה עמרם, אורחת כמעט קבועה ב"שליחות קטלנית", היא בוודאי היחידה מבין מושאי הסיקור של גיל ריבה, כותב המדור, שמוכנה לשחרר אל האוויר מונולוג מסוג זה. מסוקרים אחרים, כאלו שדיברו לציטוט וכאלו שהעדיפו ששםם לא יוזכר בכתבה זו, סיפרו סיפורים אחרים לגמרי. הם סיפרו על מניפולציות שהופעלו עליהם כדי שישתפו פעולה עם הכתב, על ראיונות שהובטחו להם ב"ידיעות אחרונות" בנושא עיסוקם, במטרה להוציא מהם בדל מידע על חייהם הפרטיים, על חדירה בוטה לחייהם האישיים, גם במושגים של מדור רכילות, ועל דברים שאמרו ושעותו ללא הכר כשהגיעו לפרסום.

גיל ריבה, בן 23, נכנס לתפקידו ככותב הרכילות של מוסף "7 ימים" באמצע ינואר '97. הוא הצטרף בתחילה לתחיה אדר הוותיקה, ובתוך ארבעה שבועות כבר היה חתום לבדו על המדור. לפני "שליחות קטלנית" היה אחראי על מדור הרכילות של המקומון "צומת השרון" של רשת שוקן, וכבר שם בלט בנכונותו הבלתי מתפשרת לעשות כל דבר כמעט כדי להתבלט בתחום הסיקור שלו. לכתבים שעבדו עמו שם יש זכרונות על תקופת עבודתו במקומון, הבולט שבהם הוא פרשת יחסיו עם שחקן הכדורסל דורון ג'מצי.

ריבה הרבה להתקשר לביתו של ג'מצי ופרסם עליו במדורו, "סיכות", שורה של

השיעי של "7 ימים"

"תרגיל 70 עם דב גילהר", ובו הציג חילופי דברים שהיו, כביכול, בטלפון בין גילהר לזור, בעקבות הפרסום עליהם בשבוע הקודם. הדברים הובאו כציטוטים מפייהם, כאילו הוקלטו או תועדו בצורה מדויקת:

לזר: הלו?

גילהר: שלום. איה? מדבר דב, את בטח יודעת למה אני מתקשר עכשיו.

לזר: כן, גם אני קראתי.

גילהר: האמת היא שאני לא יודע איך לאכול את זה. אני ממש לא יודע מי הדליף את כל הסיפור הזה, אבל אני יכול להגיד לך שאת צריכה לבחור את החברים שלך יותר בקפידה. תיאור הדו-שיח בין השניים נמשך עד לסיומה של השיחה.

בעקבות הפרסום על מה שכינה ריבה "תר-גיל 69", פנה גילהר אל עורכי-הדין אבנר ברק ויורם זמיר, ואלה הוציאו מכתבים לעורכי-דין כי "ידיעות אחרונות" ולעורך-הדין של העיתון, מיבי מזור, ובהם הודיעו כי ככוונתם להגיש נגד העיתון תביעה בגין פגיעה בפרטיות, הטרדה ופגיעה בשמו הטוב של גילהר. לאחר פרסום "תרגיל 70", שבו ציטט ריבה את גילהר כשהוא מנסה כביכול לשכנע את לזר לצאת עמו בפעם השנייה על אף סירובה, פנו שוב עורכי-הדין לעיתון וטענו שמדובר בדבר דיבה מוחלט. בסופו של דבר הושגה הסכמה בין שני הצדדים. הפרסומים על דב גילהר ב"שליחות קטלנית" נפסקו, והתביעה נגד "ידיעות אחרונות" לא הוגשה. בפעם הבאה שקיבל גילהר קריאה בזימונית מגיל ריבה, הוא השאיר לו הודעה כי הוא רואה בכל פנייה שלו הטרדה במובנה הפלילי וכי לא יהסס להתלונן נגדו.

ריבה מצליח בכל שבוע להכין מדור שנועזותו וחדירתו לחיי אחרים מותירה את המתחרים כמה צעדים מאחור. בשפה מושחזת ועורקנית הוא מציג את מרבית מרואייניו, גם אלה שהוא עצמו התקשר אליהם כדי לקבל תגובה, כעדת מטרידינים שיצר הפרסום שלהם גורם להם להטריד את מנוחתו. על כפולת העמודים שניתנת לו מדי שבוע הוא פורש תמונות חושפות, מבוכות ומשעשעות של סלבריטאים, בעיקר דוגמנים, ולצדם הוא מרבה בסיפורים פוליטיים, בעיקר כאלה הנוגעים למה שמתרחש בלשכת ראש הממשלה ובקרבת בני הזוג נתניהו.

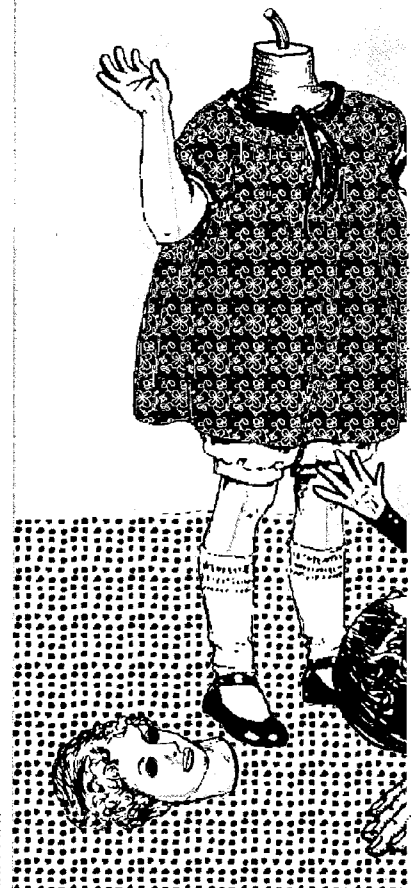
מה שהתרחש מאוחר יותר, אלא שהקטע ב"שליחות קטלנית" פורסם ללא תגובה וללא אפשרות הכחשה מאף אחד מהצדדים הנוגעים בדבר.

זה לא מנע מריבה לפרסם ביום שלאחר הרצח וההתאבדות כתבה קצרה בחלק החדשותי של העיתון, תחת כותרת הגג "עדות אישית". הוא סיפר בה על המצוקה שאליה נקלע אפוטה בעקבות השמועה על הרומן שמנהלת אלימלך, ועל הניסיון של ריבה עצמו להרגיע אותו. בכתבה מתאר ריבה כיצד היה אפוטה מתקשר אליו, בתקווה לשמוע ממנו כי דבר הרומן איננו נכון. "היא היתה חוזרת מאוחר מאוד מהחורות", כתב ריבה, "ואפוטה היה מנצל את שעות ההמתנה כדי להעביר עמי שיחות טלפון בהן ניסיתי להיות אוזן קשבת". הוא מוזכר פרסום דומה לשלו, בעניין הקשר כביכול שבין אלימלך למנשה, בשבועון הנוער "ראש אחד", אך אינו מציין, ולו במלה אחת, כי דבר הרכיכות לות פורסם לראשונה במדורו שלו.

בין כתבי הרכילות בעיתונות הארצית ובמקומונים נחשב ריבה כתב בולט ומוצלח, או ליתר דיוק, מתחרה מאיים וחסר גבולות, המחייב אותם לשנות משבוע לשבוע את מפת הקווים האדומים שלהם.

הפרסומים על דב גילהר, או כתב חברת החדשות וכיום מגיש תוכנית הבוקר של "טל-עד", ממחישים את חציית הגבולות. בפעם הראשונה שהתקשר ריבה לקבל מדב גילהר תגובה על ידיעה בדבר פרידתו מחברתו הקבועה ותחילתו של קשר עם מיכל ינאי, השיב לו גילהר: "אתה אשפה". גילהר לא תיאר לעצמו באותו שלב עד לאן מסוגל ריבה להרחיק לכת. בגליון ה-15 באוגוסט פרסם ריבה במסגרת מיוחדת, תחת הכותרת "תרגיל 69 עם דב גילהר", תיאור מפורט עד מבוכה של חילופי דברים שנאמרו כביכול בין גילהר לבין איה לזר, בחורה שעמה יצא גילהר בפעם הראשונה. ריבה תיאר בפירוט את הנסיבות שהביאו, בסופו של דבר, לכך שלזר קטעה את הפגישה. הדברים הובאו כציטוטים מפייהם של גילהר ולזר, אף שלא הגיעו לריבה מאף אחד משניהם, ולקורא היה נדמה לרגע שהוא יושב עם טלסקופ ואוזניות ומקשיב לחילופי הדברים הפרטיים בזמן התרחשותם.

ריבה לא הסתפק בכך. שבוע אחר-כך פרסם, שוב במסגרת מיוחדת, קטע שנשא את הכותרת

אור: חמו

את אלימלך מוצאים אותה עם מנשה ולהפך". אלימלך סיפרה לרובי דואניס, אף הוא ממשותפי הפסטיגל, על המצוקה הקשה שנקלעה אליה ביחסיה עם אפוטה בעקבות השמועה על הרומן: "היא סיפרה לי על בעיות שנוצרו ביניהם בעקבות הפרסום. הוא פרסם דבר שלא היה נכון, ואפוטה התעצבן גורא ועשה סצינות...". איש, כמוכן, לא יכול היה לחזות מראש את

מבחינה זו, גיל ריבה הוא עבור עורכי "7 ימים" נכס שקשה מאוד לוותר עליו. הם יודעים היטב כי רבים מקוראיהם ידלגו במהירות למדור הרכילות הסנסציוני, ולא חשוב עד כמה בלעדית ומרעיעה הכתבה הפותחת את המוסף באותו שבוע. זו, אולי, גם הסיבה שהם מוכנים לתת לו גיבוי, על אף שורה של תלונות שהגיעו אליהם ואל פרקליטי העיתון מאז החל את עבודתו שם. אי-הנעימות הכרוכה בתלונות - חלקן הגיעו מעמיתים בכלי תקשורת אחרים - אינה שקולה, כנראה, לתועלת שמפיק העיתון ממדורו. "הוא, בעצם, המתאבד השיעי של עורכי 7 ימים", אומרת עליו אחת מעמיתותיו למקצוע. "הוא מתנהג כמו טירון עיתונות שמוכן לעשות הכול כדי לזכות בהערכת הממונים עליו. הוא מוכן להתאבד בשביל המדור הזה, וכבר הספיק להסתכסך עם חצי העיר".

שי בוק הוא ללא ספק המסוקר הבולט ביותר מסביבת ראש הממשלה במדורו של ריבה, ואחת הדוגמאות הבולטות לפעילותו חוצת הגבולות ונטולת האתיקה. במהלך שנת '97 הפך בוק בידי ריבה למותג רכילותי ראשון במעלה ולאישיות צבעונית שחייה הפרטיים נחשפים בפירוט מעל דפי העיתון. כמעט בכל שבוע התנוססה תמונתו של בוק במדור, ובתוך חודשים ספורים הפך הדובר, העסוק עד מעל לראש בענייני מדינה, לנער שעשועים שרמנטי ובעל דימוי של רווק מבוקש.

בסוף חודש מאי התברר לבוק, כי הופעותיו התכופות במדור הרכילות גובות ממנו מחיר יקר מדי. חוסר המעצורים של ריבה נחשף במלואו כאשר החל בוק לצאת עם ציפי גולדמן, או רקדנית בלהקת "מיקס". ריבה דיווח במדורו כיצד נפגשו השניים במהלך חופשה באילת, ומיד אחר-כך פתח בתחקיר על המסוקרת החדשה. בוק: "עבר שבוע מאז שהכרתי את הבחורה, והיא מתקשרת אלי ואומרת, 'התקשר אלי בחור מ'ידיעות אחרונות', אמר שהוא כותב על הלהקה, דיבר אתי על העבודה בלהקה, אבל בסיום השיחה הוא התחיל לשאול שאלות עליך. קצת עניתי לו, אבל כשהבנתי שהוא מתרכז יותר מדי בך, הסברתי לו שלא לשם כך מתקיימת השיחה, והוא סגר בנימוס את הטלפון".

בירור קצר העלה ששיחת הטלפון לגולדמן לא היתה הראשונה שזים ריבה. לפני כן הוא פנה לג'וני בגים, אחד ממנהלי להקת "מיקס", ואמר לו שהוא עומד להכין כתבה ב"7 ימים" על הלהקה, בעקבות הופעתה בטלוויזיה. ריבה הגיע למשרדו של בגים, שוחח עמו כשעה על הלהקה ועל רקדניותיה הבולטות, ואז ביקש לראות את אלבום התמונות שלה. הוא התברר נון בתצלומים, ולבסוף ביקש לקחת תמונה של אחת הרקדניות. אכן, היתה זו תמונתה של ציפי גולדמן.

למדור "שליחות קטלנית" של אותו שבוע

נוסף עמוד ובו נפרש "ראיון בוק עם ציפורה גולדמן", בליווי התמונה שנשלפה מהאלבום. הראיון כלל שאלות שנגעו לפגישתה עם שי בוק וליחסיה עמו. "איך את בלימודים? נראה לי ששי אוהב אותך אקדמאיות", התעניין ריבה, ומיד העיר בחביבות: "את לא רוצה להיות דוגמנית? נראה לי שזה מאוד יתאים לאופי שלך".

מיד לאחר ששמע בוק על השיחה, התקשר לארגון מוזס, העורך האחראי, ולאילון שליו, העורך. "הם אמרו לי: היא דיברה אתך מרצו-נה", אומר בוק, "זו היתה התשובה. אבל, אמרתי, הוא ביקש לדבר אתך על נושא אחר לחלוטין! שום דבר לא עזר, הראיון אתה התפרסם ולא הופיעה מלה אחת ממה שאמר מנהל הלהקה ומכל השאלות שנשאלה על עבודתה. זה היה מביך מאוד עבור שנינו, זה נראה כאילו היא התראיינה מרצונה, שבוע אחרי שהיא הכירה אותי. הפרסום הזה הוביל לחיטוט אינסופי בחיי. כל מי שדיברתי אתו אמר, 'אבל יש לזה לגיטימציה, היא מתראיינת בעיתון'. לא עזר כשהסברתי שזה לא כך. בסופו של דבר, הפרסום הזה היה אחד הדברים שהובילו לסיום מערכת היחסים שלנו. אני

שי בוק: הוא הציג את עצמו כמי שמכין כתבות ולמעשה הפיק מידע על קשרי עם בחורות ורק על כך כתב

הפסקתי לצאת החוצה. היא בחורה צעירה, היא רצתה לצאת ולבלות מדי פעם ואני פחדתי מהרכילות, ובאיושהו שלב זו היתה אחת הסיבות לסיום מערכת היחסים".

מיד לאחר שנוכח בוק מה עולל ריבה לחברתו, הוא שלח מכתב לכל כתבי הרכילות ובו ביקש מהם לחדול מהפרסומים על חייו האישיים. ריבה לא התרשם.

כחודשיים לאחר מכן החל בוק לצאת עם ליאת ורה, בת ליבואני אופנה מחיפה. "ביום חמישי יצאתי אתה בפעם הראשונה", מספר בוק. "העיתון נסגר ביום שני. בעיתון שנסגר כבר היה ראיון עם ההורים שלה".

צלצול הטלפון לשושנה, אמה של ליאת ורה, הגיע ביום ראשון. גיל ריבה היה על הקו. הוא אמר כי הוא מכין לעיתונו כתבה שתעסוק ביבוא אופנה והוא מעוניין לראיין אותה ואת בעלה על העסק המשפחתי. "מובן", אמר בוק, "שהם שמחו על הפרסום ב'ידיעות אחרונות'. הם היו באותו זמן ברמת-השרון והוא הזמין אותם להצטלם במערכת בתל-אביב. הוא סחב זוג הורים קשישים למערכת באמתלה שהוא הולך לכתוב על האופנה שלהם. הוא גם התקשר לאח שלה. רק כשהוא

הגיע לליאת והחל לשאול אותה שאלות, היא קלטה באיושהו שלב שמשוה לא בסדר".

זמן קצר לפני הראיון חזרה שושנה ורה מאזכרה. עיניה היו נפוחות והיא חששה שדמו-תה בתמונה לא תהיה מחמיאה. לכן הציעה לריבה תמונה משפחתית שצולמה בפתיחת החנות. ההצעה נענתה בהתלהבות.

"להבדיל מהבחורה הקודמת", אומר בוק, "את הבחורה הזאת הכרתי רק שלושה ימים לפני כן. הסיפור אתה נגמר די מהר, זה אפילו לא התיימר להיות הרומן שהוא דיבר עליו. אני ישתב אתה באותו ערב בטלפון משותף עם עורך 'ידיעות אחרונות' וניסינו שנינו להסביר לו מה קרה. גם במקרה הזה הוא אמר, 'היא דיברה אתך מרצונה'. הפרסום הפעם היה צנוע יותר, אך מביך ובלתי הגון דיו. בני המשפחה מצאו את עצמם מככבים במרכזו של מדור הרכילות חבוקים ומחייכים. מעליהם נפרשה ההיסטוריה הקצרה של בתם בת ה-21, שהעידה בפני הכתב שי'אני נורא אוהבת שהבחור שיוצא אתי יהיה יותר מבוגר".

"ההורים שלי נפגעו מזה מאוד", אומרת בדיעבד ליאת ורה. "אמרו להם שרוצים לעשות כתבה על יבואני אופנה ועל זה הוא ראיין אותם. הם לא העלו על דעתם שהם יופיעו במדור הרכילות. הוא גם פנה אלי ואמר לי שהוא עושה כתבה על ההורים שלי. ממש לא חשבתי שאני הולכת להופיע במדור הרכילות יחד עם שי. זה קרה שלושה ימים אחרי שנפגשנו. הוא בכלל לא שאל אותי על שי, הוא שאל אותי על ההורים ועל התוכניות שלי לעתיד".

"אני מטבעי לא יוצא עם כל-כך הרבה בחורות ולא מבלה כל-כך הרבה", קובל בוק. "הב-עיה היתה שברגע שניסיתי לפתח קשר עם בחורה, לאחר הפרסומים האלה, היא היתה אומרת לי: 'אתה הרי דון ז'ואן כזה, כל יום עם בחורה אחרת'. לך תסביר לה שמיד כשאתה מנסה ליצור קשר עם בחורה עושים מזה סיפור".

במסגרת התגוננותו מפני ריבה ניסה בוק להפעיל גם את עורך-הדין דב וייסגלס, אולם הגשת תביעה בעניין זה, התברר לו, איננה עניין פשוט. הוא ניסה דרך אחרת: "דיברתי עם כתבים בכירים בעיתון, התחננתי, כעסתי, איימתי, צעקתי והתחננתי, עשיתי כל מה שיכולתי כדי למנוע פרסומים מסוג זה. כרגע אני פותח את העיתון שמגיע אלי ביום המיי-שי, מת מפחד שיכתבו על הפעם היחידה שיצאתי מהבית לכיוון המכולת. עכשיו, כשיש לי קשר [עם בחורה], אני מנסה לשמור עליו בסודיות וחושש מהרגע שבו זה יתגלה. אני כבר הזהרתי את הבחורה שאם יתקשר אליה בחור, לא משנה באיזו אמתלה, וירצה לדבר עלי, שתסרב. להגיד את זה לבחורה בפגישה הראשונה זה די מאיים ומפחיד. זה שלא כותב בים עלי כרגע, זה רק בשל רצונם הטוב. לי אין מה לעשות בנושא".

בזק יכול להתנחם בכך ש"תרגיל 71 עם גיל ריבה" לא הופעל רק כלפי בנות-הזוג שלו. שיר ביליה, במאית מקדמונים (פרומואים) בכבלים ובת-ווגו של השחקן אלון אבוטבול, קיבלה הצעה שלא ניתן לסרב לה. ריבה יצר עמה קשר ואמר לה שהוא מעוניין להכין כתבה ל"ידיעות אחרונות" על עבודתה כבמאית. היא נפגשה עמו, ובמהלך שיחתם, לאחר שנודע לחברתה מיהו העיתונאי שמראיין אותה, היא קיבלה שיחת טלפון שבה הזהירה אותה החברה כי מדובר בכתב רכילות, וכפי הנראה אין הוא מתכוון לכתוב על עבודת הבימוי שלה. ביליה סיימה את הפגישה. ב-28 בנובמבר הופיעה ב"שליחות קטלנית" ידיעה מיוחדת, ממוסגרת כרגיל, ובה מובא דבר הריונה מאלון אבוטבול. כך הסתכם הראיון שנערך עם ביליה:

שיר?

מה?

זה נכון שאת הולכת להיות מאמה אבוטבול?

כן. קוראים לי שיר ביליה. אני בהריון בחודש שישי מאלון אבוטבול, אנחנו ביחד קרוב לשנה, ויותר מכך אין לי עניין להוסיף. אלון אבוטבול היה מוכן להגיב במשפט אחד: "אם הוא עוד פעם יעז לעשות דבר דומה ואני אראה אותו, אני אנקוט צעדים".

בכך לא תמה רשימת האנשים הוועמים על דרכי עבודתו של ריבה. ב-4 באוקטובר נהרגה בתאונת דרכים ענבל פרלמוטר, סולנית להקת "המכשפות". במוסף 7 ימים מה-10 באוקטובר '97 הופיעה כתבה שנראתה לקורא התמים כמו צירוף מקרים נדיר. "לפני שלושה שבועות", נכתב בכותרת המשנה, "העביר גיל ריבה שעות ארוכות עם סולנית להקת 'המכשפות' ענבל פרלמוטר, לצורך כתבה שתוכננה להתפרסם עם הוצאת תקליטה החדש. לפני שבוע נהרגה פרלמוטר בגיל 26. ראיון אחרון ופרידה".

ריבה שרטט בכתבה דיוקן של בחורה תמהו-נית, מסוממת וחטרת בית, ששוטטה עמו שהורית בתחנות שונות בסביבת שינקין.

אין תגובה

מערכת "ידיעות אחרונות" בחרה שלא להגיב על הממצאים המופיעים בכתבה זו. הנימוק שנתנה: עורכת התחקיר, ענת באלניט, היא עובדת "מעריב". מערכת "העין השביעית" מעירה כי תחקירנית, יהיה מקום עבודתם העיקרי אשר יהיה, פועלים מתוך גישה עניינית והיא אחראית שכתבו-תיהם לא יושפעו מהטיות קודמות. אגב, ענת באלניט אינה חברת מערכת "מעריב" ולא עבדה בשורותיו זה שמונה חודשים. בעבר כתבה והפיקה כמה כתבות ב"מעריב".

התנהגותה והציטוטים שהובאו מפיה לא הותיר רו מקום לספק - פרלמוטר היתה נתונה במצב קשה, חסר שליטה כמעט. קשה היה להבין כיצד חשבו אנשי יחסי-הציבור שלה לשווק במצבה, כפי שתיאר אותו ריבה, את תקליטה החדש. והרי לפי ריבה זו היתה מטרת המפגש ביניהם.

אלא שבפי אנשי יחסי-הציבור של פרלמוטר סיפור שונה מעט. לדבריהם, הראיון לצורך קידום תקליטה החדש לא התקיים מעולם, והכתבה ב"7 ימים" נכתבה על סמך מפגש מקרי בבית-קפה בין הכתב לזמרת.

ליליאן שוץ, המנהלת האישית של פרלמוטר טר: "הוא פנה בתחילה לענבל וביקש ראיון. היא התייעצה איתי, והחלטנו שלא לקיים ראיון, כי זה לא היה הזמן המתאים. אחר-כך הוא ניסה לשכנע אותי והשבתי לו שוב שאין זה הזמן המתאים. אז הוא ניסה לעשות קצר בתק" שורת בינינו. לי הוא אמר שהיא הסכימה, ולה הוא אמר שאני הסכמתי. דיברתי אתה במקרה והיא אמרה לי, אני עומדת לפגוש אותה, הבנתי שהסכמתי לראיון. אמרתי - מה פתאום, לא הסכמתי. חשבתי שבוזה הסתיים העניין. מאוחר יותר הם נפגשו במקרה בפאב.

אלונה דניאל: נפלתי בפת.

הוא שיקר לי. אף אחד

מהאנשים שהוא ציין לא

התראיין אצלו

היא ירבה אתו, אבל לא ידעה שהיא מתראינת. כל מה שפורסם כראיון אתה אחרי מותה הוא רק מאותה פגישה מקרית ביניהם. היא אמרה לי אחר-כך - כן, פגשתי אותה, דיברנו קצת, אבל הוא רוצה ראיון. היה ברור לה שאותה פגישה לא היתה ראיון ולא היתה לפרסום. אין שום אפשרות לבדוק אם הדברים שהוא פרסם בכתבה אכן נאמרו, אין לה שום אפשרות להגיב עליהם, כי היא לא בחיים. היא דיברה אתו בתום לב על כל מיני דברים. הוא התנהג כאילו שהוא מכיר אותה, הביא אתו תקליטים של 'המכשפות'. זה ניצול של המוות שלה. אם היא לא היתה מתה, זה לא היה מתפרסם. היא מעולם לא נחשפה באופן שלא קשור לעבודה שלה".

לקראת פרסום הכתבה על פרלמוטר דיבר ריבה עם אנשים שהיו קרובים לה בחייה, וגם אצלם הותיר תחושות כעס ועלבון על האמצעים שנקט כדי לחלץ מהם מידע. הזמרת והמוזיקאית אלונה דניאל, חברה קרובה של פרלמוטר, הסכימה לשתף פעולה עם ריבה לאחר שסיפר לה כי כל החברים הקרובים שלה כבר התראינו וכי הופנה אליה על-ידי בני המשפחה. "הוא סיפר לי שראיין כבר את ערן

צור ואת אלונה קמחי ושהוא דיבר עם המשפחה, כך שזה לגמרי בסדר. הוא סיפר שהוא וענבל היו חברים נורא נורא קרובים ושהם בילו יחד כמה ימים, קרוב לזמן שבו נהרגה. הוא חזר ואמר, 'ראיינתי את המשפחה, הייתי בקשר עם המשפחה', ונתן לי להבין שזו כתבה שהוא עושה כי הוא חבר. דיברתי רק מתוך ידיעה שחברים אחרים שהיו שלי ושל ענבל דיברו גם הם - ערן, אלונה, יפעת (יפעת נין, חברה בלהקת המכשפות; ע"ב) ואיריס אחותה. הוא ניסה לדובב אותי גם באמצעות הצגה של כל מיני סיפורים שהוא כביכול ידע על ענבל מפני שהיה קרוב אליה. כשראייתי שחלק מהסיפורים שהציג היו מומצאים לחלוטין, הבנתי שאני צריכה להיזהר.

"דיברתי אחרי השיחה אתו עם יפעת והבנתי שנפלתי בפח. הוא פשוט שיקר לי. אף אחד מהאנשים שהוא ציין לא התראיין אצלו. הוא בכלל לא היה חבר קרוב שלה, הוא פשוט ניסה ליצור אצלי אמון מלא, על-ידי זה שהוא הצהיר שהכיר אותה היטב ושהוא יכתוב עליה באהבה מלאה. אם הוא היה אומר לי שהוא כתב רכילות, בחיים לא הייתי מוכנה להתראיין אצלו. המשפחה זעמה עליו מאוד וסירבה לשתף אתו פעולה, כמו כולם, חוץ מפיקי (איריס אביטל, חברה של פרלמוטר; ע"ב) ורם אוריון, שגם אותם הוא דובב באותה דרך. הוא פשוט שיקר לנו בלי לגמגם".

הכעס של דניאל רק גבר כשקראה את הכתבה. "הוא סילף לחלוטין את דבריי. הוא חיבר דברים שאמרתי עם שאלות שלא הציג בפני. הוא גם שם בפי דברים שלא ייתכן שאמרתי, כי לא ידעתי עליהם. למשל, הוא אמר לי בשיחה, 'את יודעת, כל הכדורים האלו שענבל לקחה כניסיון על עצמה'. אני לא ידעתי על שום דבר כזה, והוא הביא בכתבה ציטוט שבו אני מתייחסת לזה. אלה דברים שבכלל לא אמרתי".

ואולי המדהים מכול הוא התיאור הבא שבפי דניאל: "היו דברים שסיפרתי לו על ענבל והוא הביא אותם בכתבה מפיו, כאילו שהם קרו לו עם ענבל. אמרתי לו שאני זוכרת שהסתכלתי על קעקוע הרקון שהיה לענבל על היד, ואמרתי לה שהוא דומה קצת לפנים שלה. ענבל צחקה ואמרה, 'כן, באמת לא הורדתי שפם בזמן האחרון'. סיפרתי לו והוא צחק". והנה הסיפור של דניאל, כפי שהופיע בכתבה של ריבה:

"כשהיתה מצליבה את ידיה על מותניה כמת-גוננת, אפשר היה לראות עד כמה דומים פניה לפני הרקון השחור, שקועקע על פרק ידה. "את יודעת שאת דומה לרקון? שאלתי אותה.

"'כן, היא אישרה, 'כבר מזמן לא הורדתי שפם'".

ענת באלניט היא סטודנטית לפסיכולוגיה ולחולדות האמונות ועיוונות

אחרי חות

אבנר הופשטיין

אורחים: ס. לואיס
זוהב מיכלי בוננו

חומות הפרטיות שאנשים נהנים מהן בחייהם מתמוטטות

לאחר שהלכו לעולמם. המקרה של חזי קוקה יוכיח

פרשת מוניקה לוינסקי הכניסה את העולם כולו אל תוך רוכסנו של נשיא ארצות-הברית. כללים מושרשים של מותר ואסור בחדירה אל דלית אמותיו של אדם הועמדו בספק. בישראל כמו במדינות אחרות קורא הטיפול האובססיבי בפרשה תיגר על הנור-מות המקובלות בסיקור חדשות מבית. לפני לוינסקי אימצה התקשורת הישראלית גישה מאופקת למדי. מחלה קשה, נטיות מיניות או מערכות יחסים מחוץ לנישואים נחשפו לרוב בהסכמת אחד הצדדים, אם לא שניהם, ובדרך-כלל בניווטו המלא. התנגדות נחרצת של מושא הסיקור לפרסום פרטים אישיים מהסוג הקשה כובדה, בדרך-כלל. אנשים לא נאלצו לרדת למחתרת. העיתונאים פשוט עקפו את הסוגיה ועברו לשאלה הבאה.

הקטטר של תחי בן-עמי

אך מה קורה לאחרי שאישיות מפורסמת או סתם אדם מן היישוב נפרדים מן העולם? פעמים רבות נפרצים כל הסכרים עוד לפני תום הלוויה, וחומות הפרטיות שהמנוח הנה מהן בחייו (בין מתוך התחשבות ובין מחשש לסנקציה משפטית) מתמוטטות מאחוריו.

סיפור חייה ומותה של הדוגמנית תמי בן-עמי, שנפטרה ביולי '95, ממחיש היטב את המהפך. השמועות על מחלתה הסופנית פשטו חודשים רבים לפני מותה. ביקוריה במרפאות ובבתי-חולים נרשמו, ועיתונאים שהיטיבו להכיר אותה בימי זוהרה ויהו שינויים גדולים במראה החיצוני. בן-עמי הכחישה את חומרת מצבה, המשיכה לקדם קו מוצרים על שמה, וכשנשאלה על מחלתה הגיבה בביטול מוחלט ואפילו בעלבון. העיתונאים כיבדו את בקשתה באופן כמעט מוחלט, ולא פרסמו את המידע שברשותם.

כאשר גברו השמועות והגיעו עד אבסורד (בשלב מסוים הסתובבה שמועה עקשנית כי בן-עמי אינה בחיים עוד), החליטה בן-עמי לנקוט צעדים. בין הצדדים השונים קיימת מחלוקת באשר לאופן השתלשלות האירועים, אך אין מחלוקת לגבי התוצאות: כל פרסום אודות מחלתה, בסופו של דבר, נמנע.

קובי זר, גרושה של בן-עמי: "לתמי נודע כי דליה בן-ארי מהשבועון 'לאשה' מכינה כתבה. היא היתה בשוק, ופנתה לעו"ד אילן שביט, שפנה לצבי אלגת, עורך השבועון. אלגת טען שהכתבה מאוד אוהדת והעביר לנו אותה בפקס. ראינו שיש בה חדירה מיותרת לפרטים. נכתב שהיא כחושה, ששערה נשר, ממש חדירה מתחת לעור. ואז עו"ד אילן שביט דיבר אתו ואיים בהוצאת צו מניעה. אחר-כך תמי החליטה לפנות באופן אישי לעורכי ידיעות אחרונות ו'מעריב', מתוך הנחה שגם הם ירצו לפרסם דברים. גם אתם לא היתה כל בעיה

והם הבטיחו לא לפרסם. בסופו של דבר לא היה צורך בצו מניעה".

דליה בן-ארי: "למיטב זכרוני, לא צו המניעה זה הוא שמנע את הפרסום אלא הכבוד שרהשנו לתמי. איוו סיבה היתה לנו ללכת נגדה? הרי האומללות שלה היתה בולטת. היא מעולם לא אמרה את המלה סרטן ולא הסכימה שסביבתה תאמר. אנחנו החלטנו להתחשב בה, וגנזנו את הכתבה".

בן-עמי מתה בשבת. ביום ראשון הוצפו העיתונים בכתבות פרידה. הכתבות כללו תיאורים כירורגיים מפורטים: "כריתת רחם", "טי-פולי הקרנות", "כימותרפיה", "סרטן צוואר הרחם", וגם "הרגליים שהפכו לכלונסאות", המשקל שפחת בהצי, המראה שהושחת.

מאבקה של היפה בנשים בקשה שבמחלות נותר סיפור לוהט זמן ממושך, במושגים קצרי-הפתיל של העיתונות הישראלית. שבוע אחרי, היא עדיין כיכבה בשערי כל המוספים הגדולים. ב"סופשבוע" של "מעריב" גולל רון לוי, עיתונאי וחבר, את סיפור המחלה מוזו ווית ראייתו האישית. "לא קיבלתי ממנה אישור", הוא אומר, "ולא התכוונתי לסכם אתה כלום כיוון שהיא הכחישה עד הרגע

פעמים רבות נפרצים

כל הסכרים עוד לפני

תום הלוויה

האחרון. החלטתי באופן עצמאי לפרסם את סיפור מאבקה האמיץ, ואני חושב שזאת היתה כתבה נקייה מאוד, בלי להיכנס לדברים שיכולים לפגוע בכבודה".

ב"7 ימים" של "ידיעות אחרונות" התראיין קובי זר, וגם הוא חשף טפח או טפחיים מהפרטים האינטימיים ביותר. לדבריו עשה זאת כדי לשלוט בעוצמת הפרסומים, ולהשאיר אחריה מסמך לזיכרון.

גליון "לאשה" היה מוכן במכבש הדפוס לקראת חלוקה כשנודע מותה של תמי בן-עמי. השער שונה בדקה התשעים והוכנסה במלואה הכתבה שנגנזה, עם תוספות של הרגע האחרון. זו היתה הכתבה החושפנית ביותר. דוגמאות: "...180 סנטימטרים משותקים, לאחר ניתוח בחוט שדרתה שניתק אותה מייסוריה". "בתקופה האחרונה היא קיבלה מגנזיום אל תוך הווריד, ועדיין היו לה כאבי תופת. שבוע ימים לקח לה להתאושש מהנרקוזה".

וגם עדות של חבר, הנוך רייכלסון: "היא שכבה במיטה, לגופה גופייה וחיתול, וקטטר צמוד... חסרת אונים, משותקת, כולה עור ועצמות, כשהרגל השמאלית כבר מעוותת". דליה בן-ארי חושבת שלא היה מנוס מלפרסם

את פרטי המחלה פוסט-מורטם: "הנושא של פיקוח נפש כבר לא היה קיים. היה פה סכר שנפרץ באופן די טבעי. אי-אפשר היה להמשיך את השקר הזה".

ואין אף תיאור פיזי שאת מתחרטת עליו? פה ושם היתה ירידה לפרטי פרטים. יש בנו מציצנות. אני חושבת שהיתה חריגה מפרופורציות בסיקור העיתונאי, אבל יותר בצד הכמותי. העיתונים ממש הוקדשו לה ימים שלמים אחרי מותה".

הנטיית של חזי קוקה

השיקולים נעשים מורכבים יותר במקרי רצח. או הצורך לדווח, כמו גם המחויבות לציבור, גורמים, ועמם גם הביקוש לפרטים. הנטייה לחדור לפרטיות של נרצחים משתלבת היטב במידע המגיע מהמטרה (בין בהדלפה ובין בגלוי), ומקבלת חיווק בעידן של תחרות עזה בין כלי התקשורת.

הדיווח הראשון על רציחתו של חזי קוקה התקבל במשטרת מחוז ירושלים ב-14 בינואר '98 בשעה 16:16. לאחר שעה וחצי התייצב מפקד המחוז מול כתבי המשטרה ומסר להם, און דה רקורד, לצילום ולציטוט, כי קוקה נרצח על רקע הומוסקסואלי, וכי למשטרה יש מידע ברור למדי על זהות הרוצח. צעדו של ניצב יאיר יצחקי היה נדיר, הן במהירות מסירת המידע והן בשקיפותו. עד הרצח הזה נהגה המשטרה להצניע את הנטייה המינית של הנרצח, למסור את הפרטים בשיחות רקע, ולהשאיר את ההחלטה כיצד להתנסח לשיקול הכתבים.

אמנם נכון שגם כאשר נרצח המורה מהסכך ניון ישעיהו דמנר, חשפה המשטרה ברבים את נטיותיו המיניות. אלא שכאן היה עניין מובהק לציבור, שכן דמנר היה חולה איידס שנקם בכני-זוגו. היה צורך לקרוא למודבקים הפוטנציאליים לבוא ולהיבדק.

הודעתו של יצחקי הופכת תמונה עוד יותר אם לוקחים בחשבון ש"רקע הומוסקסואלי" אינו הגדרה משטרתית רשמית. על-פי החלוקה המקובלת יש רקע פלילי, לאומני ורומנטי/מיני. כך נותרו הכתבים עם סרט הקלטה ועם דילמה שהלכה וגדלה לעת ערב, כשהתברר כי קוקה הצניע את נטיותיו המיניות במקום עבודתו (רשות-השידור, שם כיהן, בין השאר, כראש ועד הטכנאים) ואף מאחדים מבני משפחתו.

הראשונים לשדר את הידיעה היו כמובן מהדורות הרדיו. בקול-ישראל דווח כי הערכת המשטרה היא שמדובר ברקע מיני-הומוסקסואלי. חיים ריבלין, הכתב לענייני משטרה של רשת ב': "בדיעבד אני חייב להגיד שלא ברור לי למה צריך להגיד רקע הומוסקסואלי. אני חושב שהיה מקום להסתפק בדיווח על רקע מיני".

הביצועים של יעקב סלע

יעקב סלע ז"ל היה לוכד נחשים ואספן זוחלים. הוא נרצח במאי '96. לפני מותו גילתה בו העיתונות עניין מפעם לפעם, בעיקר כקוריוז. הוא הוזמן פעמיים ל"בשידור חי" ופעם אחת ל"העולם המופלא", כדי להפ- חיד את פנינה רוזנבלום עם אוסף נחשיו. העי- תונות המקומית בצפון, ולעתים גם הארצית, דנה פה ושם במעשיו החריגים בנחשים (הוצ- את ארס באמצעות פיו, למשל), ובמאבקיו ברשות שמורות הטבע.

סלע נעלם באפריל '96. בכתבות שהופיעו בתקופת החיפושים עוד הקפידו העיתונים לשמור על חיו הפרטיים בצנעה. מערכות יחסיו עם נשים שורטטו, אם בכלל, באופן מינימלי וצנוע, והבחורות תוארו כ"שותפתו" (שלי מאיר) או "חברתו" (רויטל לוקוב). סלע עצמו תואר כ"רווק" ומרחבי הארץ נקבצו "מכריו וחבריו" לעזור בחיפושים אחריו. התעלומה התמקדה בעסקי הנחשים ובכסף שהכניסו. ואכן מלכתחילה התמקדה החקירה סביב עשרות אלפי השקלים שהראל הרשטיק חב לסלע.

אחרי שגופתו של סלע נמצאה והוברר כי נרצח, גילו העיתונים את נחש מכנסיו, ומאז לא יכלו להתנתק. בוו אחר זו צצו נשים שהת- נדבו לספר על מערכות יחסיהן, הפרברטיות לעתים, עם סלע, וקיבלו שטחי ענק בעיתו- נים וזמן מסך רב בטלוויזיה.

מספר בנות-הזוג המקבילות שלו גדל בהתמדה, משתיים לארבע, ומיד לשש ויותר. ב"סופשבוע" של "מעריב", תחת הכותרת "בין נשים לנחשים", מצהירות כולן על מחוי- בותן הפנאטית אליו. "הוא התנהג כמו נחש, גם במיטה", מספרת רינה הרשטיק. "הוא היה מניפולטור", מספרת דבי סגל. ובמקומן חדרתי מוסרת רויטל לוקוב, שהופכת בינתי- ים מ"חברתו" ל"ידידתו המסתורית", את "גרסתה למערכת היחסים המורכבת".

כל בת-זוג, או בת-זוג לכאורה, הופכת לעדה מהימנה על ביצועיו המיניים והרגליו התמוהים של סלע ב"לאשה", תחת הכותרת "אני הייתי האשה היחידה בחייו (וגם אני, וגם אני, וגם אני...)". וכותרת המשנה: "גבר שויין בלי הבחנה": הדס בילו ("האיש פשוט לא נראה לי בן-אדם, ומיהרתי לנתק מגע"); שירי אדניה (אביה): "לא התנגדתי וגם לא דאגתי לה מעולם בעניין המיני - למרות שזכרתי אותו כגבר שויין בלי הבחנה"; רויטל לוקוב, "רוו- קה מתולתלת ועגלגלה" (שביקשה להדגיש כי בין יעקב סלע לשלי מאיר, שותפתו לדירה, "לא היה דבר. הוא נשבע לי שאם כי הם ישנים במיטה אחת, אין ביניהם דבר אינטימי, כי אין לו בה כל עניין. יעקב אהב מלאות, כמוני"; או יעל נאמן ("יעקב סיפר לי את הדברים הכי אינטימיים בחייו, על הנשים האחרות שלו").

המפקד בשטח. המשפחה פנתה אלי רק בבקשה לא לפרסם את השם, אבל בכל מקרה אינני יודע אם הייתי נענה לבקשה להימנע מפירוט הרקע ההומוסקסואלי. קוקה היה בשר משרנו, אבל אני הייתי נוהג בכל מקרה על- פי הפרמטרים העיתונאיים שלנו ולא מבצע את מה שביקשו".

האם באמת מחייבות הדרישות העיתונאיות פרסום נטיית המיניות של קורבן לפשע, בני- גוד לבקשת משפחתו? שירה דונביץ', עורכת- דין, סבורה שלא: "אפשר לומר רצח על רקע אישי. עובדה שכשאנשים מתו מוות טבעי, בנסיבות לא נוחות למשפחתם, התקשורת נהגה בריסון, זכות הציבור לדעת לא תיפגע אנושות אם יתחשבו באמו של הנרצח".

העדר הריסון נובע, קודם כול, מהתחרות בין כלי התקשורת. לאחר שהערוץ הראשון פרסם את הידיעה על נטיות המיניות של קורבן הרצח, פרסם הערוץ השני, במהדורת חצות, את מה שלא פרסם בשמונה.

הפתרון, אומרת דונביץ', יכול להיות תיאום מסוים בין הערוצים (אבל אז ייחשפו לתביעה מצד הממונה על ההגבלים העסקיים). למשפ- חה כמובן שמורה גם ההגנה החוקית, ואילו היו ממהרים לפנות לערכאות משפטיות ניתן היה להוציא צו מניעה זמני על פרסום פרטי הרצח. דונביץ': "מובן שזה כמעט בלתי ריא- לי, שכן קשה לצפות ממשפחה המומה ואבלה שתספיק לפעול ביעילות שכזו בעת משבר".

בני המשפחה, מוכי הלם מהאסון ומנסיבו- תיו, החליטו לפנות לשני ערוצי הטלוויזיה ולבקשם להימנע מפרסום נטיות המיניות של קוקה במהדורות של שמונה בערב. הם נימקו את הבקשה ברצונם להסביר את הרקע לסבתו של קוקה, לפני שתשמע את הדברים מפי כתבי הטלוויזיה.

בחדשות הערוץ השני החליטו, אחרי התייע- צות, להיענות לבקשה, ולהימנע מפרסום הרקע המלא לרצח. הנוסח ששודר היה מפתיע בצניעותו: "רצח בירושלים... חוקרי המשטרה מעריכים כי הנרצח הכיר את רוצחו ואיפשר לו להיכנס".

משה נוסבאום, כתב הערוץ השני, מסביר את הרקע להחלטה לא לשדר: "זה היה שיקול גם מקצועי וגם הומניטרי בעקבות פניית המשפחה". טלי בן-עובדיה, עורכת המהדורה: "עובדת היותו הומוסקסואל לא היתה רלבנ- טית באותו שלב. אבוי לנו אם נפסיק להפעיל שיקול הומניטרי. אני עיתונאית ואני רוצה להגיד הכול, אבל כאן נראה לי שיכולנו להפ- עיל את שיקול דעתנו. אני לא חושבת שיצא- נו נפגעים בגלל הוהירות שנקטנו".

דווקא בערוץ הראשון של רשות-השידור, מקום עבודתו של המנחה, לא גילו רגישות דומה. הכתבה שודרה במלואה, כולל הודעתו של יצחקי על נטיות המיניות של המת. בערוץ הראשון אין חרטה. מנהל חטיבת החדשות, רפיק חלבי: "הבאנו את מה שאמר

החוק והאתיקה

לפתור בעיה זאת היא על-ידי הגשת צו איסור פרסום המבוסס על סעיף 7 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שלפיו כל אדם זכאי לצנעת חייו ופרטיותו. סעיף זה יתפוס גם אחרי מותו של אדם.

בספרו "אתיקה עיתונאית" מתאר רונן מקרה שבו דן בית-הדין של מועצת העיתונות בפגיעה בפרטיות של קורבן רצח. פרטי המקרה מזכירים ברמה העקרונית את סיפורו של יעקב סלע. הוריה של ורדית בקרקנוט ז"ל התלוננו כי העיתונאי אבנר ברנהיימר מ"מעריב" פגע בפרטיותה של בתם ובפרטיות ות המשפחה, כאשר רמו בכתבה "חייה הקצ"רים ומותה המסתורי של ורדית בקרקנוט" כי לו היתה בחורה הגונה, לא היה פוקד אותה הגורל האכזר.

בין השאר הושוותה דמותה של בקרקנוט עם דמותה של לורה פלמר, גיבורת סדרת הטלוויזיה המיסטית "טווין פיקס". כן ציין שהיתה לה "נפש סוערת ודכאונית". בית-הדין דחה את טענת "מעריב" כי היה עניין ציבורי בפרסום הפרטים. הפרשה הסתיימה בפשרה בין הצדדים.

עו"ד דובניץ: "יש מקום בארץ לפסק-דין מרתיע. פסק-דין שיחייב עיתון בתשלום של, נניח, מיליון שקל, סכום משמעותי לכל הדעות, יכול לעזור בעיצוב אחר של גבולות". פרופ' רות גביוון, משפטנית ונשיאת האגודה לזכויות האזרח: "אין לי שום בעיה להגיד שהייתי מוכנה לראות יותר פרטיות ופחות פרסומים סנסציוניים. אחרי מותנו אנחנו הרבה פחות מוגנים, מבחינה מוסרית ראוי שנהיה מוגנים וראוי שזה יפותח במסגרת עקרונות האתיקה של מפרסמים".

ראובן שפירא, כתב הפלילים של "הארץ": "יש תופעה, שעיתונאים נכנסים יותר לנשמה של האנשים אחרי שהם מתים. הכותבים לוקחים לעצמם הרבה יותר חופש, וזה בולט עוד יותר כאשר נפטר מישוה מפורסם. גם בפרשת מותם של ענת אלימלך ודוד אפוטה חלק מהדברים שנכתבו היו מופרזים ביותר. אין כמעט מעצורים עוד".

בחוק הגנת הפרטיות, שנחקק בשנת 1981, מפורטות שורה ארוכה של הגנות מפני פגיעה בפרטיות. ביניהן: עניין הנוגע לצנעת חייו האישיים של אדם, מצב בריאותו, או התנהגותו ברשות היחיד – שלושה סעיפים המתאימים לדוגמאות שהובאו בכתבה זו.

בסעיף 8 בתקנון האתיקה של מועצת העיתונות בישראל, שכותרתו "פרטיות ושם טוב", נקבע: "לא יפרסמו עיתון ועיתונאי ללא הסכמתו של אדם דבר הנוגע לפרטיותו או לשמו הטוב והעלול לפגוע בו, אלא אם קיים עניין ציבורי בפרסום ובמידה הראויה". בסעיף 9(ב) נקבע: "בקבלת החלטה בעניין פרסום שם, צילום, או פרטים מזהים אחרים של אדם שנפסה... יתחשבו העיתון והעיתונאי בבקשת בני משפחת הקורבן שלא ליתן פרסום פרטים אלה, וישקלוהו כנגד העניין הציבורי בפרסומם". משה רונן (רייניש), מחבר הספר "אתיקה עיתונאית", סבור שיש לפרש את הסעיף הזה באופן מרחיב יותר. לדעתו "במקרים שבהם זהות הקורבן מתפרסמת, יש להימנע מפרסום פרטים מביכים אחרים, שאין בהם צורך, שהם בלתי רלבנטיים או שהם רק חשדות בלתי מוכחים".

אך מה מידת הגנתם של סעיפים נאורים אלה אחרי מותו של אדם? עו"ד דובניץ: "על-פי החוק, רשאי העיובן של הנפטר, קרי קרוביו, להגיש תביעת דיבה אחרי מותו. בפועל כמעט שאין פניות לבית-משפט בשאלה זאת. אחת הסיבות היא: סכומי הפיצויים שנפסקים בתביעות מעין אלה הם זעומים ולעתים אפילו לא מכסים את ההוצאות הכרוכות".

צו המניעה התיאורטי של תמי בן-עמי היה אמור להתבסס על חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. לא במקרה. עו"ד דובניץ סבורה שחוק הגנת הפרטיות לא יכול להעניק במקרה כזה את החיסיון הדרוש. אם יפנה אדם לבית-משפט בגין פגיעה בפרטיותו ויפרט את כל הנסיבות והעניינים הכרוכים בתביעה, הרי שיצטרך לעמוד בפני דילמה שהדברים יפורסמו כידיעה עצמה. הדרך

"לאשה" לא מנסה להסתיר את העובדה שבפרסום העדויות אין ולו שבב של עניין ציבורי. להפך, באותה כתבה נכתב כי "...לבסוף הוא מת בגלל חוב של כמה עשרות אלפי שקלים".

שמו הטוב של קורבן הרצח נרמס ללא רחמים: אין מי שיגיש תביעת דיבה. ארי דורפמן מראשון-לציון מצוטט בבוקסה ב"לאשה": "קשה לומר עליו שהיה איש ישר. הוא היה לקוח טוב מבחינה כספית, אבל כל הזמן חשדנו בו והיינו בסביבתו כשהיה בחנות. אצלו הכול הלך: כל הצבעים, כל הגילים, מקטינות עד זקנות. ידוע לי שהוא התעסק בהברחת של נחשים מהארץ ואליה, גם בעצמו וגם באמצעות אחרים".

"לאשה" התבשר על מותו של סלע "עם סגירת הגיליון". כתבת העיתון מיהרה לשחזר את פגישתה הראשונה עם המנוח, אגב ראיון עם רינה הרשטיק: "סלע השתלט על השיחה והפך עצמו לנושא הכתבה. זוג מזור, חשבתי לעצמי ככל שהעמיק הערב ההוא. היא שמנמנה, עדינה וחרישית, הוא שרירי, חלקלק וערמומי, כמעט כמו בני טיפוחי המצקצקים. סלע ממש נצמד אלי, התפתל סביבי, גופנית ומילולית. הוא פלירטט עמי, כמו לא היתה אשה נוספת בחדר, התלקק עם נחשיו, סיפר על בדידותו. האיש שידר מיני-ות מוורה באופן קיצוני".

אותה פגישה ראשונה התקיימה ב"שלהי 94". בדקתי, ולא מצאתי שום כתבה משלהי 94. הכתבת אסנת עופר: "הכתבה היא נגזזה. החלטנו לא לתת לסלע במה, כיון שהוא השתלט על השיחה ביני לבין רינה הרשטיק. כשהתחילו להתפרסם הידיעות על הרצח הבנתי שיש לי סקופ אדיר, כיוון שאני היחידה שידעה על היחסים עם רינה הרשטיק, ומי-הרתי לפרסם את הסיפור ההוא". שבוע אחר-כך פרסמה עופר פולו-אפ לכתבת הפולו-אפ, בעקבות הראיון שלא פורסם מעולם.

שנה אחרי, השבועון הירושלמי "כל העיר" חוזר אל זירת הרצח. המשפט כבר בעיצומו, וכתב-האישום משרטט רצח על רקע כספי. "הנאשם רצח את המנוח בכוונה תחילה כדי לא להחזיר את חובו ועל מנת למנוע מסלע להתלונן נגדו במשטרה על עבירות הגניבה והמרמה, וכדי להימלט מעונש".

כלומר סלע היה קורבן כפול: גם של גניבה, הונאה וחוב אבוד, וגם של רצח. ובכל זאת, בעיני "כל העיר" הוא עודנו זוחל ערמומי. תחת הכותרת "נחש נשך נחש" ממשיכה הכתבה להתמקד בקשריו עם נשים: "הנרצח היה אדם מורכב ומסובך. לפתע צצו עשרות נשים שונות שטענו שסלע היה אהבת חייהן. הן היו בנות כל גיל, שמנות, רוות, נאות יותר ופחות. במובנים רבים, הוא היה גבר של הרבה נשים ושל אף אחת". ושוב תיאור פרטני של סצינות הקנאה של שלי מאיר,

"היה מעניין לעקוב אחרי תביעה תיאורטית שכזו", אומרת עו"ד דובניץ. "כלי התקשורת היו טוענים שצד אחד הוציא החוצה את הדב-רים מרצונו. למעשה הסוגיה הזאת נדונה כעת במשפט המתנהל סביב פרסום ספרו של דורון נויבורגר, בעלה הראשון של שרה נתניהו, ויש להתמקד ולראות מה יקבע בית-המשפט".

אבנר הופשטיין הוא כתב העיתון "ירושלים"

והיחסים המורכבים עם האם ("היא ידעה מתי שכב עם נשים").

גבולות הפרסום במקרהו של יעקב סלע מסובכים לקביעה ערכית, היות שנשותיו, או נשותיו לכאורה, כולן התנדבו מרצונן הטוב למסור גרסה מלאה של היחסים. מובן שנות-רת שאלת כבודו האבוד של יעקב סלע, שהוצג כפרברט בלי כל יכולת להגיב. ואם אחד מבני משפחתו היה מגיש תביעה בשמו?

ראשון שאבחן בפני את התופעה הזו היה, כמו תמיד, אורח מחו"ל. זה היה כתב אמריקאי שהגיע ארצה בשליחות עיתונו, ואחרי שקרא במשך כמה ימים את הכות-רות, שתורגמו עבורו מן העיתונים המקומיים, שאל אותי בהשתאות: שמת לב לתופעה מוזרה: העיתונים אצלכם מעדיפים, משום מה, לדווח על העתיד.

קצת קשה היה להסביר לעיתונאי הזר, שחונך על כך שתפקיד העיתונות הוא לדווח על עוב-דות, שאנחנו חיים בארץ שבה קצב החדשות מותיר את הכותבים והקוראים כאחד קצרי-רוח: העבר כבר משעמם, ההווה קצרצר, או נשאר לדווח בעיקר על העתיד: מה יאמר ראש הממש-לה לנשיא ארצות-הברית; מה תחליט מחר הממשלה; מי יעתור בקרוב לבג"ץ; איזה עימות צפוי במועצת העירייה. במקומות אחרים מותירים את העיסוק בעתיד לקוראים בקפה, אצלנו זה עיסוקם של עיתונאים.

בעיתונים שלנו יש הרבה עובדות והרבה דיווחים מקצועיים על מה שקרה, אבל בדפדוף מהיר על פני עיתוני השבועות האחרונים, הכותרות העיתוניות קופצות לעין, כמו תמיד. "ערפאת אמור לבקר היום במוזיאון השואה", מדווחת כותרת בעמודו הראשון של "ידיעות אחרונות". מה לעשות שברגע האחרון כבשה מוניקה לוינסקי את שימת הלב והביקור התבטל. "עדות לוינסקי היום עשויה להכריע את גורלו של קלינטון", אומרת כותרת ב"מעריב". לוינסקי לא העידה באותו יום, וברגע שנכתבים דברים אלה נראה שדווקא הילרי היא זו שחרצה את גורל הנשיא האמריקאי - לחסד - ולא מוניקה. או כותרת ב"הארץ": "הנשיא מתכוון לקצוב עונשם של כמאה אסירי-עולם בשנת היובל". השאלה היא רק אם הכוונות הטובות יתמשו, או שזו הבטחת פוליטיקאים שערכה מוגבל. כמי שעוסק בעצמו בניסוחן של כותרות בעמודי החדשות, אני מעיד שאיש אינו נקי מן התופ-עה הזו. עיתונים פופולריים כמו עיתוני עליית, ערוצים מסחרים כמו אלה הציבוריים, כולנו מבקשים להביא לקוראים, לצופים ולמאזינים את מה שיהיה, אולי יהיה, אולי לא. יש משהו בתרבות העיתונאית שלנו שהופך אותנו לקצרי רוח, שמבקשים להשיג בכותרות את לוח השנה. יש תחומים שבהם היתה נקוטה בעבר מידה של זהירות. היו עיתונים שנמנעו בקדננות מלפר-סם תחזיות מוקדמות על שיעור עליית מדד יוקר המחיה, ביום שבו עומד להתפרסם המדד. הסי-בה: נבואה כזו עלולה להתבדות, בשעה שהקורא מחזיק עדיין בידו את הגיליון שבו הודפסה. אני זוכר, כאות אזהרה מתמיד, את הכותרת שהופיעה באחד העיתונים בימי "התרגיל המבריק" בסוף 1976, כאשר טקס הגעת מטוסי האף-15 הרעיש את הקואליציה, וחלק משרי המפד"ל נמנעו בהצבעת אי-אמון. "רבין לא ינקוט צעדים נגד המפד"ל", אמרה הכותרת בבוקרו של אחד הימים; ממש באותו יום תבע רבין את התפטרות שרי המפד"ל - והודיע על התפטרות ממשלתו, במהלך שהוביל בסופו של דבר ל"מהפך" ולעליית הליכוד לשלטון.

לתחזיות המדד היה פן בעייתי נוסף: בימים שבהם היו צפויים מדדים קשים, היו מקרים שגור-מים באוצר הפיצו במכוון מבעוד יום תחזיות אימים לעליית מדד גבוהה עוד יותר, רק כדי שהצי-בור יגיב באנחת רווחה כאשר יתברר שהנתון האמיתי היה "נמוך בהרבה מן הציפיות באוצר". בתרגיל מניפולטיבי כזה, של הנמכת ציפיות באמצעות תחזיות עתידניות, עושים שימוש, זה שנים רבות, דובריהם של ראשי ממשלות. חלק מהם ידעו לתדרך כתבים לפני מסעות לווי-נגטון על כך שצפוי "ביקור קשה" - רק כדי שכל חיוך נשיאותי יתקבל אחר-כך בהקלה ובת-חושת סיפוק של מי שמופתע לטובה. כי בסופו של דבר, הכול תלוי בציפיות: כשהולכים לסרט שכולם משבחים אותו, יש סיכוי גדול שנצא ממנו מאוכזבים. כאשר רף הציפיות נמוך, סיכויי ההנאה גדולים בהרבה.

ובכל זאת, למה אנחנו אוהבים כל-כך לדווח על העתיד?

ראשית, משום שהעיתון, הרדיו והטלוויזיה נדרשים להשיב על השאלות המעסיקות את צרכניהם. ומה אנחנו שואלים בדרך כלל? לפעמים "איך קרה דבר כזה?" או "מי נתן את ההור-אה?", שאלות שהמענה להן דורש תחקיר יסודי (או ועדת חקירה). אבל בדרך כלל מרחפת בחלל שיחות הסלון בימי שישי השאלה "מה יהיה?".

השאלה הקיומית הזו מעסיקה את הצרכנים. העתיד הבלתי-נודע מסקרן הרבה יותר מן העבר וההווה. את התשובה מקבל צרכן התקשורת בשפע בידיעות ובכותרות עתידיות על "משבר חריף" שצפוי לפרוץ, וחשש מ"עימות קשה" או מפני "התנגשות אלימה". אנחנו מדווחים כך, על אף שאנחנו למודי ניסיון, שהסערות שמצפים להן הופכות בסופו של דבר למשב רוח קליל, וההתנגשויות האלימות נמנעות ברגע האחרון ממש - כדי להותיר מקום לאירועים הבלתי צפויים שנוחתים עלינו השכם והערב.

רפי חן

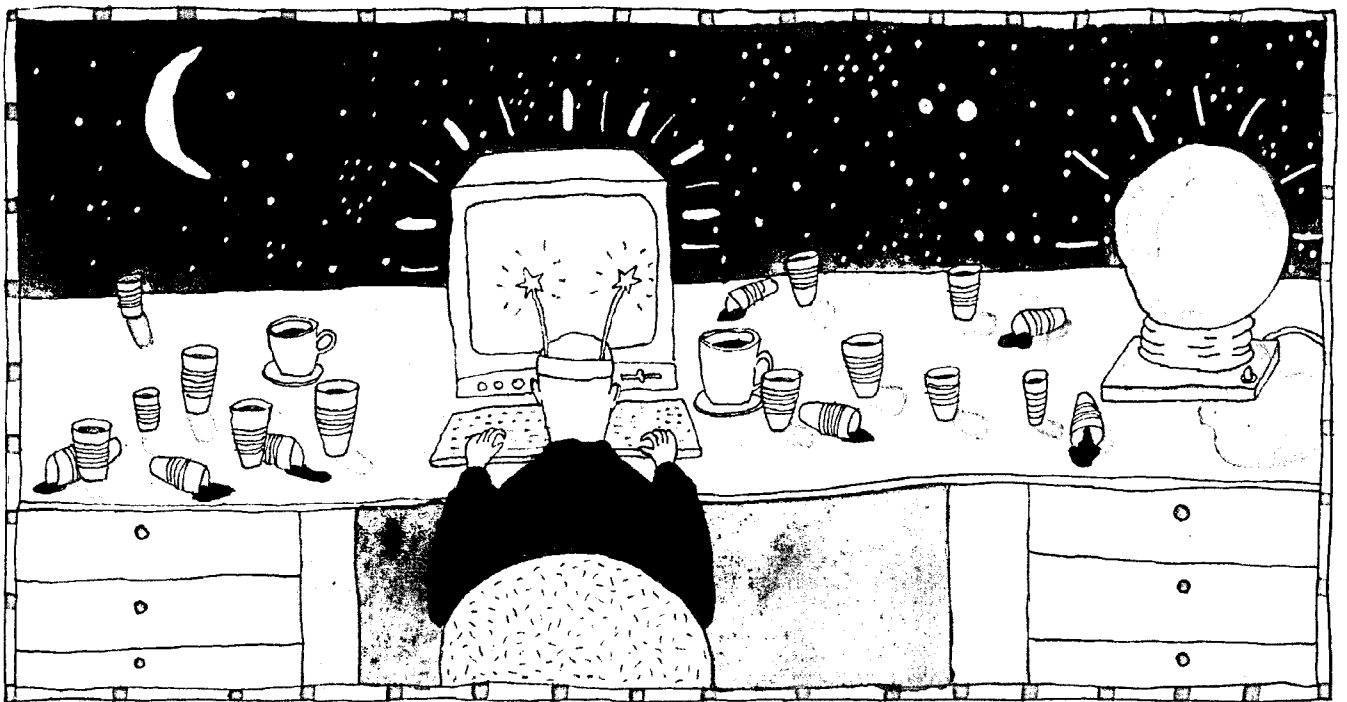
העתיד כבר כאן

בישראל מקובל להניח שהעבר משעמם, ההווה קצרצר ולכן לא נותר אלא לדווח על העתיד

היכולת העיתונאית לפענח את העתיד (כמה פעמים כבר קברנו את ממשלתו של נתניהו?) היא, איך לומר, אמינה בערך כמו זו של המומחים לענייני עיראק וטילים, שאמרו לנו ערב מלחמת המפרץ שלא ייפלו טילים, או של הפרופסורים שכבר שלחו את ביל קלינטון הביתה כשרק החלה פרשת מוניקה לוינסקי.

ברקע נמצאת, כמובן, גם התחרות. כמו מנוע-דחף היא מאיצה את אמצעי התקשורת ואת העיתונאים לחפש את מה שאין ליריבים. על מה שקרה לפני יום או לפני שעה יודעים כבר כולם. אבל רק אני יודע עכשיו מה יקרה מחר, בעוד שבוע, בעוד חודש. יש לי באופן בלעדי מידע מה ייאמר בפגישה בין נתניהו לאולברייט, כמה אחוזי פעימה הוא יציע ומה היא תדרוש. כל אלה אינן, כמובן, הזיות של הכתב. הוא שמע אותן מפקידים יודעי דבר, אלא שגם הם לפעמים בקושי יודעים מה קרה, והרבה פחות – מה באמת יקרה.

אני זוכר, במבוכה מסוימת, שיחות של כתבים ישראלים עם עמיתיהם האמריקאים בקפטריה במרתף בניין משרד החוץ האמריקאי, ערב ביקוריהם של אישים ישראלים שם. לכולנו היה מידע דומה על מה שצפוי להתרחש בשיחות המדיניות (מפי פקידים אמריקאים ודיפלומטים ישראלים), אבל הכתבים האמריקאים – בעיקר אנשי העיתונות הכתובה – שמרו בדרך כלל את המידע בבטן, ודיווחו על הפגישות רק לאחר שהתקיימו בפועל. הכתבים הישראלים, לעומתם, העבירו

איור: יערה נעם

את ההערכות והתחזיות למערכות העיתונות ותחנות הרדיו בארץ לפני הביקור. ככתב גלי-צה"ל בווינגטון התבקשתי, ונעניתי, לשדר אינ-סוף כתבות "לקראת" ביקורים ופגישות, כתבות שכולן התבססו על הערכות עיתוניות של דיפלומטים ופקידים. כששאלתי פעם עמית אמריקאי מדוע אין בעיתוננו דיווח לקראת פגישה חשובה מאוד בין ראש ממשלת ישראל לנשיא ארצות-הברית, הביט בי בפליאה מסוימת והשיב: "כשהפגישה תקיים, אני מבטיח לך שנדווח עליה". גם אצלנו נדחות מדי יום הרבה ידיעות עיתוניות, ביניהן רבות שבהן מאיימים אישים וגו' פים: "נגיש תביעה" או "נעותר לבג"ץ". מן הסתם, הם מקווים שהפרסום המוקדם יפעיל אולי לחץ על הצד השני, ויאפשר לחסוך את הוצאות אגרת בית-המשפט. קודם תגישו, אנחנו אומרים להם בדרך כלל, ואחר-כך נדווח. אבל דפדוף בעיתונים, האונה לרדיו וצפייה בטלוויזיה מעידים שלא תמיד נשמר הכלל הזה. וכאשר התחזיות העיתוניות מתבדות, נגסט עוד נגיסה קלה באמינותה של התקשורת.

ובכל זאת, למרות שאנחנו מכירים את המציאות הזו שטופחת לנו על הפנים, וזוכרים היטב את קלישאת הפוליטיקאים ש"במזרח התיכון קשה להתנבא – בעיקר לגבי העתיד", למרות הכול אנחנו ממשיכים לנסות. ■

שאלה לאלוף יתום

ישראל סגל

ברחובות הכפר. מיותר להוסיף כי עדותו תאמה את דבריו של דוד אלימלך ועמדה בסתירה גמורה לגרסת הצבא.

ביום חמישי, בשעת לילה מאוחרת, טילפן אלי דני יתום, או אלוף פיקוד המרכז, לחדר העריכה. למחרת הייתי אמור לראיין אותו כדי לקבל את תגובתו למקרה שהפך שנוי במחלוקת. יתום התע-ניין בנושא שעליו יישוב הראיון. תוך כדי שיחה סיפרתי לו שפגשתי את עאטף מהלך חופשי בכפר, ותמהתי באוזניו - הרי אם מדובר בניסיון לרצח, כפי שטוען הצבא, כיצד זה שחררו את "המחבל המסוכן" לביתו? יתום שמע אותי ולא הגיב. זה היה

"טעות בשיקול הדעת", הפטיר ביבושת האלוף דני יתום, "אמש, בחצות הלילה" תיקנו את הטעות ועצרנו את עאטף הזו, הוסיף וחיך חיוך שובב. אני לא חייכתי. הרגשתי מבויש.

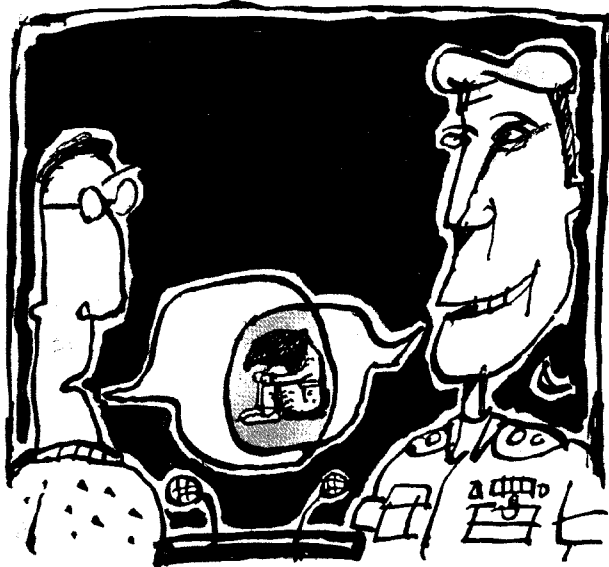
תחילתו של הסיפור באחד מערבי חודש אפריל 1992 בכפר דורא ליד חברון. דוד אלימלך, צעיר ישראלי מאחד המושבים בפרוודור ירושלים, ישב ושתה קפה עם שותפו לעסקים, פלסטיני תושב הכפר, על מרפסת ביתו בכפר. במרחק מטרים ספורים מהם התגודדו דו כמה צעירים ורשמו כתובות מחאה על הקיר. לפתע נעצרה מכונית ומתוכה התפרצו רעולי פנים והסתערו על הצעירים.

על מה שהתפתח לאחר מכן יש שתי גרסאות. צה"ל טען שהמסתערבים נהגו לפי כל הנהלים המחייבים: הפלסטינים הוזהרו, אחד מהם תחב את ידו לכיסו, החיילים חשדו שהוא שולף רימון, פתחו באש ופצעו שלושה צעירים. שניים קשה, ואחד, עאטף הזו בן ה-16, נפצע קל ברגליו. צה"ל גם טען שהמקום היה שרוי בדמדומים ולכן היה קשה לזהות מה בדיוק זממו הפלסטינים הצעירים לבצע.

לדוד אלימלך היתה גרסה שונה לחלוטין. הוא טען שהמקום הוצף באור זרקורים, המסתערבים לא הוזהרו את מציירי הסמאות ופתחו ללא כל התראה בצרור יריות. על דעת שני הצדדים מוסכם כי בחיפוש שנערך לאחר התקרית לא נמצאו כלי נשק אצל הפלסטינים הפצועים. "אני האמנתי שדברים כאלה קורים רק בדרום אמריקה", הכריז אלימלך המזועזע, שאף הודהה כאיש ימין ותומך מובהק בליכוד.

באותה תקופה עבדתי ככתב מיוחד ל"יומן" והוטל עלי להכין כתבה על התקרית. ביום הראשון לצילומים הגעתי לכפר דורא, ופגשתי לתדהמתי את עאטף הזו מדדה על קביים, חופשי

איור: נחום אלונון

בשעת לילה מאוחרת בליל חמישי.

למחרת הגעתי ללשכתו של יתום, והצגתי בפניו את השאלה לגבי עאטף הזו. תגובתו של יתום היתה מהירה: "היתה טעות בשיקול הדעת. עאטף נעצר אמש בחצות".

לא הסתרתי את המידע הזה מהצופים, ובציטוט זה ממש סיימתי את הכתבה ליומן. זה לא כל-כך עזר לי. מאז אני חי בתחושה שבגלל טעות שלי נעצר נער בן 16 והושלך לכלא, אולי ללא עוול בכפו. וזה קשה. ■

ישראל סגל הוא עורך "היומן" בערוץ הראשון

קורא מן השורה

כמו בערוץ 2, איזו תמונה "גיאוגרפית-פיזית" של המזרח התיכון כולו? מזג האוויר אינו מכיר, כידוע, בגבולות. במחשבה שנייה, גם דיווח מבירות ערביות שכנות יכול להיות רעיון טוב. מזג האוויר ברבת-עמון ובדמשק יכול להועיל לחוליות המזריקים בדרכם לפעולה נועזת.

...

מי שחשב שאין גבול לבושה, מוזמן לעיין במדורי הספורט של "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", וללמוד דבר או שניים על הקשר בין דיווח עיתונאי "אובייקטיבי" ובין קידום של חביבי המערכת. העובדות: לאייל ברקוביץ', המשחק באנגליה, ולטל בנין, המשחק באיטליה, יש טורים אישיים ב"מעריב". לחיים רביבו, המשחק בספרד, יש טור אישי ב"ידיעות אחרונות". התוצאה: מצד אחד, גימוד שיטתי של כל הישג והמעטה בערכם של בעלי הטורים מהעיתון המתחרה, ומצד שני, ניפוח מוגזם וחסר פרופורציה של כל מהלך מוצלח של השחקנים מהעיתון "שלהם". ואם קשה לטשטש את הצלחתו המרשימה של ברקוביץ' (בעיקר כשערוץ 5 משדר את יכולתו המשכנעת), הצליח "ידיעות אחרונות" לדחוק את בנין כמעט לחלוטין מן המרכז תשומת הלב הציבורית. "מעריב", לעומת זאת, הגדיל לעשות כשגם וסטהאם (ברקוביץ') וגם ברשיה (בנין) ניצחו באותו סוף שבוע. הכותרת בשער: "2:0 למעריב!". ברצינות.

...

חידה: באיזה ערוץ תקשורת ישראלי אפשר לשמוע, לאחר פיגוע חבלני, מוסיקה ערבית באיכות גבוהה? התשובה המפתיעה היא: בקול-המוסיקה.

אחת לכמה חודשים מתפרסמת באחד העיתונים התקפה גסה של מבקר אנין טעם על קול-המוסיקה. סיכום כל ההתקפות הללו מתמ-קד, בעצם, בנקודה אחת: קול-המוסיקה במתכונתו העכשווית מרבה, יותר מאי-פעם, להשמיע מוסיקה שאינה "קלאסית" (כלומר, נמצאת אי-שם באזור הדמדומים שממונטוורדי ועד מאהלר). אפשר למצוא שם, לדאבון לב המבקרים, מוסיקה אתנית, מוסיקה של המאה העש-ריים, נסיונות מוסיקליים בעירוב סגנוני עדכני.

במחשבה שנייה, ההתקפות מלמדות הרבה יותר על דימויו העצמי של צרכן התרבות הישראלי ה"איכותי" מאשר על קול-המוסיקה עצמו. מי שמצפה מקול-המוסיקה להיות הדיגיטי שישפק לבורגנות נינוחה פסקול רוגע שיקלע לטעמה המשובח והמגובש, אינו מבין את ההבדל שבין תחנת רדיו למכשיר הדיסקים הביתי. צרכן התרבות הישראלי אוהב יותר מכול את מי שמחזק את טעמו, מחמיא לו, מתרשם ממנו – הוא סולד מסימני שאלה, פריצות דרך, תפיסות ביקורתיות. הוא בכלל לא רוצה ללמוד משהו חדש, הוא רק רוצה שיגידו לו שוב ושוב כמה הישן והמוכר הוא טוב.

עורכים רבים בקול-המוסיקה עושים בדיוק את מה שהם צריכים לעשות – לגרום למאזינים להתוודע למשהו חדש, לאסוציאציה אחרת, לזווית ראייה שונה. כשזה לא מעניין, אפשר תמיד להתרווח בכורסה ולהפעיל דיסק אוהב במערכת הביתית. יש אפילו שלט-רחוק. בשביל זה באמת לא צריך תחנת רדיו. ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

עמוס נוי

תנו לנו סיבה להאמין לכם

מכירים את השאלה שאף פעם לא נשאלת? כמעט בכל ראיון או תוכנית אירוח עם דוברים ממלכתיים רשמיים אתה מוצא את עצמך צועק מול הטלוויזיה את השאלה הזו, הדחופה כל-כך, המתבקשת מאליה, זו שתבקיע את מסווה הלבביות היחצנית וההודעות המוכתרות מראש, ותאפשר לציבור לשמוע, לשם שינוי, משהו אמיתי. אבל השאלה הזו, למרבה הצער, לעולם אינה נשאלת. כמו, למשל, בעניין המלחמה הכימית ו/או הביולוגית שעמדה להתרגש עלינו או לא. המראיינים (או המראיינות) הישראליים, בעיקר הטלוויזיונים, הם במובנים רבים ההפך המוחלט מעמיתיהם האמריקאים והבריטיים – בעוד שאלה האחרונים הם קורקטים בהליכותיהם אבל נחושים, תקיפים, ובקיאיים בתכנים עובדתיים שנויים במחלוקת של שאלות עדינות וקשות, מחפה המראייני הישראלי על עבודת תחקיר לקויה, חוסר ביטחון ו/או העדר ביסוס שיטתי של הפרטים בנימוסים לקויים, תוקפנות אישית גלויה, והכללות נמהרות וחסרות סבלנות. אפילו הראיונות החמים והסוערים ביותר, כמו אלה עם אריאל שרון בעקבות מלחמת לבנון, דומים יותר ל"פופוליטיקה" מאשר ל"פגוש את העיתונות" או ל"שישים דקות" – קוצר רוח, עצבנות והרמת קול מחליפים את המסמך הנשלף ברגע המכריע, קטע הארכיון המצולם או הציטוט המדויק שיפריך את דברי המראייני בצורה תרבותית אך חד-משמעית. לכן, בביליל הקשה לעיכול של כן-או-לא תותקף ישראל, כן-או-לא בנשק לא קונבנציונלי, כן-או-לא רצוי להיכנס לפאניקה, וכן-או-לא העיתונות אשמה, נשכחה השאלה היחידה שראויה לדיון: רבותי נציגי הרשות, הממשלה, הצבא והמודיעין, פרשנים ופרשנים מטעם, מומחים חים ואישי ציבור: לפני שבע שנים הופעתם בכל כלי תקשורת בהקשר דומה. אז שיקרתם. בידעין. כל הזמן. את כל הציבור. בכל עניין (רשימה חלקית: חוסיין לא יתקוף; חוסיין לא יפגע; ישראל תגיב מהר וביעילות; טיל הפטריוט יעיל; סרט הסלוטיפי יעיל; מסכת הגו יעיל; לה; המקלטים ערוכים). אז תנו לנו סיבה טובה אחת מדוע היה עלינו להאמין לכם הפעם. ותודה מראש.

...

פורנוגרפיה, כמו שידוע כל ילד, היא עניין של גיאוגרפיה. אבל גם מטיאורולוגיה היא עניין של אידיאולוגיה. למשל המפה המלווה את תחזית מזג האוויר בערוץ הראשון. מה זה בדיוק? כי אם משייכים את רמת-הגולן למדינת ישראל בצורה בוטה וסיפוף חיסטית כזו, אז הקריטריון הוא, כנראה, גבולותיה הנוכחיים של השליטה הישראלית. או גבולות '67, או גבולות הריבונות הישראלית, כפי שנקבעו על-ידי המחוקק הישראלי (אבל לא הוכרו בשום פורום בינלאומי). או השד יודע מה, בעצם. ומה עם רצועת עזה ומובלעת יריחו? מדוע הן בפנים? הרי לפי אותו קריטריון בדיוק, הן אינם חלק ממדינת ישראל. מה קורה פה? בכלל, מי צריך מפה מדינית בתחזית מזג האוויר? מדוע לא להראות,

על החיטוט

מדוע מדווחת התקשורת בנימה לעגית על פסקי-דין בענייני הלכה ועד כמה היא ממלאת בכך את התפקיד החברתי המוטל עליה

המאבק בסוגיית הזהות הקולקטיבית בישראל מלווה את החברה הישראלית מראשיתה. יחסי דת ומדינה במישור הפוליטי ויחסי דתיים וחילונים במישור החברתי הם מהבולטים שבזוויות הכולל בסוגיה טעונה ורגישה זו. על רקע התמורות הפוליטיות בדור האחרון ניכרת עלייה משמעותית בהיקף הסיקור התקשורתי של המחנה הדתי בכלל, ושל המחנה החרדי בפרט. מפלגות המחנה החרדי חזרו להיות שותפות לקואליציות לאחר שנים רבות, מעמדן כלשון מאזניים הפך לעובדה שאין עליה עוררין ומערבותן הגוברת בפוליטיקה הישראלית בכלל ו- תה הפכה לתופעה של קבע. מאכן ברורים הסקרנות והעניין הגוברים ביחס למתרחש במחנה זה.

בתחום תקשורת ההמונים מקובל לראות את דגם האחריות החברתית כאופייני לרמקורטיות מערביות. התמורות בתפקוד אמצעי התקשורת בישראל מתוארות בדרך-כלל כמעבר הדרגתי מהדגם המגויס לדגם האחריות החברתית. דגם זה, כפי שמעיד עליו שמו, מניח שעל אמצעי התקשורת לגלות אחריות חברתית ולתפקד מתוך מודעות ונכונות להתחשב בכמה קווים אדומים ולהימנע מהציינתם, אם זו עלולה לפגוע באינטרסים חברתיים חיוניים. בהקשר לחברה הישראלית ניתן להניח שישוּם עקרונות הדגם ינחה את אמצעי התקשורת שלא להתחירף ולהקצין עימותים המתקיימים על רקעו של שסע חברתי-פוליטי עמוק ורגיש במיוחד. יש להדגיש שבשקראנות האחריות החברתית אין משום דרישה להעלמת מידע חשוב ורלבנטי הנוגע למחלוקת המפלגת את החברה. כמו כן, אין בהם כדי לתבוע מהעיתונות לגוניה שלא לספק את הסקרנות הטבעית ביחס למחנות ולמפלגות שהשפעתם הולכת וגדלה. דרישה כזו תפגע, כמובן, במהות תפקידה של התקשורת ובזכות הציבור לדעת. יש להבחין בין סיקור ענייני ולגיטימי של נושאים שונים הקשורים במחנה החרדי לבין סיקור שיש בו משום חוסר אחריות חברתית. אחד התחומים המשמשים דוגמה לכך הוא הדיווחים על פסקי הלכה של רבנים, תופעה תקשורתית חדשה יחסית הזוכה לאחרונה לפריחה. יש להדגיש מיד שלא בכלל הדיווחים מסוג זה יש משום חוסר אחריות חברתית. במקרים מסוימים יש בהם ערך חדשותי רב ועניין ציבורי משמעותי. דוגמה לכך היא הדיווח על פסק הלכה של הרב הראשי, ישראל לאו, המתיר מכירת איברים לצורך השתלות, פרסום שהוכחש בסופו של דבר. פסק הלכה זה נוגע, כמובן, בבטיח חברתית ומוסרית שראויה לדיון.

אולם לאיזו קטגוריה ייכנס הדיווח על פסק ההלכה של הרב עובדיה יוסף האוסר לחטט באף בשבת? או פסק ההלכה שלו האוסר לעבור בין שתי נשים? או זה של הרב שך הקובע הגבלה על מספר הפגישות במהלך השידוך בין בני-זוג? קשה להניח שהדברים פורסמו משיקולים של ערך חדשותי ועניין לציבור או כחלק מזכות הציבור לדעת על אירועים ותהליכים שיש להם השלכות לגביו. צורת הדיווחים, כפי

שנראה להלן, אינה יכולה גם להיכלל במסגרת הנסיונות הענייניים והלגיטימיים להביא לידיעת הציבור מידע שירחיב את היכרותו עם המחנה החרדי.

סביר יותר להניח כי מדובר באותה מערכת שיקולים צהובה שתכ- ליתה העיקרית היא למכור את העיתון באמצעות הרחבתם של דיווחים בידוריים על מוזרויות שונות ומשונות, קוריוזים, עב"מים ושאר ירקות. שיקולים אלה אינם קריטיים כל עוד מדובר בסיקור תופעות ומקרים ניטרליים, המנותקים מהסוגיות החברתיות והפוליטיות הנוצרות. דיווחים אלה מעוררים שאלות אחרות הקשורות לטיב טעמם של אמצעי תקשורת מסוימים, אך אין בהם כדי להפוך אותם לחסרי אחריות חברתית באופן משמעותי.

לעומת זאת, הדיווח על פסק ההלכה האוסר לחטט באף בשבת הוא בהחלט חסר אחריות. פסק הלכה של הרב עובדיה יוסף לא יכול אף פעם להיות מנותק מההקשר הכולל של מעמדו החברתי, הדתי והפוליטי ושל המאבק בין דתיים לחילונים בסוגיית הזהות הקולקטיבית. מדובר במנהיג דתי הנערץ על מאות אלפי אנשים. עצם הסיקור של פסק הלכה שלו כקוריוז בידורי מהווה פגיעה בציבור רחב שלא לצורך. העימות המתגבר בסוגיה זו רגיש וטעון במידה רבה גם ללא עזרתם של אמצעי התקשורת.

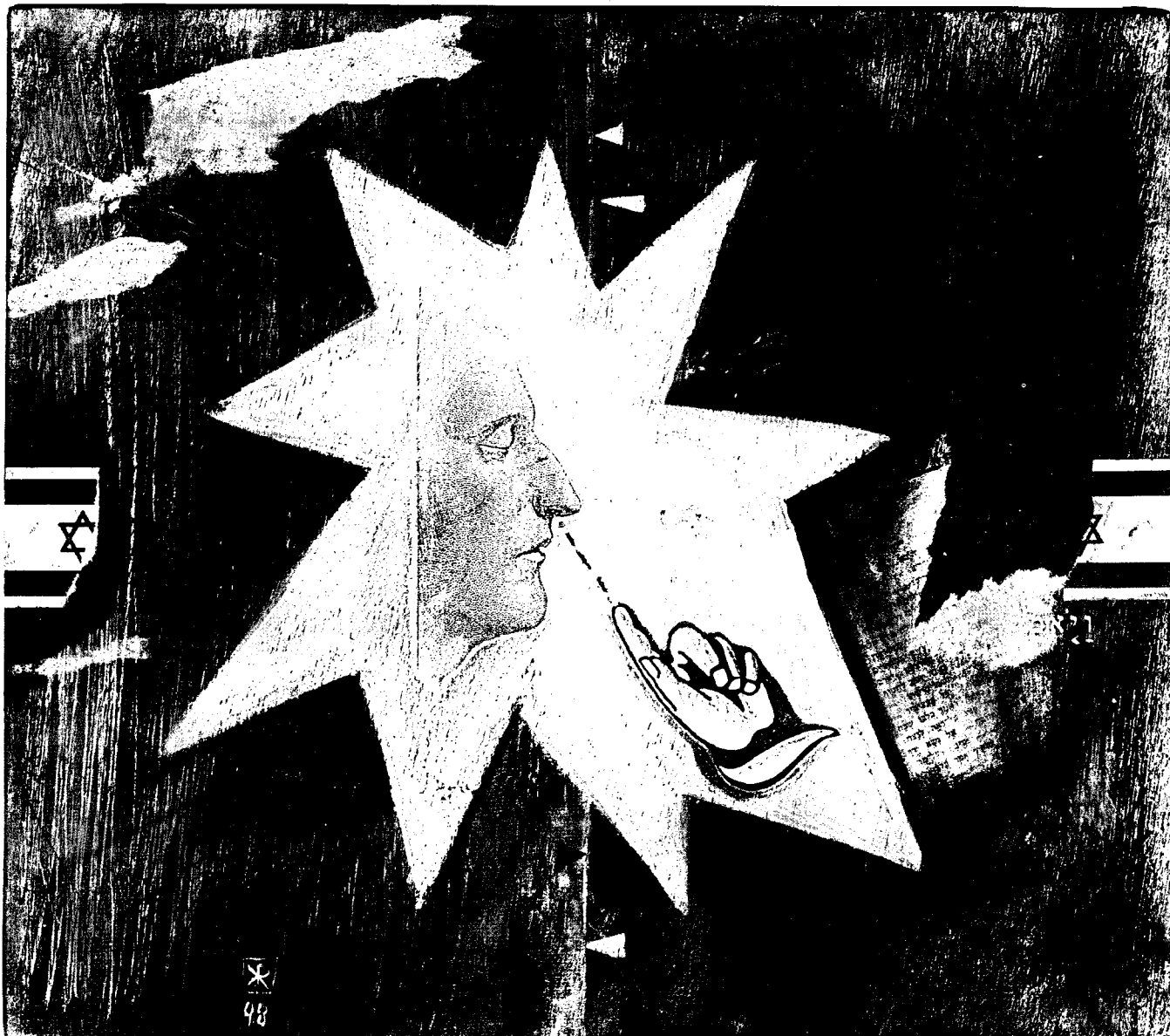
באופן הדיווח יש, במידה לא מעטה, משום הוצאת דברים מהקשרם. סביר להניח שהרב עובדיה יוסף לא קיים שיעור בהלכה שהתרכז בנושא, כפי שהיו עשויים להבין חלק מהקוראים. בדומה לכל רב במעמדו, הוא עונה לשאלות הלכתיות המופנות אליו. נראה יותר שבמסגרת ברור הלכתי כולל בסוגיה מסוימת, הנוגעת לשמירת השבת, עלה, כבדרך אגב, גם הנושא הזה. דווקא הדיווח המנותק מהקשר הרחב וסיקורו הממוקד כאילו היה עניין הלכתי מהותי הופך את העניין לקוריוזי ומוזר, ומדגיש במכוון את מה שנראה נלעג ומטופש. בתוך כך הופכת ההלכה היהודית עצמה, שבמהותה יורדת לפרטים, לנלעגת במיוחד.

חוסר האחריות החברתית ניכר אם בוחנים לאן התגלגלו הדברים וכיצד התפתחו באירוע תקשורתי זה. מדורי הסאטירה בעיתונות הכתובה, מ"דבר אחר" ועד ל"דרך אל האור שר", קפצו על המציאה שסופקה להם. בשני ערוצי הטלוויזיה היו אלו "התרחצוים" ו"בנות פסיה" שהדגימו שוב ושוב ואריאציות שונות של אותו פסק הלכה והפכו אותו באופן חזותי וגרוטסקי במיוחד לנחלת כלל בית ישראל. תוכניות סאטירה אלו, יש לזכור, זוכות לאחוזי צפייה המשתווים בערך למעמד הר סיני.

בתוך כך נקשר פסק ההלכה למאבק העכשווי בנושאי דת ומדינה. דוגמה לכך היא הסאטירה שבה הוצע להשתמש בדרוזים כגויים של שבת שיחטטו ליהודים באף במקום שיעשו זאת בעצמם. הרקע לכך הוא השימוש בפקחים דרוזים לרישום דו"חות לבעלי עסקים הפועלים בשבת, פעילות המתבצעת בהנחיית שר העבודה והרווחה, אלי ישי, מש"ס. פסק הלכה שהחל בדיווח קוריוזי קטן הפך לנשק במאבקי השבת האחרונים. כך התנהלו הדברים במשך כשבועיים, מה שבוודאי העצים את הפגיעה ברגשותיו של ציבור רחב והוסיף שמן למדורה הנוצרת היטב גם בלעדיהם.

על רקע העימותים בין דתיים לחילונים יש בדיווחים מסוג זה משום אמירה חברתית-פוליטית, סמויה ובלתי מוצהרת, שיש לה השלכות אפשריות על העמקת המחלוקת הקיימת ממילא. הם מזמינים את הקורא להסיק את המסקנות בכל הנוגע למידת קרבתם וזהותם של הרב עובדיה יוסף ופסק ההלכה שלו עם תקופת האבן/ השכת ימי הביניים/ טמטום/ טיפשות/ אידיוטיות/ פיגור/ עב"מיות/ פרימיטיביות (הקורא מוזמן, כמובן, למחוק או להוסיף כהנה וכהנה

**מדובר באותה מערכת
שיקולים צהובה שתכליתה
העיקרית למכור את העיתון
באמצעות הרחבתם של דיווחים
בידוריים על מוזרויות שונות
ומשונות, קוריוזים,
עב"מים ושאר ירקות**

איור: רקפת כונן

ייאמר מיד שתופעות דומות ואף חמורות מזה קיימות בעיתונות החרדית. אמירות וביטויים קשים כלפי החילונים והשקפותיהם תופ-סים מקום נכבד בעיתונות זו. אולם אמצעי תקשורת אלה כלל לא מתיימרים לפעול על-פי הצפנים של דגם האחריות החברתית או כל קוד אחר הקשור בעיתונות חופשית. יהיה זה לא רציני לטעון שהעי-תונות הרגילה מחזירה לחרדים באותו המטבע. פירושה של אחריות חברתית הוא, בין היתר, לפעול בעקביות על-פי קני מידה הולמים של עיתונות אחרת במדינה דמוקרטית.

השסע החברתי-פוליטי בין חילונים לדתיים נראה כיום כחבית חומר נפץ שפיתלי הצתה יוצאים ממנה לכל עבר. בשטח הלא סטרילי הזה כבר מסתובבים גורמים מסוימים המחפשים במודע להצית את האש שתביא לפיצוץ הגדול. אחרים עלולים לגרום לכך שלא במתכוון. לאמצעי תקשורת, שדגם האחריות החברתית הוא נר לרגליהם, ראוי שלא לשחק שלא לצורך בגפרורים. ■

ד"ר אשר כהן הוא חוקר במחלקה למדעי המדינה וביחידה לעיתונות ותקשורת באוניברסיטת בר-אילן

ביטויים כראות עיניו). גם אם לא מדובר במדיניות מכוונת, הרי אמצעי תקשורת אחראיים היו צריכים להבין את ההקשר הכולל ולג-לות רגישות כחלק מהצפנים המקובלים בדגם האחריות החברתית. אולם אם מדובר במדיניות מכוונת הרי יש לנו עניין עם דגם ממשי של חוסר אחריות חברתית.

השפעת דיווח כזה על הוויכוח ניכרת בכך שהוא לא נותר בתחום הסאטירה והבידור. על המציאה היקרה מפז קפצו גם פוליטיקאים. באחד ממוקדי החיכוך בין דתיים לחילונים נאם יוסי שריד, מנהיג מרצ, בפני קהל המפגינים. במהלך הדברים, שאף שודרו ברדיו, הוא הציע להגיע לפשרה עם החרדים: "אנחנו נפסיק לחטט באף בשבת והם יפסיקו לדחוף את האף לחיים שלנו". אין כאן משום ניסיון לערער על זכותו של שריד להפגין ולהביע עמדה לגיטימית נגד מה שנתפס בעיניו ככפייה דתית. אולם נוסח הדברים מעורר מחשבות נוגות ביחס לשיח הציבורי והתקשורתי בכלל, ולעיתונות בין חילונים לדתיים בפרט. עתה כבר אין מסתפקים בניהולו של הוויכוח באמצ-עות הצגת עמדות ענייניות ולגיטימיות סתם כך. יש לעשות זאת תוך ניגוח לשמו והבעת לעג ובוז ליריב ככל שרק ניתן. וכשהתקשורת נותנת - הפוליטיקאים לוקחים.

מעגל סגור

עמודי הדעות חוזרים על עצמם

מדורי הדעות בעיתונות הישראלית מזכירים, אם תרצו, את הילד החנון של הכיתה. בעוד שעמודי החדשות והמגזינים דוהרים או מקרטעים אל המאה ה-21, עוקפים מימין ומשמאל את העיתונות האלקטרונית ומעלים שרירים, עמודי הדעות מחפשים עדיין את דרך התגורר בה הנאותה להתפתחות התקשורת, ונלחמים באויבם העיקרי, הסטרוטורלי – השעמום. לא חשוב מה ייעשה בעמודי הדעות, או מי יערוך אותם, הם נידונים לאופי המעגלי שיש לדעות ורעיונות בדרך כלל, בניגוד לאופי הליניארי של החדשות; והם חייבים להתבסס על כותבים קבועים, שצריכים להפיק מעצמם, בתוך השקפת עולמם המעוצבת ותחום עיסוקם שאינו בלתי מוגבל, מאמר עמדה מעורר עניין בתדירות של פעם בשבוע, אולי פעמיים, אולי פעם בשבועיים. ועכשיו לך תקים מדור דעות סביר, שלא לומר מרתק.

אפשר להצביע על שני דגמים של מדורי דעות בעיתונות הישראלית. הדגם הראשון הוא של מאמרים הנכתבים בידי כותבים מצוות העיתון, מעין מעצבים מקצועיים של דעת הקהל, שזה מקצועם או עיסוקם העיקרי. הדגם הזה מקובל בעיתונות האיכות בעולם. עם קריסתה של העיתונות הפוליטית, והשינויים שחלו ב"מעריב", נעלם כמעט לחלוטין הדגם הזה מהנוף, ונשאר רק ב"הארץ". אופי המאמרים בדגם זה הוא בעיקר "פרשני", כלומר, במרבית המאמרים עמדתו של הכותב אינה מפורשת והוא מתבקש להביא במאמר גם מידע.

לצד הדגם הזה, ששלט בעיתונות הישראלית עד לפני כעשר שנים, צמח בעיתונות דגם חלופי של עמודי דעות, השונה כמעט בכל קריטריון מהדגם הראשון. בעוד הדגם הראשון בנוי על נבחרת מצומצמת של כותבים מזהים

שזו עבודתם, הנבחרת בדגם השני רחבה בהרבה, וכוללת עיתונאים שהכתיבה הפובליציסטית אינה עיקר עבודתם, ובעיקר אנשים מבחוץ העוסקים בתחום אחר. בדגם הראשון מטפח העיתון את הז'אנר הפרשני, נ"י, בדגם השני בולט ז'אנר של "עמדה מועשרת", כלומר, מובחנת בו יותר דעתו של הכותב, אך הוא מביע אותה באמצעות סגנון מיוחד, דוגמאות היסטוריות, שניגויות ואסוציאציות. בדגם הראשון חותר העיתון להאחדה סגנונית ומבנית, הדגם השני פלורליסטי.

מדור הדעות, שאותו ערכתי בשנותיו האחרונות של "חדשות", היה מוצר אופייני של הדגם השני. במדור כתבו מדי יום ארבעה כותבים, שלושה מהם קבועים על בסיס דו-שבועי, ורביעי מודמן על-פי חומר שהגיע למערכת ביוזמת כותביו. רק כותב אחד מהארבעה היה חבר צוות "חדשות". נוסף לעיתונאים כתבו במדור סופרים ואנשי אקדמיה, ולעתים רחוקות פוליטיקאים. מרבית המאמרים לא היו פרשניים אלא קרובים יותר למאמר הדעה האישי, שבו עמדתו של הכותב ברורה אך הוא מחפה על כך בוויית מיוחדת, אסוציאציות מפתיעות, נושאים לא צפויים ובדרך כלל סגנון ייחודי.

מיד לאחר סגירת "חדשות" עטו העיתונאים על הכותבים במדור והם הפכו לפובליציסטים מן הזן החדש בעיתונות שונים, שחלקם כבר נסגרו אף הם. במקביל החלו המקומונים לפתח מדורים או עמדות דעה באותה רוח. ב"מעריב" הפך מדור הדעות בהדרגה, בעיקר עם החלפת

הבעלויות, ממדור מהדגם הראשון למדור מהדגם השני. המדור ב"ידיעות אחרונות" בנוי גם הוא על תפיסה דומה, אך על-פי דרכו של עיתון זה המדור מתבסס על כותבים "בטוחים", כלומר, בעלי מעמד וותק, ומספר הכותבים הקבועים בו קטן בהרבה.

לשני הדגמים של מדורי העמדה מעלות והולשות. הראשון, דגם "הארץ", נחשב ענף של מקצוע העיתונאות. הרף שמציב "הארץ" בדגם שלו גבוה מאוד. כדי לקיים מדור מרתק וחיוני, הבנוי על קבוצה מצומצמת של כותבים במשרה, צריכים הכותבים להיות משכמם ומע"לה, בעלי הומור, כתיבה מרתקת, טווח נושאים רחב ומקורות מידע בלתי נדלים. יתרונו של הדגם השני שהוא מגוון יותר ומביא עמדות של אנשים מתחומים ושפות שונות. הולשתו המרכזית של הדגם הזה היא שהאנשים הכותבים בו עוסקים בעניינים אחרים, רובם כאמור אינם עיתונאים, ולכן רובצת לפתחו של המדור סכנה של כתיבה "מן השרוול", ללא ביסוס או מתוך עמדות יסוד ברורות מדי.

הדגמים שונים, כפי שהעיתונאים שונים זה מזה, אבל הדגם אינו המפתח לפריצת המעגל הסגור של מדורי הפובליציסטיקה. המפתח הם הכותבים. כפי שאין תחליף בעמודי החדשות לעיתונאי השטח החרוץ וחד החושים, כך אין בעמודי הדעות תחליף לכותבים האטרקטיביים. לא תמיד ניתן להניח את האצבע על מקור האטרקטיביות של הכותב, ובכך דומים מאמרי הדעה ליתר תחומי התקשורת והתרבות בכלל. הכותבים היותר אטרקטיביים בעמודי הדעות אינם תמיד בעלי הכושר האנליטי או המקורות הטובים ביותר. כותב אטרקטיבי הוא בעל איזו "סגולה נוספת", סוג של כריזמה שאינו סך כל סגולותיו אלא מאפיין ין הנוצר כתוצאה מהסך הכול הזה. יש גם כותבים שהם אטרקטיביים לא דווקא בזכות עצמם כתיבתם אלא בזכות התחום המיוחד שלהם, שבו הם בני סמכא, או מעמדם האישי המיוחד.

יש כותבים אטרקטיביים בתחום הפובליציסטיקה הישראלית, אך הם אינם רבים. רובם אנשי תקשורת שפיתחו את הפובליציסטיקה כתחום ההתמחות שלהם, מיעוטם באים מתחומים אחרים. אחדים מן הסופרים הישראלים נחשבו תמיד לכותבי מסות מעולים, מה גם שכתבת מסות כאמנות ייחודית כמעט לא התפתחה בישראל. הקבוצה המאכזבת ביותר בתחום זה היא של אנשי האקדמיה. מרבית אנשי האקדמיה סבורים משום מה שכתבה תקשורתית, ידידותית ומקורית המתאימה לעיתון יומי סותרת את מעמדם האקדמי. אנשי האקדמיה מתקשים, בדרך כלל, בכתיבה עברית פשוטה ושוטפת ומשפטיהם מסורבלים ומפותלים. קבוצה נוספת שכמעט איננה מציעה מאמרי דעה איכותיים היא אנשי הציבור, פוליטיקאים ואנשי ביטחון בדימוס, וגם עובדה זו מעוררת הרהורים על איכותה של העלית השלטת.

מדורי הדעות נעים במעגל השילוש הישראלי: מדיניות, תרבות, תברה. נכון להיום, וגם לאתמול ולשלשום, מרבית המאמרים בעמודי הדעות הישראליים עוסקים בתחום המדיני-פוליטי-בטחוני. התחום הזה הוא קללתה של הפובליציסטיקה הישראלית, מפני שהוא מחייב עיסוק עתיר מאמרים ומלים על מעט מאוד עניין ומעט מאוד חידושים של ממש.

למכלול הנושאים המוגדרים כ"מלחמת התרבות" אטרקטיביות גבוהה, אף שהם אינם החלק הארי של המאמרים. הנושא התרבותי הוא המורכב והטעון שבין הנושאים על סדר היום הציבורי, והעיסוק בו בעמודי הדעות הוא עיסוק טבעי. גם המחנות בתחום התרבותי לא נערכו באופן מובהק כמו בתחום הפוליטי, והמונחים והמושגים לא נחבטו עד תוכם.

הנושא הפרובלמטי ביותר בעמודי הדעות בעיתונות הוא הנושא החברתי. הוא גם המוונח ביותר מבחינה כמותית: מעט מאמרים עוסקים

כותב אטרקטיבי הוא בעל איזו "סגולה נוספת", סוג של כריזמה שאינו סך כל סגולותיו

קשה להצביע באופן מובהק על הסיבה לכך. עקרונית אני תומך בסברה שהדבר נובע מעצם מהותה של החשיבה השמאלית, שהיא אוניברסלית יותר, מושת-תרבות יותר, חילונית ופולורליסטית ודמו-קרטית יותר – מקבץ עמדות המאפשר כתיבה פתוחה וביקורתית. העובדה ההיסטורית היא שהימין לא פיתח פובליציסטים ראויים כפי שלא פיתח עיתונאים, כפי שלא צמחו בו סופרים או הוגי דעות בעלי משקל, ומעמדו בתחום הרוח באקדמיה נמוך. כאשר תחום שלם מסוג זה מוזנח לאורך שנות דור, המצב לא יכול להשתנות ביום אחד.

בעבר סברתי שהכתיבה המעניינת, המעוררת והחשובה נמצאת בקצוות, באגפים הרדיקליים של החברה הישראלית, משמאל ומימין. היום נראה לי שניתן למצוא דיון מרתק גם ב"מרכז", ובמידה גדלה והולכת. אותו מרכז משוקץ שווהה עם המפא"יניקיות של פעם הוא היום מקום מעניין יותר מאשר השמאל הרדיקלי וודאי מן הימין הרדיקלי. כותבים לא מעטים אינם "שמאל" או "ימין" מובהק, אלא סוג של מרכז מתלבט, אשר מייצר דיאלוג וכתיבה ספקנית יותר מן הקצוות. התחום המרתק של מלחמת התרבות, שבו קווי המתאר והעמדות אינם מגובשים ומדוברים לעיי-

פה, מחזק את המגמה הזו.

שרשרת הדילמות שתוארתי אינה נותנת תשובה לבעייתתה של הפובליציסטי-קה הישראלית. על דרך השלילה מצטייר ממנה מעין דגם אידיאלי, שבו כותבי המדור יהיו גם מקצועיים וגם בעלי קול אישי; גם נחשבים וגם רעננים; שעמדתם הפוליטית הבסיסית לא תקבע מראש את עמדותיהם בכל עניין; שיעסקו בעניינים פוליטיים מהיבטים מפתיעים, שזינו טיעונים כבדי משקל למלחמת התרבות, ויסייעו במציאת שפה הולמת לדיון החברתי. שיהיו דעתנים אבל לא ייקחו את דעתם ברצינות יתרה. מדור הדעות האידיאלי צריך להיות רציני, אפילו אליטיסטי, אבל מרגש וגורר לקריאה ואף מסייע במכירת העיתון.

הדגם הזה, כאמור, רחוק ממימוש. יש הבטחה מסוימת בפובליציסטיקה הישראלית, כפי שיש כבר הבטחה בספורט, או באמנות, אבל ההבטחה רחוקה מהבשלה. הפובליציסטיקה הישראלית היא ים תיכונית, היא תוססת, מרובת קולות, אבל עליה לטפס עוד במעלות רבות של איכות, כמו תחומים ומוצרים רבים בתקשורת-תרבות הישראלית. חלק מצרתה נעוץ בקצב האירועים הישראלי. יש כל-כך הרבה עניינים להגיב עליהם בכל-כך מעט ימים ושבועות, שהפובליציסט פשוט דוהר אחריהם, מעצב תגובה בחופזה ואין לפרסם. סדר היום המגוון של החברה הישראלית הוא גם שולחן ארוחת הבוקר של מדור הדעות. הוא נראה תמיד מלא וגדוש, אבל חסר בו השילוב המערבי בין אנינות לחריפות ולברק. ייתכן שבניגוד לעמור די החדשות, הנוקקים למנת אדרגלין בלתי פוסקת, מדורי דעות צריכים לצמוח, להיחשב ולהיכתב לאט ובתנאים של שלווה וטיפול הדוק ומסור. זה לא יקרה בדורנו. ■

רוביק רוזנטל הוא עורך מדור הדעות של "מערב". עורך כתב-העת "פנים" ומרכז לימודי כתיבה עיתונאית באוניברסיטה הפתוחה

בתחום החברתי, ומעט כותבים שולחים ידיהם אל התחום הזה. אפשר למנות לכך סיבות רבות, כמו הסיבה החבוטה (גם אם נכונה) שכל עוד לא נפתרו בעיות הקיום של המדינה אין הציבור מתפנה לעסוק בשאלות פנימיות ובמבנה החברה. לטעמי, הסיבה העיקרית לכך נעוצה בשפה. אין שפה טובה לדיון החברתי, בניגוד לתחום הפוליטי והתרבותי. ב"הארץ" ניתן לראות בעליל איך עוסקים, למשל, אברהם טל והנה קים בנושא החברתי ואין ביניהם מפגש שפות – קים ניוונה מתפיסה חברתית-כלכלית שמאלית, טל מדבר בלשון כלכלית עם הנחות יסוד של שוק חופשי. צד אחד מדבר על אנשים, צד שני על כסף, כתיבה אחת היא "חמה" ומרדנית, כתיבה שנייה "קרה" ושמרנית.

הפרדוקס של הכתיבה החברתית עמוק עוד יותר כשאתה בוחן את מי מייצגים הכותבים. בכתיבה בתחום התרבותי מייצגים כותבים דתיים-לאומיים ציבור מוגדר בעל שפה מוגדרת, לעומת כותבים ליברלים-חילונים שגם להם קהל מוגדר בעל שפה מוגדרת. הכתיבה החברתית שהחלו לפתח לאחרונה כותבים כסמי שלום שטרית, למשל, אינה מובנת לציבור העצום שאותו היא אמורה "לייצג"; היא ניוונה מאידיאולוגיות רדיקליות שמעצם טבען אינן פונות להמון. פה ושם מנסים מדורי הדעות לפרוץ ואת על-

ידי טיפוס "הכותב העממי", ומתברר שיש לאלה אמנם אותנטיות, אבל סל הטיעונים, האסוציאציות והלשון דל מדי כדי להחזיק כתיבה שוטפת בעמודי הדעות.

נהוג לראות במדורי הדעות את אחת הבמות החשובות של השיח הציבורי. ייתכן שזה נכון, אלא שהשיח הזה נעשה מאז ומתמיד בתנאים של חירשות. הדיאלוג כמעט אינו מתקיים. לחירשות הזו שורשים היסטוריים. בעידן העיתונות האידיאולוגית לא התקיים למעשה כל דו-שיח בין הצדדים. בעיתונים של תנועת העבודה, שהיוו את הרוב בכמות העיתונים ובמספר הקוראים, כתבו אנשי שמאל. במעט העיתונים של הימין כתבו אנשי ימין כתיבה ימנית מסוג "ישן", שהיא בעצם מעין כתיבה ממלכתית הבנויה על קונספט של "אחריות".

בכל מקרה, ניתן להצביע על תופעה ברורה: מרבית כותבי מאמרי הדעה המובילים בעיתונים הם אנשי שמאל, הם מתאימים באופן טבעי לתקשורת המודרנית, בעוד שהימין נותר עם כותבים מעטים ביותר. כאשר נכנסתי ל"דעות חדשות", התקבצו אל המדור באופן טבעי כותבי שמאל איכותיים, והייתי צריך לחפש בנרות כותבים מתאימים מן הימין.

במהלך שנות התשעים צמחו יותר כותבים מן הימין. נראה ש"המחנה הלאומי" קלט את עמדת החולשה שלו בתחום זה והניב כוחות שהתקבלו על דעת עורכי העיתונים. קבוצה קטנה של אנשי אקדמיה ותקשורת, שהודיעה על תמיכתה בבנימין נתניהו, הפכה בתוך זמן קצר לקבוצה מחוזרת בתקשורת ואנשיה כותבים בעמודי הדעות בעיתונים באופן קבוע. ב"מערב" וב"ידעות אחרונות" יש שמירה מובהקת על איוון בין כותבים ומנחים ושמאליים, ויחד עם זאת קיים עדיין חוסר איוון מהותי. על-פי שורת מדידים – כתיבה אטרקטיבית, זוויות ראייה מגוונות, גישה עיתונאית לכתיבה פובליציסטית – הכתיבה השמאלית חזקה ואפילו דומיננטית בעיתונות הישראלית גם היום.

מציאות יחסית

אין תיאורי עובדות הנקיים מפרשנות ואין הפרדה חותכת בין שיקוף לשיפוט

התפיסה הקלאסית של תפקיד העיתונאי היתה מבוססת על ההנחה שהמציאות היא ישות עצמאית המתקיימת בעולם האובייקטיבי מכוח עצמה, ושהעיתונאי אינו אלא משקיף הבא לבחון מציאות זו, לתארה או לשקפה לעיני ציבור הקוראים. האידיאל של העיתונאות לפי תפיסה זו היה מושרש במטאפורה הוויואלית של המראה המשקפת את המציאות.

בראשית המאה שעברה, לפני תקופת הפוטו־ורנליזם, היו עיתונים ששכרו ציירים כדי לצייר מקומות ואירועים כפי שנראו לעדים שהיו במקום. הרעיון של תיאור אובייקטיבי של המציאות היה מעוגן בהנחה שניתן לתאר את העובדות כפי שהן מבלי לתת פירוש לניסיון. לאחר תהפוכות רבות אנו מחזיקים היום בתפיסה שונה לחלוטין של היחס בין עיתונות למציאות. לפי תפיסה זו, אין תיאורי עובדות הנקיים מפרשנות ואין הפרדה חותכת בין שיקוף לשיפוט. יחד עם זאת, יש

אמינותו של עיתונאי יכולה להיות תלויה יותר ביכולתו לקחת בחשבון את מושגי המציאות של קוראיו מאשר את הנתונים וכלי הבדיקה והאישוש של עובדות המקובלים על המומחים שפועלים בתחום שעליו הוא כותב

רבים המפליגים לקיצוניות המנוגדת לתפיסת המראה של העיתונות, ומציגים את העיתונות כמכשיר רב-עוצמה לקביעת המציאות העובדתית בתחומי הפוליטיקה, החברה וכו'.

לפי תפיסה זו, "המציאות" אינה אלא מוצר שמומחים לדעת-קהל יכולים להפיק. רוצים לומר: התהליך הפוליטי של בחירת מועמדים או התהליך הכלכלי של קניית מוצרים מתווכים על-ידי יוצרי הדימויים. הקהל בעולם כזה אינו בוחר את המועמד המוצלח ביותר, ואף לא את המוצר הטוב ביותר מסוגו, אלא את המועמד או המוצר שהדימוי שלו הוא האפקטיבי ביותר מבחינת הציבור. בניגוד ל"מציאות" כפי שמגיד דירים אותה מומחים בתחומי החיים השונים, ה"מציאות" העולה מדפי העיתונים היא צבעונית יותר, דרמטית יותר, פשטנית יותר, נרטיבית יותר ולכן גם בדרך כלל מרתקת יותר. העיתונים נוטים לחשוף בדרך כלל בחיי היום-יום את היסודות הטרגיים, הקומיים, להתרכז במה שנראה חריג, בלתי מוסרי, חדש ומפתיע. עצם המונח "חדשות" כבר רומז על ההעדפה למה שיש בו חידוש או הפתעה. העיתונאים נוהרים לא לשעמם את קוראיהם בכתיבה על הנורמלי, הצפוי או המורכב ולכן - מייגע ומשעמם. מסיבה זו, העיתונים אוהבים לגלות בחיי היום-יום את המומנט ההיסטורי. אין כמו תאריכי יובל כדי להפעיל את בלוטות הכתיבה של עיתונאים, החל מסיכומי השנה החולפת בערב ראש השנה החדשה וכלה ביובל החמישים להקמת המדינה.

עם כל זאת, מנקודת ראות ביקורתית אנליטית, התפיסה שלפיה

העיתונות ריבונית ביצירת המציאות הפוליטית, או לפחות יש לה כוח מכריע בעיצובה, נשענת על יסודות רעועים לא פחות מן התפיסה שלפיה המציאות היא ישות העומדת בפני עצמה. קונספציית העיתונות כמכשיר ליצירת המציאות החברתית-פוליטית, כמו הקונספציה המתארת את העיתונות כמראה, מתעלמת מהאופי המורכב של יחסי הגומלין בין עיתונאים, קוראים (או צופים) והעולם שבו הם פועלים, כולל חוסר היכולת של העיתונאים לשלוט בהיבטים של יחסי גומלין אלה ובתוצאותיהם, או אפילו לצפות אותם.

מה שאינו זוכה לתשומת לב ראויה הוא האילוצים המוטלים על כל אחד ואחד מן הגורמים במערכת זו של יחסי גומלין.

האילוץ החשוב ביותר לצורך דיון זה הוא מערכת האמונות והציפיות של הציבור, המשקפות מה הציבור מוכן לקבל כעובדה, ומה הוא רואה רק כאשליה או כפיקציה.

נראה שכדי שהעיתונאי יוכל לשמור על זהותו כעיתונאי ולא יתגלגל לזהות של סופר, משורר או שחקן, עליו לכבד את הנורמות והמסגרות הקובעות מה הציבור מוכן לקבל כעובדות. יוצא אפוא שמושג יגי מציאות עובדתית נוצרים בתהליכי אינטראקציה בין הציבור

לעיתונות. הכרה זו מעניינת כשלעצמה, שכן כל חוקר או מומחה יודע על הפער בין מה שהציבור מוכן לקבל כמציאות עובדתית בתחומי ובין העובדות כפי שהן נראות בעיני אנשי מדע ומקצוע בתחום הרלבנטי. לעתים קרובות, ההשקעה במשאבים כדי ליצור תמונת מציאות המתאימה לסטנדרטים הציבוריים של עובדות קטנה בהרבה מההשקעה במושגי מציאות משובחים, בדוקים ומבוססים יותר. לכן המציאות שמציגה העיתונות לעתים קרובות זולה יותר מבחינה כלכלית, יש, עם זאת, כלי תקשורת המייצרים תמונות מציאות משובחות ועל כן יקרות יותר.

...

לעתים מעדיף הציבור תמונות מציאות זולות יותר (תרתי משמע) מסיבות רגשיות או אידיאלוגיות ולא מסיבות כלכליות. ישנן דוגמאות רבות לנסיגות כושלים של מדענים ואקדמיות מכובדות לעקור תמונת מציאות פופולריות, הנתפסות על-ידי המדענים כשקריות ומזיקות.

...

עובדות בעולם התקשורת ההמונית; כלומר, ההסתמכות הנרחבת על הרגלי העבר, כללי אצבע פשוטים ואינטואיציה. קיומם של מנגנוני ביקורת מצד המערכות, עמיתי המקצוע העיתונאי והציבור יכולים לשפר במידה רבה את איכות מושגי המציאות הנכנסים למחזור החיים החברתיים, הפוליטיים והכלכליים.

...

אין לזלזל במושגי מציאות שזמן "חיהם" קצר. גם בתקופה קצרה זו ממלא מושג המציאות של הציבור תפקידים חשובים בהסדרת השיח הציבורי והתנהגות הפועלים העיקריים על הבמה הציבורית. במובן מסוים, תמונת המציאות שהציבור מחזיק בה בכל רגע היא מעין ממוצע אינטואיטיבי של מכלול תמונות מציאות שהתחלפו. קשה מאוד לנתח מכלולים כאלה ולהסיק מהם מסקנות ברורות, אך אפשר לומר שהם קובעים במידה רבה את דרגות האמון שהציבור מוכן לתת למיציגי מציאות חדשים או מחדשים.

לעתים קרובות, המאמץ של טכנאי יחסי הציבור או של מומחים לשיווק דימויים לשנות את דימויו של מוצר או אדם, מרוכז בניסיון לנפח מרכיב חיובי במערכת מורכבת, ולעתים קרובות עמוסת סתירות

בתקופה שלפני המהפכה הצרפתית נלחמו, במידה רבה לשווא, גדולי המדע של הזמן, קונדורסה ולואזייר, בפיייר מסמר, שרלטן מתוחכם שהצליח לשכנע חלקים רחבים של דעת הקהל בצרפת, שעקרון היסוד של הקוסמוס והקיום האנושי אינו אלא נוזל בלתי נראה שמסמר ותל-

רמת המהימנות והתחכום של מושגי המציאות המקובלים בתחומי הפעילות האנושית קשורה קשר הדוק ברמת הפוליטיקה, איכות החיים החברתיים, הרמה הכלכלית וכדומה

מידי יודעים איך לכוון את התנהגותו. באמצע המאה העשרים נכשלה האקדמיה האמריקאית למדעים לערער את אמונתם של מיליוני אמריקאים בצלחות מעופפות ויצורים מן החלל. הדו"ח היסודי שפרסמה האקדמיה לא שינה את המגמה העיקרית של דעת הקהל.

אור: חובב רשומי

וניגודים, בין שברירי דימויים. יכולתם של מומחים ליצירת דימויים והפצתם בתקשורת מוגבלת על-ידי העדר שליטה בהיבטים חשובים של התנסות הציבור באובייקט שאותו מבקשים לשווק. מי שמנסה לשנות שינוי קיצוני מדי את ציפיותיו והתייחסותו של הציבור, עלול לאבד את השפעתו.

רמת המהימנות והתחכום של מושגי המציאות המקובלים בתחומי הפעילות האנושית קשורה קשר הדוק ברמת הפוליטיקה, איכות החיים החברתיים, הרמה הכלכלית וכו'. לפיכך, יש עניין רב בהערכת היכור לת של תרבות התקשורת במדינת ישראל, של אותו מפגש בין ציבור לעיתונות, לייצר מושגי מציאות מהימנים ומתוחכמים. ניסיון בכיוון זה ייעשה במאמרים הבאים. ■

ידון אורחי הוא פרופסור למדעי המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

אמינותו של עיתונאי יכולה להיות תלויה יותר, כך נראה, ביכולתו להביא בחשבון את מושגי המציאות של קוראיו מאשר את הנתונים וכלי הבדיקה והאישוש של עובדות המקובלים על המומחים הפועלים בתחום שעליו הוא כותב. בנוסף לכך שלמושגי המציאות העובדתית, שהעיתונות והציבור מייצרים תוך עקיפת המומחים, יש גטייה להיות זולים יותר, תוחלת החיים של מושגי מציאות אלה גם קצרה יותר. לאמיתות מדעיות יש כמובן תוחלת חיים מוגבלת. אין אמת מדעית על העולם שאינה פתוחה באופן עקרוני לשינוי בזמן ההיסטורי. אלא שאורך החיים של האמיתות והעובדות בעולם החברתי והפוליטי של התקשורת פתוח לשינוי בזמן עיתונאי - כלומר בתקופות זמן של שעות או ימים. הציבור והעיתונות פועלים בעולם שבו מהירות התחלופה של מושגי עובדות או תמונות מציאות גבוהה ביותר.

בין הסיבות הרבות למהירות תחלופת מושגי העובדות והמציאות, שהציבור הרחב תופס כתקפים, נמצא הנוהל הפשטני של קביעת

ספני ג'וקין

ללכת עם תווית

בסניף הדואר במושב הגרמנית בירושלים נתקלתי בפעם הראשונה פנים אל פנים בסטריאוטיפ של העיתונאי בשירות עיתון יהודי, כפי שהוא משתקף בעיני הישראלים. שילמתי חשבון טלפון גבוה במיוחד, והפקיד שטיפל בי - צעיר נאה למראה בשנות השלושים לחייו - החליט לחקור מדוע חשבון הטלפון שלי גבוה כל-כך. "למה את מדברת כל-כך הרבה בטלפון?" שאל, משועשע, באנגלית. "אין לך עם מי לדבר כאן?"

השבת בחיך והסברתי שאני עיתונאית, הכותבת בעיתון אנגלי. "איזה?", הוא שאל.

"ה'ג'ואיש כרוניקל' - בלונדון", אמרתי.

שתיקה. החיך נעלם מעל פניו. היה נראה כאילו בלע מאכל מקול-קל והוא רוצה להוציאו מפיו. עיניו התכווצו ושפתיו השתרבבו, עד שלבסוף פלט: "אה, זאת אומרת שאת ימנית וקצת דתית".

לא חלף זמן רב עד שגיליתי, שדעה זו היא נחלתם של ישראלים רבים. אף כי כאן העיתונאים בכללם נחשבים ל"שמאלנים", העיתונאים היהודיים והעיתונאים שלהם נתפסים, בניגוד גמור, כ"ימנים וקצת דתיים". פשוט כך. בדרך כלל הדברים נרמזים, אך ביותר ממקרה אחד הם נאמרו באוזניי בגילוי לב צברי מוכר. מיותר לומר, שאיש מן הדוברים לא ראה מימיו את ה"ג'ואיש כרוניקל".

ההנחה הזאת מקובלת לכל אורכה ורוחבה של ישראל. רק השיפוט משתנה. ישראלים מן השמאל נוטים להתייחס בספקנות למידת

הגעתי למסקנה

שהסטריאוטיפ של כתב

העיתון היהודי אינו אלא

השתקפות של היחס

כלפי הגולה

האיכות והדיוק של עיתון יהודי, ועל פי רוב חושבים שעיתונאים מהגולה אינם מבינים באמת את המדינה היהודית. לעומתם, מתנחלים לים בגדה רק שומעים את המלה "יהודי" בשמו של העיתון, והם מניחים ממילא שיוכר לו לזכות באוזן קשבת.

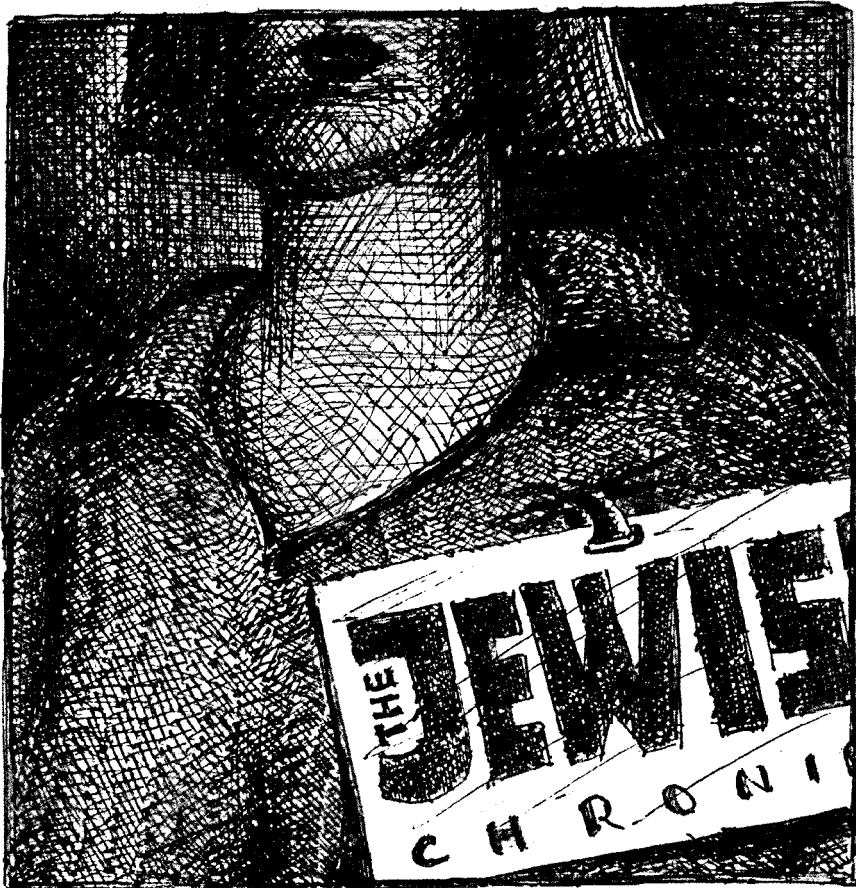
בדצמבר '96 נסעתי לחברון בחברת קבוצה של נשים ישראליות מן השמאל כדי לסקר פגישה שלהן עם נשים פלסטיניות. הביקור התקיים בעקבות דו"ח שפרסם ארגון "בצלם" על אכזריות שגילתה משטרת ישראל בחיפוי-שים אחר נשק בבתים. עם שלושים הנשים

מהתנועה בת-שלום, שעשו את הדרך לגדה כדי להתנצל אישית בפני הנשים שהעידו לפני מחברי הדו"ח, נמנו חברת הכנסת ממרצ נעמי חזן וגליה גולן. חברון תפסה באותם ימים את הכותרות, והעורכים שלי חשבו שזה יהיה סיפור מעניין. נוכחתי הפתיעה את משתתפות השיוול. אחת מהן לא עשתה כל מאמץ להסיר את תמייתה: "את כותבת לעיתון יהודי, למה זה מעניין אותך?" שאלה.

למרבה האירוניה עברתי לישראל מרב-עמון, שם עבדתי שנים אחדות כעיתונאית עצמאית. אינני כותבת "אופיינית" לעיתונים יהודיים - היא פירוש הכתב ה"אופייני" להם אשר יהיה; בסיווריי המרו-בים ברחבי המזרח התיכון רכשתי לעצמי פרספקטיבה רחבה פי כמה על האזור והסכסוך מכפי שאפשר להעלות על הדעת. הגעתי למסקנה שהסטריאוטיפ של כתב העיתון היהודי אינו אלא השתקפות של היחס כלפי הגולה.

אין פירוש הדבר שלא מצאתי את עצמי מעת לעת נהנית מהתווית שדבקה בי. כתיבה בעבור עיתון יהודי סייעה לי להגיע לאנשים, שעל פי רוב מגלים איבה כלפי העיתונות הזרה - כמו חרדים מתנחלים. פעם אפילו סייעה לי התווית ההיא לעבור את סף דלתו של אדם, תושב רמת-גן, שכתב ספר על השואה ובו שחט כל פרה קדושה. הוא לא היסס לומר לי ששם העיתון שלי הוא שריכך את לבו. "אילו היית עיתונאית ישראלית, או עבדת בשירות עיתון זר, לא הייתי מסכים לקיים את הראיון הזה". ■

ספני ג'וקין היא כותבת ה"ג'ואיש כרוניקל" מלונדון

איור: ג'רישה בלונדון

פיצויים גבוהים לנפגעי פרסום

בשני ערעורים, שהגישו לאחרונה נפגעים מפרסום עיתונאי, החליטו בתי-המשפט להגדיל במאות אחוזים את סכום הפיצויים שנפסק לנפגעים.

הזמרת יעל לוי אמנם זכתה בבית-משפט השלום בפתח-תקווה בתביעה דריבה נגד הכתב בוקי נאה והעיתון "חדשות", בגין כתבה מיולי 1993, אולם העיתונאי חויב בתשלום פיצוי בסך מאה ש"ח בלבד.

הכתבה תיארה את מעצרו של אמרגן בידור יחד עם שני ספקי סם, וסיפרה גם על חקירתה של הזמרת יעל לוי. ללוי, שנחקרה באופן אקראי, משום שטלפנה לביתה של האמרגן בעת שנעצר, אמנם לא יוחסה בכתבה מעורבות ישירה בענייני סמים, אולם נאה הבהיר כי הזמרת נחקרה במשטרה בניגוד לרצונה, ומהכתבה אף ניתן היה להבין כי היא מעורבת בענייני סמים.

השופט שלי טימן בבית-משפט השלום קבע שהעובדות בכתבה היו נכונות, אולם הכתבה יצרה רושם, בעיני הקורא הרגיל, כאילו יעל לוי מעורבת בענייני סמים, ושהיא עמדה בפני אפשרות מעצר. מנגד קבע השופט כי סכום התביעה (500 אלף ש"ח) היה מוגזם, וכי לוי לא הוכיחה שגרם לה נזק ממשי. לעומת זאת ציין השופט שהעיתונאי עובד כשכיר, לכן די בעצם הקביעה שמדובר ב"לשון הרע" כדי להענישו, ולכן אין מקום ליותר מפיצוי סמלי של מאה ש"ח (בתוספת לפרסום הבהרה והתנצלות).

הזמרת ערערה לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב, וזה קבע לאחרונה, בה, בפסק הדין מפי השופטים אדמונד לוי, אשר גרוניס ואופירה חיות, הן שהעובדות בכתבה לא היו אמת, והן שאין זה המקרה הראוי להפחתה כה קיצונית של סכום הפיצוי.

בית-המשפט מצא וקבע, שהזמרת יעל לוי נחקרה באופן אקראי, לא תחת אזהרה, ולא בניגוד לרצונה, וכי, לכל הפחות, לא היה בידי המשטרה אפילו בדל ראיה למעורבותה בענייני סמים. השופט גרוניס גם הדגיש כי לפי חוק איסור לשון הרע, אין זה משנה אם לשון הרע היא ישירה או רק משתמעת מן הפרסום, שכן שמה הטוב של לוי נפגע.

נאה גם הודה כי לא פנה כלל ללוי לפני הפרסום, משום שלטענתו אין טעם לשוחח עם מי שנחקרו במשטרה, אשר "אינם אומרים את האמת כי לא נעים להם". בית-המשפט התייחס לכך בחומרה ופסל לחלוטין את גישתו של הכתב, וקבע שבדרך כלל יש הכרח להשיג תגובה. השופט גרוניס אף ציין בהקשר זה את תקנון האתיקה המקצועית של העיתונאים.

לעניין הפיצוי נקבע שגם אם הנפגע לא מוכיח נזק שנגרם לו, הוא זכאי לפיצוי, ופרסום שקרי על מעורבות אדם בסמים מסוכנים אף מחייב סכום פיצוי גבוה. עם זאת נקבע, כי במקרה זה ניתן להפחית את הסכום משום שהעיתונאי היה משוכנע באמיתות הדברים שכתב. מנגד, אין לתת כל משקל לעובדה שהכתב הוא שכיר. לפיכך העמיד בית-המשפט את סכום הפיצויים על עשרים אלף ש"ח, כשהוא חוזר

על הפסיקה שבישראל אין גורמה של פסיקת סכומים סמליים בתביעות לשון הרע.

לעומת זאת, בערעור שהגישו קטינה ואחותה לבית-המשפט העליון נדון עניינו של פרסום תמונתה ופרטיה של המערערת, שאביה הורשע ברצח אמה.

התביעה לא היתה על-פי חוק איסור לשון הרע, אלא על פרסום בניגוד לחוק הנוער ובניגוד לצו איסור פרסום שהוציא בית-המשפט שדן ברצח. בית-משפט השלום בבאר-שבע (השופטת שרה דברת) קבע, כי המפרסמים, שני מקומונים בבאר-שבע (עיקר הפרסומים נעשו במקור מון "שבע באר-שבע" ומיעוטם ב"כל בי"), עברו רק על חוק הנוער, וכי לא הוכח כי נגרם נזק כלשהו לקטינה, ולפיכך נדחתה תביעתה. הקטינה ואחותה ערערו לבית-המשפט המחוזי ושם קבע השופט יהושע פלפל כי העיתונים גם פרסמו את הפרטים והתמונות בניגוד לצו איסור הפרסום של בית-המשפט, וכי המערערות זכאיות לפיצוי בסך 15 אלף ש"ח מהעיתון "שבע באר-שבע" ועשרת אלפים ש"ח מהעיתון "כל בי".

המערערות לא הסתפקו בכך ופנו לבית-המשפט העליון בדרישה להגדיל את סכום הפיצוי. מנגד טענו באי-כוח העיתונים כי יש לשוב ולקבוע (כגורסת בית-משפט השלום) שלא נגרם כל נזק לקטינה ולאחותה. בית-המשפט העליון, מפי הנשיא אהרן ברק והשופטים שלמה לוי

גם אם הנפגע לא מוכיח נזק שנגרם לו,

הוא זכאי לפיצוי, ופרסום שקרי על

מעורבות אדם בסמים מסוכנים אף

מחייב סכום פיצוי גבוה

ותאודור אור, קבע כי הצדק עם הקטינה ואחותה. אמנם, מציינים השופטים, חופש הביטוי הוא ערך בסיסי, ואולם יש להגן על האינטרס החברתי החשוב של שמירה מפני פגיעה שלא כדין בקטין חף מפשע. כיוון שההגנה הראשונה נפרצה (דהיינו, העיתונים פרסמו פרטים בניגוד לצו איסור הפרסום ולחוק הנוער), האמצעי החשוב שנותר הוא תשלום פיצויים בגין גרימת הנזק על-ידי הפרסום.

כמו בתביעות דיבה, גם במקרה הזה הפיצוי מבטא לא רק את הנזק הממשי שנגרם, כי אם גם את הצורך לשמור על הגבולות הראויים של חופש הביטוי, ולהרתיע מפרסמים עתידיים שלא לחרוג מגבולות הפרסום הקבועים בחוק, מה עוד שבמקרה הזה היו העיתונים מודעים לכך שהוטל איסור פרסום.

לפיכך נקבע כי על העיתון "שבע באר-שבע" לשלם למערערות פיצוי בסך 75 אלף ש"ח ועל העיתון "כל בי" להגדיל את הפיצוי, ולהעמידו על 25 אלף ש"ח.

אף ששני הערעורים מתייחסים לחוקים שונים ולהגבלות פרסום מסוג שונה, וגם נסיבות הפרסום שונות, אין ספק ששתי ערכאות הערעור התוו דרך בסוגיית קביעת השווי הכספי של פיצוי לנפגעי פרסום באשר הם. ■

איתן להמן הוא עורך-דין

אל תצחיקו אותי

שחר גולדמן תקף בחריפות את "היומן" והאשים את עורכיו ב"משת"פיות" עם גורמים במשטרה במטרה להפיל את החשוד ברצח תמר ברו ("העין השביעית" מס' 12). ציטוט: "למען" כת היומן, בעזרתם האדיבה של גורמים במשטרה, דחוף לגבש עמדה בעניינו של החשוד. קביעה זו היא חסרת שחר. לו היה הכותב מברר את המידע עם דובר המשטרה, או למצער טורח, כמתבקש מכללי האתיקה העיתונאית, לבקש את תגובתו, היה מתברר לו שאת כל תומרי החקירה העביר לנו דווקא סניגורו של החשוד, למורת רוחם של גורמים במשטרה. כיוון שהמאמר כולו מבוסס על הנחת יסוד חסרת שחר זו, הרי ממילא כל ה"תובנות" וכל ה"מסקנות" שנבעו ממנה, בטעות יסודן. ציטוט: "נורמות התנהגות נאותה? שמירה על זכויות יסוד? אל תצחיקו את 'היומן'". כללי אתיקה נאותים? שמירה על זכויות יסוד? זכות התגובה? אל תצחיקו את מר גולדמן.

ישראל סגל, ירושלים
הכותב הוא עורך "יומן", ערוץ 1

למען מראית עין

מצערת העובדה שכתב-העת "העין השביעית", המטיף לאתיקה עיתונאית, לא טרח לבקש את תגובת מערכת "גלובס" לכתבה על כניסת אליעזר פישמן ל"ידיעות אחרונות" (גי' ליון 12, דצמבר '97), לגבי האופן שבו מסוקר רת ב"גלובס" פעילותו העסקית של פישמן. הכתבה ב"גלובס" על חברת אליאנס באפ"ריל '95, הנזכרת בכתבת "העין השביעית", היתה חלק מן הסיקור השגרתי של חברות בורסאיות בעיתון. העובדה שהיא היתה מקיפה יותר מכתבות דומות בעיתונים אחרים נובעת מן העובדה הפשוטה, שכעיתון כלכלי יכול "גלובס" להקדיש שטח נרחב בהרבה מעמיתיו לסקירות מסוג זה. סקירות בנושאים אלה, בהיקף ובסגנון דומים (אם העניין מצדיק זאת), מתפרסמות ב"גלובס" מדי יום, ואין זה נכון שכתבות אלה מתאפיינות בדרך כלל ב"סגנון יבש ותמציתי". יתרה מכך, ה"חנופה", כביכול, המיוחסת ל"גלובס" באה לידי ביטוי גם בעיתונים אחרים, בתארים את המהפך באליאנס. ראוי להזכיר כי "גלובס" סיקר בהרחבה

זוטרות כמו כיצד מכינים כתבה בכתב וברדיו או בטלוויזיה, או לחוות בגרסה מוגדלת של העמוד הראשון של עשרות אחדות מעיתוני העולם שהופיעו ביום הביקור (בהם "ידיעות אחרונות" הישראלית). אפשר לחלוף בו במשך שעות מרתקות על פני חומר תיעודי הנוגע למאות עיתונאים שיצאו להם מוניטין בתחום מים שונים במשך שנות עבודתם, במאה שעברה וכמובן בוו המסתיימת בקרוב. אפשר להשתתף בדיון אולפן שבו נדונות בעיות תקשורת, ואפשר לשחק משחקי הדמיה כאו" לפני רדיו וטלוויזיה וכך ללמוד מהי אתיקה מקצועית ומהי חדשה וכיצד מראיינים וכדומה. תענוג ליום שלם, לפחות.

העניין בתערוכה רב מפאת האופן שבו היא נערכת. כמעט הכל אינטראקטיבי, מסכי טלוויזיה מתחלפים ברצף, מערכת קול (יודגש: קול ולא רעשו!) המאפשרת למבקר ליהנות מן העבר הרחוק יותר או פחות ומן האקטואליה גם יחד. המבקר חי מחדש אירועים שהיו ויכול ללמוד כל שהציבור זכאי לדעת על מאות - אולי אלפי - העיתונאים, שהעשירו את מקצוע התקשורת מאז קיומו.

חובב אוספים יכול לזכות, תמורת שני דולרים, ב"עיתון" מיום הולדתו ובו עיקר החדשות של אותו יום רחוק (אכן, בדגש אמריקאי). הקמת המוזיאון ותוכנו הסתכמו בחמישים מיליון דולר. הוא הוקם על-ידי פורום החירות, שהיא קרן בינלאומית המוקדשת לעיתונות חופשית, לחופש הביטוי ולרוח החופש, מנת חלקם של שוחריה.

כמו רוב המוזיאונים בווינגטון ובסביבתה, הכניסה אליו חופשית. מחוץ למוזיאון הוקמה "שדרת החירות" תחת כיפת השמים, ובה אתרי הנצחה, כמו קטע

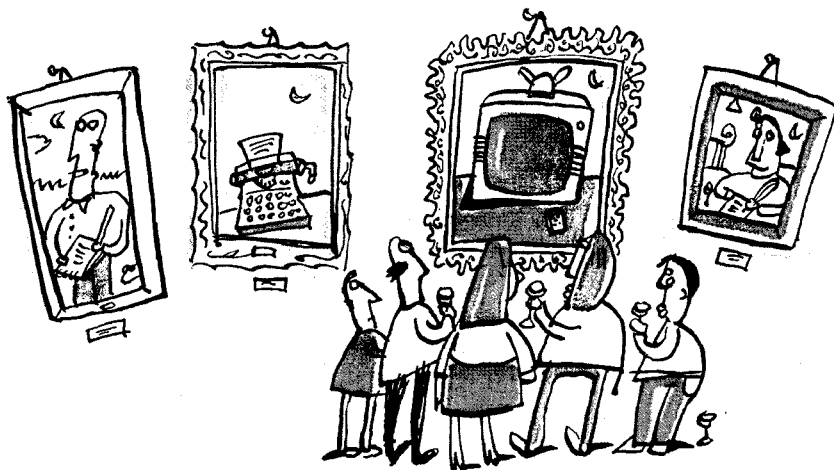
דומה את הפסדיה של אליאנס בשנים האחרונות. דוגמאות נוספות: בינואר 1994 דיווח העיתון על פני חצי עמוד על הגשת בקשה לתביעה ייצוגית נגד אליאנס, והמשיך לסקר את גלגוליה של תביעה זו. כן דיווח העיתון על הקירה של הממונה על ההגבלים העסקיים נגד החברה (מרץ '93), על תביעה של כור סחר נגדה (מרץ '93) ועל תביעת עובד לשעבר נגד החברה (אוגוסט '95).

אילו היה הכותב טורח לבדוק לפני פרסום כתבתו ב"העין השביעית", היה מגלה בקלות רבה, שבמקרים לא מעטים מקדימים עיתונים אחרים את "גלובס" בפרסום ידיעות על עסקיו השונים של אליעזר פישמן. הסיבה לכך היא הקפדתם של "גלובס" ופישמן למנוע כל שמץ של מראית עין, כאילו נעשה שימוש כלשהו ב"גלובס" לקידום עסקיו האחרים.

חני נולן, תל-אביב
הכותב הוא עורך "גלובס"

השם החסר

לא מכבר נפתח בארלינגטון, וירג'יניה, ברובע רוסלין הצופה ממערב לפוטומאק לעבר ג'ורג'טאון ומרכז קנדי, מוזיאון מן המשובחים בעולם בנושא התקשורת. שמו של המוזיאון Newseum, והוא מתעד כל מה שאפשר להעלות על הדעת בתחום העיתונות הכתובה והאלקטרונית, מאז תחילתה ועד ימינו אלה ממש. ביקור בניוויאום הוא כורח מקצועי וחברתי לכל מי שמתעניין במקצוע. אפשר לראות בו

ממרצפת רחוב בגטו ורשה, תיבת הצבעה ראשונה מאז בוטלה ההפליה הגזעית בדרום-אפריקה וכיוב'.
 כמו כן מוצבת שם אנדרטת זכוכית בצורת לולאה, שקרני השמש הנשברות בה משנות את גווניה משעה לשעה. חרותים בה שמותיהם של מאות העיתונאים שנהרגו שעה שמילאו את משימותיהם המקצועיות בארבע כנפות הארץ משום מה לא מצאתי שם את שמו של רפי אונגר ז"ל, איש קול-ישראל שנהרג במלחמת ששת הימים, על אף שמצויים שם שמות עיתונאים אחרים שנפלו באותה מלחמה (בן עזירמן ז"ל, למשל).

נבריא'ל שטרסמן. נוי-תקווה
 הכוח, שופט בית-משפט העלום חתל-אביב.
 היה בעבר חבר מערכת "מעריב"

לקרוא לילד בשמו

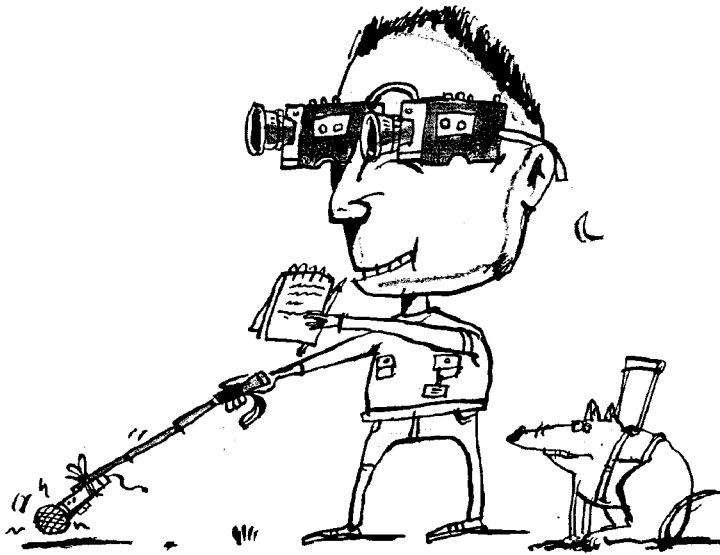
אולריך סאם, כתב גרמני המכסה את חדשות המזרח התיכון, פנה אלינו בגיליון הקודם בבקשה שלא נבוא אליו בטענות.
 הוא מעיד על עצמו כי ישיבתו בישראל אינה משקפת בהכרח את השתייכותו למשפחה היהודית החמה שנוקטת לשון "מטוסינו וחילינו". תפקידו לשגר לקהלו תמונת אירועים עים מאוזנת ואובייקטיבית ויש להניח ולקוות שאכן כך הוא נוהג.
 רשימתו של סאם היא הזדמנות מצוינת עבורנו לבחון את עצמנו ולברר אם אין אנו שותפים (כמקרים רבים אחרים) למונה שמכונה בחקר התקשורת "הבניית המציאות". והכוונה לסוגיית דרום לבנון, שבשנה האחרונה נה עלתה ביתר שאת לדיון ציבורי.
 השם "רצועת ביטחון" לשטח שנכבש מלבנון בידי ישראל יש בו כשלעצמו הבניית מציאות מובהקת. ראשית, משום שעוסקים בבעיה בינ-לאומית באמצעות שימוש בשמות חיבה לוקא-ליים, שנתפסים כנלעגים בהתחשב בכך שבעיני כל העולם רצועה זו היא "אוקיפייד זון".
 שנית, גם בציבור הישראלי רבים כבר מריי-מים גבה לשמע שם התואר "ביטחון" המוצמד לאזור שגובה מחיר כה יקר. לכן ראוי כי גם התקשורת הישראלית תתחיל להשתמש בשפה אמיתית. אם לא "האזור הכבוש", אזי לפחות "דרום לבנון".

ההטעיה השנייה היא האויב שבו נלחם צה"ל. אויב, כן, בהחלט. "מחבלים"? הבניית מציאות נוספת. מחבל הוא זה הפולש אלינו, לטריטוריה שלנו, כדי לפגוע בנו. ואולם המציאות בדרום לבנון היא שונה בעליל. ארגוני החיזבאללה ואמל קמו, כזכור לכולנו, כדי לסלק את הכובש הזר ולשחרר את אדמתם. וזאת, מן הסתם, כדי להגן על

משפחותיהם. כן, הרי גם לנו, ולא רק לאולריך סאם, מותר להודות שבדרום לבנון נהרגים גימ אורחים.
 ולכן, עוד בטרם נעז להתווכח על "כן נסיגה - לא נסיגה", בואו נתחיל, לפחות, לקרוא לילד בשמו. הבה ננהל את הוויכוח הציבורי כשאנו משוחררים משיטת מוח ומתבניית מציאות.

יונה רוכלין. מושב בני-ציון
 הכותבת היא סטודנטית למדע המדינה ולטוצ'ולוניה

גם מאמרו של מוטי קירשנבאום, מנכ"ל רשות-השידור, על ספיחי פרשת בר-און-הברון-חסון, מצדיקה תגובה. רוב המשפטים והקטעים במאמר מסתיימים בסימני ני שאלה, דבר המעיד, ללא ספק, על ספקות, התלבטויות והתחבטויות, המצביעים על הערכה מחודשת באשר להתנשאות ולביטחון העצמי המופרז, בנוסח "אמת יצוקה בבטון", שהפגינו הוא וחבריו במחלקת החדשות של ערוץ 1. קירשנבאום מסיים את מאמרו בסימן שאלה מסכם באומרו: "האם ידינו נקיות בכל הקשור לאימות החומרים שהשגנו מהנחקרים,

הסכנה אורבת מבפנים

קריאת מאמריהם של יעקב ארז והנוך מרמי, רי, עורכי "הארץ" ו"מעריב", בגיליון האחרון, נותנת ביסוס וחיוק ממקור ראשון למירב טיעוני הביקורת הצודקת, הקיימת בדעת הקהל כנגד התקשורת. ביקורתם של השניים על מכלול התופעות השליליות אצל רבים מעמיתיהם העיתונאים מהווה כתב-אשמה משכנע ופוגע נגד חלקים חשובים בתקשורת. ביקורת עצמית זו של שני עורכי העיתונים החשובים הללו, וכן דעה זהה של עיתונאים רציניים נוספים, כפי שפורסמו בגליונות קודמים של "העין השביעית", ניתן לתמצת ולמקד בכותרת "סכנה אורבת מבפנים".
 הסכנה לקיומה של עיתונות חופשית אינה אורבת מהממסדים של הממשלות השונות המתחלפות, אלא מתוך המערכות התקשורתיות עצמן, שחלקים בתוכן מאבדים את האמינות, שיקול הדעת הציבורי, הלאומי והאנושי, מתעלמים מכללי האתיקה המקצועית המחייבת, ומשתעבדים לאינטרסים זרים, הנוגדים את שליחותה ומצפונה של עיתונות חופשית בחברה דמוקרטית.

במהלך החקירה בפרשת בר-און? שאלה שקשה לענות עליה גם כשהיא נשאלת היום, זמן מה אחרי ששקע אבק הפרשה".
 ראוי היה שביקורת עצמית זו, וכן של עיתונאים רבים נוספים, שהביעו דעות ביקורתיות על הנעשה בתקשורת, יובאו לפרסום בעיתונות היומית, כדי שזכות הציבור לדעת תמומש גם על הנעשה בחצר האחורית של התקשורת.

מתי דוד. רמת-אפעל
 הכותב היה חבר מליאה רשות-השידור

ועדת צדוק החמיצה את העיקר

ועדת צדוק קובעת בצדק בהקדמה למסקנותיה ("העין השביעית" מס' 12) כי "הגנה על יכולתה של העיתונות היא בראש ובראשונה הגנה על האזרחים הזקוקים לה לשם ניהול החיים האזרחיים באופן ההולם את שיטת הממשל הדמוקרטית". חוקי העיתונות בממשל דמוקרטי נועדו בראש ובראשונה להגן על

במקרה שהמעסיק מבקש מהעיתונאי להפר כללי אתיקה, אך אין היא מציעה סעד לעורך עיתון ולמו"ל נגד עיתונאי שעובר על כללי האתיקה; חמור מכך, אין היא נותנת בידי הציבור אמצעי התגוננות נגדו.

הוועדה חוששת מאוד מהתערבות שלטונית בעיתונות. לכן היא ממליצה על ביטול הדרישה לקבלת רישיון כתנאי מוקדם להוצאה לאור של עיתון, ועל חסימת האפשרות להורות על סגירת עיתון - אם על-ידי רשות שלטונית ואם על-ידי בית-משפט. לטעמה, אכיפת חוקי העיתונות תעשה אך ורק על-ידי קנסות כספיים שיטילו בתי-המשפט. נשאלת השאלה: מה דינו של עיתון שעובר על חוקי צנוו-

מכירה בכך; היא מגינה על חבריה ובכך הופכת את כללי האתיקה היפים שלה לחסרי משמעות. להנחת העבודה של ועדת צדוק - לאמור: "הודות לקיומם, הגלוי והיציב, המחייב והמקובל, של כללי אתיקה מקצועית, קיימת הצדקה להסתפק ברמת התוקף הנורמטיבי של כללי האתיקה הללו בכל מקום שבו העיתונות פועלת על פיהם בדרך כלל" - אין אחיזה במציאות. ההפך הוא הנכון: דווקא החקיקה מגינה על הצרכן ואילו הנורמה הוולונטרית, כדוגמת זו שמפעילה את מועצת העיתונות, פועלת לרעתו.

לא במקרה התעלמה ועדת צדוק מתפקודה הלקוי של מועצת העיתונות: ארבעה מחברי

האזרח הקטן, על זכותו לחופש הביטוי, וזכו-תו לדעת ולקבל מידע. אך דומה שלמעשה פירשה הוועדה את המטלה שהוטלה עליה, קרי "לבדוק את מידת ההתאמה של החקיקה הקיימת להתפתחויות החברתיות, המשפטיות והכלכליות שחלו מאז הקמת המדינה", כקרי-אה להגנה גורפת על מקצוע העיתונות.

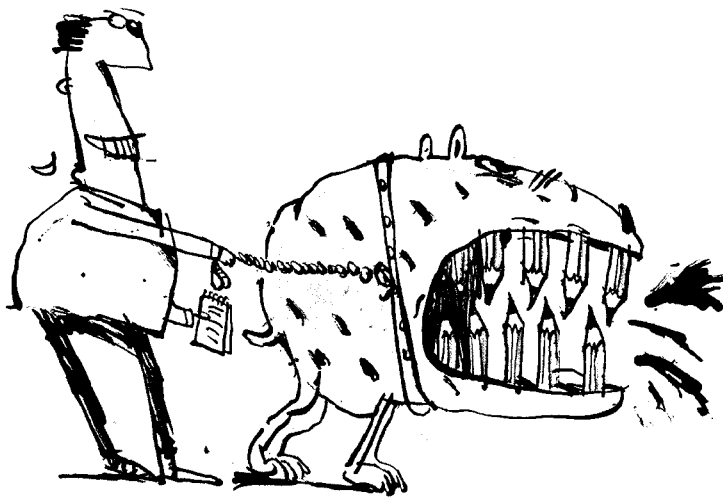
הוועדה הפכה את האתיקה העיתונאית לנושא של רשות ולא חובה. היא המליצה לא לעגן בחוק כללי אתיקה עיתונאית וסנקציות בגין הפרתם. אמנם היא קובעת כי כל עיתון וכל עיתונאי יהיה חייב לקיים את כללי האתיקה שתקבע מועצת העיתונות, ולהישמע לפסיקות בתי-הדין שלה, אך אין שום דרך שבה ניתן לאכוף על העיתון ועל העיתונאי להישמע להוראות המועצה. הוועדה כלל לא נתנה את דעתה לסוגיה הקשורה לתפקודה של מועצת העיתונות, למידת האמון שרווח לה הציבור הרחב, ולשאלה אם גוף, המורכב ברובו מעיתונאים ומו"לים, יכול להיות גם כלב שמירה על העיתונות ולייצג נאמנה את דרישות הציבור.

תלונה המוגשת למועצת העיתונות חייבת לעבור את מחסום היועץ המשפטי של המועצה. היועץ המשפטי אינו חייב לנמק את החלטתו בפני המתלונן ו"החלטת היועץ המשפטי היא סופית ואינה ניתנת לערעור". היועץ המשפטי מועסק מטעם המועצה, תפקידו להגן על האינטרסים של המועצה ולא דווקא על האינטרסים של הציבור.

מועצת העיתונות מאפשרת רק לאדם שנפגע ישירות מפרסום עיתונאי להגיש תלונה. היא מכירה בחובותיה כלפי עושי החדשות, עושי הכותרות והדמויות שעליהן מדווחים וכותבים; אין היא מכירה בחובותיה כלפי הצרכנים, קוראי העיתונים, האיש הקטן אשר משלם מכיסו כאלף ש"ח בשנה, בתקווה לקבל עיתון שבו מידע אמין, ואין היא מוכנה להילחם את מלחמתו.

מעניין להשוות את הכללים הנהוגים במועצת העיתונות, גוף וולונטרי שהוקם מטעם ציבור העיתונאים, להוראות הקבועות בחוק ברשות-השידור וברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, החוק מחייב מינויים של "אומבודסמנים" - ממונה על קבילות הציבור ברשות-השידור ונציב תלונות ברשות השנייה. ברשות-השידור קובע החוק כי "כל אדם רשאי לפנות לממונה, לקבול או להתלונן בפניו על כל עניין הנוגע למשדרי הרשות או לאופן פעולתה של הרשות". ניסוח דומה קיים בכללי הרשות השנייה. התוצאה היא שכל אדם שמאזין לשידור או צופה בו, ומאתר שנכלל בו מידע שקרי או מטעה, נחשב לנפגע ששמורה לו הזכות להתלונן, גם אם נשוא הדיווח לא מצא לנכון להתלונן.

זכותו, ואולי אף חובתו, של ציבור צרכני התקשורת למחות. מועצת העיתונות אינה

רה? ניתן להתווכח אם יש לצנוורה מקום, אך כל עוד הציבור רוצה בקיומה, הרי שיש צורך לאפשר לה לפעול באופן יעיל.

הוועדה התבקשה להתייחס לעיתונות הכתובה בלבד, אך הדו"ח הסופי שלה הוגש לשרים הממונים בספטמבר '97 - כשלושה חודשים לאחר הגשת דו"ח ועדת פלד שעסקה בארגון מחדש של מערך השידורים. ועדת פלד המליצה על לעגן את כללי האתיקה החלים על התקשורת האלקטרונית בחוק התקשורת האלקטרונית. היא אף המליצה על הקמת מועצה לקבילות הציבור, ולא סמכה ידה על מועצת העיתונות. ועדת צדוק אפילו לא מצאה לנכון לחייב עיתונים להחזיק אומבור דסמן ולהגדיר את סמכויותיו בחקיקה. אין להשלים עם מצב שבו המחוקק מפלה בין עיתונאות אלקטרונית לעיתונאות כתובה. אין מנוס מהמסקנה שהסתירות בין המלצות שתי הוועדות מחייבות דחיה של המלצות ועדת צדוק.

הוועדה קשורים במועצה והם היו"ר מר חיים צדוק, שהוא נשיא מועצת העיתונות, פרופ' עמוס שפירא, שהיה ממלא מקום נשיא מועצת העיתונות, פרופ' אסא כשר, שהינו חבר במליאת מועצת העיתונות כנציג ציבור, ופרופ' זאב סגל, שכיהן כנציג ציבור במליאת המועצה עד חודש יוני '97. שלושה מחברי הוועדה הם עיתונאים פעילים - משה נגבי, זאב סגל, ואמנון אברמוביץ (שלא חתם על דו"ח הוועדה כי לא נכח בישיבות המסכמות והמכריעות).

ליקוי אחר בהמלצות הוועדה הוא הפער בין המעמד המוקנה לעיתונאי לבין מעמד העורך והמו"ל. הוועדה ממליצה שאין לקבוע תנאי כשירות סטטוטוריים או חובת רישוי לעבודה העיתונאית, אך היא דורשת הגבלות סטטוטוטיות על המו"לים. עורך עיתון שהורשע בעבירה שיש עמה קלון לא יוכל, בצדק, לכהן בתפקידו, בעוד שעיתונאי שהורשע באונס, רצח או כל עבירה חמורה אחרת עדיין רשאי לעסוק במקצועו, ואפילו מתוך כותלי בית-הכלא. הוועדה קובעת כי אין להטיל חובה משפטית לציין ניגוד עניינים של עיתונאי, אך היא דורשת שקיפות, מניעת ריכוז שליטה ובעלות צולבת של מו"לים. הוועדה ממליצה לעגן בחקיקה הגנה על עיתונאי מפני מעסיקו

אלי פולק וישראל מידד
פרופ' אלי פולק הוא יו"ר האגודה לזכות
הציבור לדעת וישראל מידד הוא מנכ"ל
האגודה. פרופ' פולק היה חבר ועדת פלד

תהיה תחנה צעירה ורעננה, ואני מקווה שהיא תמשיך להיות ערכית ותרבותית".

20 בינואר. הסדר כובל. הממונה על ההגבלים העסקיים, ד"ר דוד תדמור, קבע כי ההסכם בין חברת החדשות של הערוץ השני למחל-קת החדשות בטלוויזיה הישראלית לגבי תיאום שידורים חיים ממסיבות עיתונאים הוא "הסדר כובל בלתי חוקי". לדבריו, "ההסדר פוגע משמעותית בתחרות, ומיועד להסיר מהרשות עולה של תחרות, בעת קבלת החלטה עסקית קשה, לטובת חיקה החמים של הוודאות הקרטלית".

22 בינואר. מאסר על-תנאי ועבור דות שירות. עורך "ידיעות אחרונות" לשעבר, משה ורדי, נדון לחודשיים מאסר על-תנאי ולקנס של 4,000 ש"ח. רכות הכתבים לשעבר בעיתון, רות בן-ארי, נדונה לשלושה חודשי עב"ד שירות וקנס של 10,000 ש"ח. ורדי ובן-ארי הורשעו בשתי עבירות של שימוש שלא כדין בהאזנת סתר. בן-ארי הורשעה גם בכך שהיתה שותפה להאזנת סתר שביצעו החוקרים הפרטיים יעקב בק ואמיר בן-אשר. השופטת, יהודית אמסטרדם, לא הכריעה בבקשת הסניגור, שביקש לקבוע אם שתי העבירות שבהן הורשע ורדי נושאות עמן קלון.

22 בינואר. הכבלים עותרים. חברות הכבלים עתרו לבג"ץ נגד התיקון לחוק הבזק, המאפשר לבטל את הבלעדיות של חברות הכבלים בשידורים רבי-ערוצים על-ידי התרת שידורי טלוויזיה באמצעות לוויין (די.בי.אס).

ערעור לבית-המשפט העליון על פסק-הדין של בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, שדחה שלושה חודשים לפני כן את תביעת הדיבה שהגיש נגד עיתון "הארץ" בקשר למלחמת לבנון.

18 בינואר. ערוץ דתי. ועדת שרים תבחן אפשרות להקים ערוץ רדיו דתי ארצי - כך החליטה הממשלה על-פי הצעתו של שר העבודה והרווחה אלי ישי. ראש הממשלה בנימין נתניהו אמר בדיון כי הוא מתנגד להקמת ערוץ פיראטי, אך אם הציבור רוצה לשמוע רדיו ברוח השקפת העולם הדתית, יש לתמוך בכך.

18 בינואר. טבע ונדל"ן. עורך-הדין דרור חוטר-ישי הגיש לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב תביעת פיצויים לפי חוק לשון הרע נגד העיתון "ידיעות אחרונות" וכתבים בסכום 1.8 מיליון ש"ח. לטענתו, פורסמו בעיתון כתבות שבהן הוצג כמי שמבקש להשתלט על הנהלת החברה להגנת הטבע, כדי לקדם אינטרסים כלכליים שלו בנדל"ן.

19 בינואר. מונבעתי לגלי-צה"ל. שר הביטחון יצחק מרדכי החליט למנות את אלוף-משנה (מיל') זאב דרורי למפקד גלי-צה"ל. דרורי, בן 51, חבר קיבוץ תצרים, היה סגנו של מרדכי בפיקוד על גדוד הצנחנים 890, כולל בקרב בחווה הסינית במלחמת יום הכיפורים. אחר-כך היה מפקד חטיבת גבעתי. דרורי הוא בעל תואר דוקטור מאוניברסיטת באר-שבע. גיל עומר מונה לסגן מפקד התחנה ועורך ראשי. דרורי אמר בראיון לאחר מינויו: "גלי-צה"ל

עליה ועל משפחתה, לאחר שמשדד התקשורת סגר את תחנת השידור הפיראטית קול-הנשמה. לבנת, שדיברה בוועידה השנתית של תחנות הרדיו האזורי, חזרה שוב על עמדתה כי יש לסגור את גלי-צה"ל. "תחנת רדיו צבאית זה דבר אנכרוניסטי, שאין לו מקום בסוף שנות התשעים", טענה.

13 בינואר. יש אגרה. ועדת הכספים של הכנסת אישרה כי אגרת רשות-השידור לשנת '98 תהיה 466 ש"ח, לעומת 447 ש"ח בשנה שעברה. תקציב רשות-השידור יעמוד השנה על 690.3 מיליון ש"ח.

15 בינואר. דו"ח לא לפרסום. ראש הממשלה בנימין נתניהו ביקש מחברי ועדת צוקרמן, שבחנה את עתיד השידור הציבורי, שלא לפרסם את מסקנותיהם. הוא התנצל שלא הספיק ללמוד את המסקנות. על-פי דיווחים הביע נתניהו אכזבה מכך שהוועדה לא המליצה על הפרטת רשות-השידור, אלא להפך - מגמתה לשמור על עצמאות הרשות ולחזקה. הוועדה המליצה כי מינוי מנכ"ל רשות-השידור יופקע מידי הממשלה ויועבר לבחירות ועדה ציבורית.

15 בינואר. שרון מערער. שר התשתיות אריאל שרון הגיש

5 בינואר. מפת תקשורת חדשה. הכנסת אישרה במסגרת חוק ההסדרים את התיקון לחוק הבזק, שעל פיו משרד התקשורת יהיה רשאי להעניק רשיונות לשידורי לוויין ישירים (די.בי.אס), שייקל-טו בבתים באמצעות צלחות קליטה. יושב-ראש מינהלת השידורים במשרד התקשורת, עורך-הדין צבי האוור, מסר כי המינהלת עוסקת בהכנת הקריטריונים לבחירת מפעילים של שידורי הלוויין. כמו כן נקבע כי מועצת הערוץ השני לא תוכל להאריך את הזכויות לשלושת זכייני הערוץ ("טלעד", "קשת" ו"רשת") לפני נובמבר '98. החלטה זו תאפשר למינהלת השידורים במשרד התקשורת להסדיר פעולת ערוץ מסחרי נוסף, בהתאם למסקנות ועדת פלד.

6 בינואר. דו"חות חסויים. מבקרת המדינה מרים בן-פורת תבעה להעמיד לדין אמצעי תקשורת המפרסמים חומר בטחוני חסוי או חומר אחר האסור בפרסום, בהיותו מצוי בטיפולה של המבקרת. בן-פורת מתחה ביקורת על כך שדו"ח על לשכת הקשר (נתיב) הודלף ופורסם.

11 בינואר. פיראטים מאיימים. שרת התקשורת לימור לבנת סיפרה כי גורמים חרדיים איימו

פברואר

1998

גם לאחר יוזמת התיקון יישאר בעינו הסעיף האוסר על דיווחים מוועדת המשנה לשירותים השאי"ם של הכנסת ומטיל מאסר של עד שלוש שנים למי שמפר אותו.

16 בפברואר. נפטר מו"ל "גלובס". חיים בר און, מו"ל "גלובס", הלך לעולמו לאחר מחלה קשה והוא בן 45. בר און היה מעורב בעסקי מו"לות בתחום התקשורת מאז נכנס לשותפות בירחון "מוניטין" ב-1978. במרוצת השנים היה שותף להוצאה לאור של מספר עיתונים ובהם - "כספים", "אנ"שים", ו"חדשות". ב-1983 רכש את הבעלות על "גלובס" ופיתח עם שותפיו את ההשקעה לתחומים מגוונים בעולם התקשורת. בין השאר רכשו הוא ושותפו, אליעזר פישמן, מניות ב"דיעות אחרות" נות"ל לפני מספר חודשים.

16 בפברואר. מנכ"ל חדש. אורי פורת הוא מועמדו של ראש הממשלה לתפקיד מנכ"ל רשות השידור. פורת כיהן בתפקיד זה בשנים 1984-1989. פורת, בן 63, היה בעבר חברת מערכת "ידיעות אחרונות", ושימש היועץ לענייני עיתונות של ראש הממשלה מנחם בגין. עם פרישתו משירות המדינה, היה מנכ"ל חברת "גלובס-גרופ" ("ג-ג") ולאחרונה יו"ר מועצת המנהלים שלה.

17 בפברואר. פרס סוקולוב. פרס סוקולוב יוענק השנה למשה ז'ק ("מעריב"), לדורות רוזנבלום ("הארץ"), סבר פלוצקר ("ידיעות אחרות" נות"), רפיק חלבי (ערוץ 1), כר"מלה מנשה ("קול ישראל") ומשה נגבי ("קול ישראל" ו"מעריב"). ■

מונחים המתאים ל"מציאות של מדינה במצב מלחמה". על-פי המילון, ייאמר "מלך ירדן" או "חסיין" במקום "המלך חוסיין", "התפרעויות" במקום "הפרות סדר", "מורת רוח בקרב המתנחלים" במקום "זעם בימין" ועוד.

10 בפברואר. הקפאת מצב. במכתב ששלח מנכ"ל משרד רוה"מ למנכ"ל רשות-השידור, מרדכי קירשנבאום, נמסר לו כי עליו להימנע מ"פעולות חריגות במינוי בעלי תפקידים" עד תום כהונתו באפריל הקרוב. קירשנבאום אמר בתגובה: "יש לי כוונה למצות את הסמכות והאחריות שלי כמנכ"ל עד תום כהונתי, וזה כולל מינויים".

15 בפברואר. יובל. "מעריב" חגג חמשים שנה להיווסדו. לציון היובל פירסם העיתון גיליון מיוחד שבו כלל מאמרים מפרי עטם של מייסדיו: דוד גלעדי, שלום רוזנפלד, משה ז'ק ושמואל שניצר.

16 בפברואר. תיקון חוק. הממשלה תתקן את הצעת חוק השב"כ באופן שישימש מתוכה את הסעיף הקובע עונש מאסר של עד שלוש שנים על דיווחים עיתונאיים על פעולות חסויות של האירגון. יוזמת התיקון באה בעקבות ביקור רת שנמתחה בתקשורת. עם זאת,

3 בפברואר. כבלים רחוקים. כחלק מהיערכותה של "ערוצי זהב" לעידן התחרות מול ערוצי לוויין אחרים הודיעה החברה שהיא פועלת לחיבור אזורי פריפריה לרשת הכבלים שלה. בשבוע הראשון של פברואר חוברו יישובים בנגב המערבי, ובעתיד הקרוב יחוברו יישובים באזור פרודודור ירושלים, גב ההר ובית-שמש.

4 בפברואר. הצעת חוק. בהתבסס על המלצות ועדת צדוק, הועלתה בכנסת הצעת חוק חדשה לביטול פקודת העיתונות. על-פי ההצעה, יבוטל הצורך ברישוי לשם הוצאה לאור של עיתון, יבוטלו דרישות מטעם המדינה באשר לזהות העורך, וייתן מעמד חוקי לפעולות מועצת העיתונות, לסמכויותיה השיפוטיות ולתקנון האתיקה שלה, שיחולו על העיתונות לסוגיה.

9 בפברואר. ערוצים נפרדים. בדיון שנערך בדירקטוריון חברת החדשות של הערוץ השני נמסר כי הערוץ אינו מעוניין לאחד את שידוריו עם הערוץ הראשון במקרה חירום. עם זאת, שררה הסכמה כי במקרה של מתקפת טילים, לדוגמה, יש למסור לציבור מידע אחיד עד לצפירת ארגעה.

9 בפברואר. שפה נכונה. הנהלת ערוץ-7 תפיץ בקרב שדריה מילון

העותרות טוענות כי ההחלטה היא פגיעה ישירה ומהותית ברכושן של חברות הכבלים - שהשקיעו, לדבריהן, כ-800 מיליון ש"ח - ובזכות הקניין שלהן. התברר מאשימות את הממשלה בביצוע "מחטף" כחלק מחוק ההסדרים במשק.

27 בינואר. תגובה סבירה. בית-המשפט העליון דחה ערעור של עיתונאי מבית-שמש, שמעון ביטון, על פסיקתן של שתי ערכאות קודמות. בפסיקות אלה נקבע כי אף שעסקן מקומי, נסים קופ, הוציא עליו לשון הרע במאמר, אין הצדקה להרשיעו בפלילים משום שדבריו היו תגובה סבירה על לשון הרע שהוציא עליו העיתונאי.

27 בינואר. המערכת הוצתה. משרדי מערכת המקומון "כל הנגב" מרשת "ידיעות תקשורת" הוצתו. אדי תורג'מן, מנהל העיתון, העריך את הנזק שנגרם בכרבע מיליון דולר. שירה צחור, עורכת המקומון, אמרה כי להערכתה ביצעו את ההצתה גורמים שביקשו להזהיר את העיתון מפני כתיבה על פרשיות מסוימות או כדי לנקום על פרסומים שראו אור.

29 בינואר. שרה והילרי. אשת ראש הממשלה שרה נתניהו רואה דמיון בין התנכלות התקשורת וגורמים פוליטיים לנשיא קלינטון ליחס לבעלה. "התקשורת מאוד מכוונת ומאוד מגמתית. התקשורת בארץ תומכת באופן ברור ואוהד בגורמי השמאל ועובדת עבורם", אמרה בראיון בתוכנית "נכון לעכשיו" בגלי-צה"ל. ■